

**T. C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE'DE HAÇLI TARİHÇİLİĞİ

**HAZIRLAYAN
NAZLI COŞKUN**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ERGİN AYAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2021

ETİK BEYANI

Enstitü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada; bütün bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu çalışmanın herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir bilimsel çalışma olarak sunmadığımı beyan ederim.

08.12.2021

Nazlı COŞKUN

18530300017

TEZ KABUL SAYFASI

Nazlı Coşkun tarafından hazırlanan “Türkiye’de Haçlı Tarihçiliği” başlıklı bu çalışma, 10.01.2022 tarihinde yapılan değerlendirme sonucunda başarılı bulunarak, YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Prof. Dr. Ergin Ayan Ordu Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. İsmail Özer Ordu Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Emrullah Kaleli Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Unvanı, Adı ve Soyadı Üniversitesi / Fakültesi	İmza
Üye	Unvanı, Adı ve Soyadı Üniversitesi / Fakültesi	İmza

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusu, deneysel çalışmaların yönlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarından dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ergin Ayan'a, araştırma ve yazım süresince yardımlarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. İsmail zer'e her konuda öneri ve eleştirileriyle yardımlarını gördüğüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu araştırma boyunca maddi ve manevi desteklerinden dolayı aileme sonsuz teşekkür ederim.

Nazlı COŞKUN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI.....	ii
TEZ KABUL SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. 2. SELÇUKLULARA KARŞI YAPILAN HAÇLI SEFERLERİ.....	1
1. 2. 1. Birinci Haçlı Seferi.....	1
1. 2. 2. İkinci Haçlı Seferi.....	6
1. 2. 3. Üçüncü Haçlı Seferi.....	7
1. 2. 4. Dördüncü Haçlı Seferi.....	8
1. 2. 5. Beşinci Haçlı Seferi.....	10
1. 3. HAÇLI SEFERLERİNİN KAYNAKLARI.....	11
1. 3. 1. Ermeni Kaynakları.....	11
1. 3. 1. 1. Urfalı Mateos.....	11
1. 3. 1. 2. Saint Nerses Schnorhali.....	11
1. 3. 1. 3. Aknerli Grigor.....	11
1. 3. 1. 4. Verdapet Vahram.....	12
1. 3. 1. 5. Ani'li Samuel.....	12
1. 3. 1. 6. Genceli Kiragos.....	12

1. 3. 1. 7. Kumandan Simbat	13
1. 3. 1. 8. Müverrih Vardan	13
1. 3. 2. Süryani Kaynakları	14
1. 3. 2. 1. Gregory Ebû'l-Ferec el-İbrî	14
1. 3. 2. 2. Mar Simon	14
1. 3. 2. 3. Anonim I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi	14
1. 3. 3. Doğu Roma Kaynakları	14
1. 3. 3. 1. Ionnes Kinnamos	14
1. 3. 3. 2. Niketas Khoniates	15
1. 3. 3. 3. Georgios Akropolites	15
1. 3. 3. 4. Theodoros Skutariotes	15
1. 3. 3. 5. Georgios Pakhymeres	16
1. 3. 3. 6. Epraim	16
1. 3. 3. 7. Anna Komnena	16
1. 3. 4. Latin Kaynakları	16
1. 3. 4. 1. Fulcherius Carnotensis	16
1. 3. 4. 3. Ekkehard de Aura	17
1. 3. 4. 4. Cenevizli Cafforo	17
1. 3. 4. 5. Robertus Monachus	18
1. 3. 4. 6. Galterius Cancellarius	18
1. 3. 4. 7. Anonim Historia Belli Sacri	18
1. 3. 4. 8. Peter Tudebodus	18
1. 3. 4. 9. Ordericus Vitalis	19
1. 3. 4. 10. Radulphus Cadomensis	19
1. 3. 4. 11. Raimundus Aguiliers	19

1. 3. 4. 12. Rahip Odo (Eude) de Deuil.....	19
1. 3. 4. 13. De Expugnatione Lyxbonensi	20
1. 3. 4. 14. Papaz Ernoul.....	20
1. 3. 4. 15. Otto von Freising	20
1. 3. 4. 16. Willermus Tyrensis	20
1. 3. 4. 17. John of Salisbury	21
1. 3. 4. 18. Geoffroi de Villerhardouin.....	21
1. 3. 4. 19. Jean de Joinville.....	21
1. 3. 5. İslam Kaynakları	22
1. 3. 5. 2. el-Azîmî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed el- Azimi et- Tenûhi (d. 483/1090-91- ö. 556/1160(?)).....	22
1. 3. 5. 3. İbnü'l Kalanisi (d. 465/1073-ö. 555/1160)	22
1. 3. 5. 4. İbnü'l Ezrak el- Fârikî (d. 510/1117-ö.572/1176)	23
1. 3. 5. 5. İbn Âsâkir (d. 499/1105- ö. 571/1176)	23
1. 3. 5. 6. el-Kâdî'l-Fâdıl, Abdürrahim b. Ali el-Beys'ânî (d. 529/1135-ö. 596/1200).....	23
1. 3. 5. 7. İbn-Münkız, Ebî'l-Hâris (Ebü'l-Muzaffer) Müeyyiddevle Necmüddin Üsame b. Mürşid eş-Şeyzerî el-Kinânî el-Kelbî (d. 488/1095/ ö.584/1188).....	23
1. 3. 5. 8. İbnü'l-Cevz'î, Ebü'l-Ferec Cemâllüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (d. 510/1116-ö. 597/1201)	24
1. 3. 5. 9. Es'ad b. Memmâtî, Ebü'l Metârim Es'ad b. Mühezzeb b. Mînâ b. Zekerriyâ (d. 544/1149-ö. 606/1209).....	24
1. 3. 5. 10. El-Herevî, Ebü'l-Hasan Takiyüddin Ali b. Ebî Bekir b. Ali el-Herrevî el-Mevsilî (d. 542/1147-ö. 611/1215).....	25
1. 3. 5. 11. İbn Cübeyr, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b.Ahmed b. Cübeyr el-Kenanî el-Belensî (d. 540/1145-ö. 614/1217)	25

1. 3. 5. 12. Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihabüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî(d. 575/1179-ö. 626/1129).....	26
1. 3. 5. 13. İbn'ül-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzeddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (d.555/1160-ö. 630/1233)	26
1. 3. 5. 14. İbn Ebî Tayy, Yahya b. Hâmid el-Halebi (d. 576/1180-ö. 630/1233).....	26
1. 3. 5. 15. İbn Şeddâd, Bahâddin, Ebü'l-Mehâsim Bahâddîn Yûsuf b. Râfî'b. Temîm el- Halebî (d. 539/1145-ö. 632/1234)	27
1. 3. 5. 16. İbn Ebü'd-Dem, Şihâbüddi İbrahim el-Hamevî (d.583/1187-ö. 642/1244).....	27
1. 3. 5. 17. İbn Nazîf, Ebü'l-Fezâil Muhammed b. Ali b.Abdilazîz b. Nazîf el-Gassânî ek-Hamevî (d. ? –ö. 651/1253).....	28
1. 3. 5. 18. Sibt İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddin Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâd (d.581/1186-ö. 654/1256).....	28
1. 3. 5. 19. İbnü'l-Adîm, Ebü'l-Kasım Kemâlüddin Ömer b.Ahmed Hibetillah b. Muhammed el-Halebî (d. 588/1192-ö. 660/1262)	28
1. 3. 5. 20. Ebû Şame el-Makdîsî, Ebü'l-Kâsım Şihâbüddîn Abdurrahman b. İsmail (d. 599/1203-ö. 665/1267)	29
1. 3. 5. 21. İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Bermekî el-Erbilî (d.608/1211-ö. 681/1282).....	29
1. 3. 5. 22. İbn Şeddâd, İzzeddin, Ebû Abdillâh İzzüddin Muhammed b. Ali b. İbrahim b.Şeddâd el-Ensâri el-Halebî (d. 613/1217/ ö. 684/1285).....	30
1. 3. 5. 23. İbn Bîbî, Nâsirüddin Hüseyin b. Muhammed Ali Ca'ferî er-Rugadî el-Münşî (d. ?- ö. 684/1285).....	30
1. 3. 5. 24. Baybars el-Mansûrî, Rükneddin en Nâsirî ed-Devâdar el-Kitâî (d. ?- ö. 725/1325).....	30
1. 3. 5. 25. Ebü'l-Fidâ, el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddin İsmail'in el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer'i (d. 672/1272-ö. 731/1331).....	31

1. 3. 5. 26. İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyüddîn Abdurrahman b. Muhammed el-Mağribî et-Tûnisî (d. 732/1332-ö. 808/1406).....	31
1. 3. 5. 27. el-‘Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed (d.762/1361-ö. 855/1451).....	34
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. HAÇLI TARİHİ ARAŞTIRMALARI VE HAÇLI TARİHÇİLİĞİ	31
2. 1. Avrupa’da Haçlı Tarihi Çalışmalarının Başlaması.....	31
2. 2. Türkiye’de Haçlı Seferleri Çalışmalarının Başlaması ve Yapılan İlk Çalışmalar	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
3. TÜRKİYE’DE HAÇLI TARİHİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	42
3. 1. Kitaplar ve Kitap Bölümleri.....	42
3. 2. Makaleler	50
3. 3. Sempozyum Ve Bildiriler	67
3. 4. Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri	75
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87
ÖZGEÇMİŞ.....	95

ÖZET

TÜRKİYE'DE HAÇLI TARİHÇİLİĞİ

Ortaçağ tarihi alanının önemli ve müstakil meselelerinden biri olan Haçlı Seferleri, Ortaçağ'da Avrupa, Anadolu ve Orta Doğu bölgelerinde yaşamış olan tüm toplumların tarihinde derin izler bırakmıştır. Doğu ile Batının karşı karşıya ve bir araya geldiği önemli olaylardan biridir. 1095'te Fransa'nın Clermont şehrinde Papa II. Urbanus tarafından başlatılan Haçlı Seferleri'nde 1190 yılına kadar Anadolu Selçukluları'nın hüküm sürdüğü Türkiye toprakları Kudüs'e uzanan yolda önemli bir geçiş noktası idi. XI. ve XII. yüzyıllara kadar olan süreçte Selçuklular ile Haçlılar arasında yaşanan mücadeleler Anadolu Türk tarihinde derin izler bırakan bir mücadele örneği olmuştur. Bu bakımdan Ortaçağ'ın en bariz olaylarından olan Haçlı Seferleri, Türkiye Selçuklu Devleti tarihinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de tarihçilik başlangıçtan günümüze kadar önemli değişimler göstermiştir. Haçlı tarihçiliği olarak bakıldığında, Türkiye'de ki Haçlı tarihçiliğinin, Türk ve Dünya tarihi açısından mühim olmasına karşın geç bir dönemde araştırılmaya başlandığı görülmektedir. Cumhuriyet Döneminde yapılan Haçlı tarihi araştırmalarının genel olarak Türk tarihi içerisindeki konumu, Türkiye'de yapılan ilk Haçlı seferi çalışmaları başlaması ve bunların geç başlamasının nedenleri, Haçlı tarihi ile ilgili yapılan çalışmaların az oluşunun nedenleri ve eksiklikleri üzerinde durulmuştur. Türkiye'de Haçlı Tarihçiliği adlı çalışmamızda Haçlı fikrinin ve doğuşu ile başlayan ve Selçuklulara karşı yapılan kısa bir Haçlı tarihi ele alınmıştır. Çalışmada Haçlı tarihinin ana kaynakları, Türkiye'de başlayan Haçlı tarihi araştırmaları ve günümüze kadar olan süreçte gelişimi, Türkiye'deki Haçlı Tarihçileri ve çalışmaları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Tarihi, Ortaçağ, Tarihçilik, Tarih Yazımı.

ABSTRACT

CRUSADER HISTORIOGRAPHY IN TURKEY

One of the most important subjects of medieval history studies is History of the Crusades. In the Middle Ages, The Crusades All societies has left deep traces in its history that lived in Europe, Anatolia and the Middle East. The Crusades which took place between 1095-1291 when Christians embarked to save their supposed Eastern fellows, is a chain of historical events that had a profound impact on Europe and the Islamic World. In 1095, Pope II in Clermont, France. Urbanus until the Crusades launched by the Anatolian Seljuks ruled in 1190 that the territory of Turkey has been an important transit point on the road to Jerusalem. The battles between the Crusaders and Seljuks especially from the late eleventh century to the late twelfth century was an example of a national struggle which left deep scars in the Anatolian Turkish history. In this respect, the Crusades, one of the most known events of the Middle Ages, hold a significant place in the history of Anatolia.

Crusader history studies in Turkey has shown significant changes from the beginning to the present. Studies on Crusader History in Turkey are also important for Turkish history; Although it was started to be written in a late period. This issue was also mentioned in the crusader history studies conducted in Turkey and the scarcity of studies was emphasized. In this academic thesis that I have presented to you, the historical records of the wars with the Seljuk Turks in Anatolia, starting from the birth of the crusader idea, have been tried to be examined.

Keywords: Crusader History, Medieval, Historiography, History Writing

SİMGELELER ve KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İng.	: İngilizce
s.	: Sayfa Numarası
S.	: Sayı
Thk.	: Tahkik Eden
Trc.	: Tercüme
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Haçlı Seferleri, genel anlamda 1096 yılından, 1291 yılına kadar olan iki yüz yıllık bir dönemi içine almaktadır. Dönemin İslam Tarihi kaynaklarında Franklar şeklinde isimlendirilen Haçlılar için Osmanlılar “*Ehl-i Salip*”, Araplar ise “*Salibiyyûn*” demişlerdir. Haçlı seferlerine katılanlar, elbiselerinde bulunan haç işareti dolayısıyla, bu şekilde isimlendirilmişlerdir.¹

Batılı araştırmacılar, seferlerin dini sebeplerden dolayı başladığını öne sürseler de bunun ekonomik, askeri, siyasi ve daha pek çok sebeplerinin bulunduğu söylenebilirdi. Kudüs’ü fetih düşüncesinin başında Hristiyan hacılara kutsal mekanlarda ziyarette zorluk çıkardıklarından Kudüs’ü fetih düşüncesini gündeme getirmiştir. Bundan dolayı Doğu Hristiyanlarını kurtarma adı altında Haçlı seferi için çağrı yapılmıştır. Bununla birlikte Haçlı seferlerinin sosyal sebepleri de bulunduğu görülmektedir. Bu dönemde Avrupa’da sosyal olarak feodal bir yapı görülmekteydi.

Avrupa’da sosyal yapı incelendiğinde feodalizm karşımıza çıkmaktadır. Halk sınıflara ayrılmaktaydı. Soylular, din adamları (ruhban), burjuvalar (şehirli), köylüler ve serfler (köle) bulunuyordu. Toprak sahipleri serfler eliyle toprağı işletir gelirleri alırdı. Zamanla Avrupa’da nüfusun ve vergilerin artmasıyla halk fakirleşmeye başlamıştır. Doğuda ise değerli topraklar ve vergiler Türklerin hakimiyeti altına geçmiştir. Halk ihtiyaçlarını karşılayamaz hale geldiğinde hırsızlık, eşkıyalık gibi olaylar artmaya başlamıştır. Bu olaylardan din adamları ve soylular ciddi anlamda huzursuz ediliyordu. Kilise bu noktada Tanrı Barışı ve Tanrı Ateşkesi adı altında toplumdaki karmaşaya son vermeye çalışıyordu. Bu kitlenin enerjisini kullanarak Haçlı düşüncesine yani Müslümanları hedef göstermeye başlamıştır.

Roma İmparatorluğu gerileme dönemine girdiğinde Hristiyanlık resmi devlet dini haline gelmişti. Eco’nun değerlendirmesine göre; “ Barbarların istilasını, askeri anarşi, sivil geleneklerde görülen gevşeme ve iktidarın bölünmesi gibi faktörlerin yanı sıra Hristiyanlık, gerileme dönemine giren imparatorluğun külleri üzerine yavaş yavaş

¹ Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014, s. 279.

çökerek ve bir şekilde yetkisini miras alarak Roma'ya öldürücü bir darbe indirdi.”² Kilise, ortamdaki karmaşadan faydalanarak dini gücün yanında siyasi gücü de ele geçirmişti.

Din adamları oldukça önemli bir güce sahipti. Kilise, gücü sağlamlaştırmak için günah çıkarma, aforoz etme (dinden çıkarma), endüljans (parayla cennetten yer satma) gibi bazı hakları kendine mal etmişti. Krallar taçlarını papanın elinden giyer, verdikleri kararlarda papanın rızasını alır, karşı geldiklerinde aforoz edilip itibarlarını kaybederlerdi. Kralların kilise karşısında gücünün azalmasıyla birlikte, ülke içerisindeki askeri sınıf da kiliseye bağlanmıştı. Devlet artık kiliseye bağımlı hale gelmişti. Bu durum aralarında işbirliği oluşturmuştu. Kilise, sahip olduğu ruhani kudretini halka itaat için de kullanıyor ve devletle işbirliği yapıyordu. Avrupa'da bu durum uzun yüzyıllar boyunca devam etmiştir.³ Kilise artık vergi alan artık, vergi alan ancak vergi vermeyen bir müessese haline gelmişti. Bu kudretini doğuya karşı kullanma arzusundaydı. Emellerini gerçekleştirmek için halka dini duyguları aşilayarak, cenneti vaat ederek yapıyordu. Bu düşüncenin kutsal olması insanları manüpile etmenin en kolay yoluydu.⁴

Kilise, zor şartlarda bulunan halka propagandalar yaparak onları ümitlendirmeye çalıştı. Bunu yaparken her kesime ayrı seslenişte bulunmuştu. Macera ve toprak düşkünü feodallere, iktisadi sıkıntıdan ezilmiş kesime ve Kutsal Ülkeye karşı hasret duyan dini kesime, intikam ruhuyla yanan şövalyelere ayrı ayrı yapılan vaatlerle Haçlı Seferi'ne katılmaya teşvik ettiler.⁵ Haçlı Seferlerine katıldıklarında maddi olarak Doğu'nun zenginliklerine sahip olup, manevi olarak da kutsal yerleri kâfir elinden kurtararak cenneti kazanmış olacaklardı. Bu teklif zor şartlarda yaşayan halk için vazgeçilmez bir fırsattı. Avrupa'da artan nüfus, kuraklıklar, salgın hastalıklar ve

² Umberto Eco, *Ortaçağ Barbarlar- Hristiyanlar- Müslümanlar*, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2014, s. 160.

³ Charles Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, (Çev. Semih Tiryakioğlu), Varlık Yayınları, İstanbul 1960, s. 88.

⁴ Işın Demirkent, “Haçlı Düşüncesinin Doğuşu”, *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler Bildiriler İncelemeler*, Dünya Yayınları, İstanbul 2007, s. 2.

⁵ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015, s. 334.

1094 yılında meydana gelen doğal afetler Haçlı seferleri düşüncesinin doğduğu zamana denk gelmektedir.⁶ Haçlı seferleri Avrupa'nın çıkmazda olduğu bir dönemde bahsettiğimiz sebeplerden dolayı dini duygularla ve intikam ruhuyla süslenerek başlatılmıştır.

Araştırmamız Türkiye'de tarih çalışmalarının içerisinde Haçlı tarihçiliğinin durumu bu alana verilen önemi açıklama gayretindedir. Birinci bölümde, Haçlı tarihinin kısa bir tarihi, Haçlı Tarihi ana kaynakları yer almaktadır. İkinci bölümde, Türkiye'de Haçlı Tarihi çalışmalarının başlaması ilk ortaya konulan eserlerden itibaren kronolojik olarak günümüze kadar hazırlanan eserler yer almaktadır. Haçlı tarih yazımında ne kadar ilerleme kat edildiği ve Avrupa ile aramızdaki farklılıklar çalışılmıştır. Haçlı Tarihi çalışmalarının az olmasının sebeplerine çözüm yolları üzerine öneriler yer almaktadır. Üçüncü bölümde, Türkiye'de Haçlı Tarihi konusunda çalışmalar yapmış ve yapmakta olan akademisyenlerin ortaya koydukları çalışmalar eklenmiştir.

⁶ Demirkent, 2007, 76.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 2. SELÇUKLULARA KARŞI YAPILAN HAÇLI SEFERLERİ

1. 2. 1. Birinci Haçlı Seferi

Haçlı düşüncesini doğuran sebeplerin üzerine, Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un yardım çağrısı olayı ateşlendirmiştir. Papa II. Urbanus, 27 Kasım 1095'te Fransa'da yapılan Clermont Konsili'nde birçok sınıftan oluşan geniş bir kitleye hitap ederek onları Haçlı Seferine katılmaya çağırmıştı. Haçlı Seferine katılanların günahlarının bağışlanacağını vaat etmiştir.⁷ Çağrıya katılım tahmin edilenden de büyük olmuştur. Çaresiz halk için kaçınılmaz bir fırsattı.⁸ Bu sefer biçare halk için kaçınılmaz bir fırsat olmuştur.

Seferin asıl gücü belli grupların kazanç elde etmesine bağlıydı. Bunlardan ilki Roma Kilisesi'ydi. Savaşma hırsı ve yokluk içindeki kesimi Hristiyanlaştırılabilecek topluma dönüştürüp güçlenme arzusunda idi. Bizans İmparatorluğu'nun arzusu da Müslüman Türklerin kendi topraklarındaki ilerleyişini durdurmaktı. Bir diğer kesim de soylular ve halktı. Onlar da toprak ve servet kazanmayı arzuluyorlardı. Tüm bunların yanında İtalyan ticaret şehirleri (Venedik, Cenova ve Pisa) bulunuyordu. Haçlı seferlerinden ticari avantajlar kazanacaklarını düşündükleri için bu seferin gerçekleşmesini istiyorlardı.⁹

Haçlı Seferleri, papanın çağrısının ardından resmen başladı. Kalabalık kitleler halinde İznik'e yönelmişlerdi.¹⁰ Bizans, barbar kavimlerden oluşan bu ilk gruptan korkuyordu. Haçlı ordusunun ülke topraklarından geçişi sırasında sivil halka zarar vermemesi için önlemler almaya çalışıyor, biran önce boğazdan karşıya geçirip ihtiyaçlarını karşılamak istiyordu. Fakat Bizans İmparatoru buna engel olamamıştı.

⁷ Ergin Ayan, "Clermont'tan Kudüs'e Haçlı Seferinin Kutsiyet ve Meşruiyet Motifleri, *Akademik Bakışla Haçlılar*, Dünya Eko Basımevi, İstanbul 2021, s.137.

⁸ Bu çağrının içerik olarak tam metni kaynaklarda bilinmiyor. Dönemin 4 çağdaş kroniğinde papanın sözlerinden bahsedilmektedir. Bunlardan sadece Keşiş Robert orada bulunduğunu belirtmektedir. Baldricus Dolensis ve Fulcherius Carnotensis sanki o ortamdaymış gibi aktarmaktadır. Guibertus Novigenti ikinci elden aktarmaktadır. Metnin ana teması Doğudaki din kardeşlerine yardım ve kurtuluş. Kutsal Kabri kurtarmak için yapılan askeri bir harekattir. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, I, Ankara 2019, s. 84.

⁹ Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, Çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 29-30.

¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 56.

Bu gelen ilk grup başıbozuk insan topluluğuydu. Haçlılar yol boyunca karşılarna çıkan Müslüman-Hristiyan kim olursa olsun yağma ve kıyımlar yaparak ilerlediler.¹¹ İlk Haçlı grubu Sultan I. Kılıç Arslan'ın kardeşi Kulan Arslan komutasındaki birlikler tarafından İznik yakınlarında mağlup edildi.

İlk Haçlı grubundan sonra asıl Haçlı ordusu geldi. Kontlar, dükler ve prenslerin idaresindeydiler. İlk Haçlı ordusunun başarısızlığından ve ülkeyi yağmalamalarından dolayı I. Aleksios bu kez daha temkinliydi. İmparator bu seferin aslında dini bir hareket olmadığını, siyasi ve sosyal menfaatlerin de bulunduğunu anladı. Bundan dolayı Haçlı şövalyelerinden kendisine vassallık yemini vermelerini istedi Bizans Devleti'ne ait bütün şehirleri teslimini isteyerek bunun karşılığında Haçlılara savaş aletleri ve diğer ihtiyaçlarında yardım sağlayacağını teminatını verdi.¹²

Haçlılar'ın ikinci grubu İznik'i kuşattı. Kılıç Arslan bu sırada Malatya önlerindeydi. İznik'in kuşatıldığını öğrenince geri döndü. Yapılan muharebenin ardından Kılıç Arslan İznik'i kaybetmeye mahkum oldu. Şehir 18 Haziran 1097'de Bizanslılara teslim oldu.¹³ Daha sonra Haçlılar Eskişehir yakınlarındaki Dorylaion'a doğru yola çıktılar. Kılıç Arslan İznik'i kaybetmenin üzüntüsüyle Dorylaion'da Haçlılar üzerine yürüdü. Fakat istediği sonucu elde edemeyince geri dönmek zorunda kaldı.

Dorylaion savaşında alınan zafer, Anadolu da yeni yerlerin alınması için yoları açmıştı. Haçlı ordusu 20 Ekim 1097'de Antakya'ya gelmişti. Boudouin ana Haçlı ordusundan ayrılarak kendi adamları ile birlikte Urfa'ya gitti. Burada Ermenilerle bir anlaşma yaptı. Fakat Ermeni Toros'un ölmesinin ardından, Boudouin Urfa'nın sahibi oldu. 10 Mart 1098'de ilk Haçlı Kontluğu kurulmuş oldu.

Haçlılar, Urfa'nın ardından Antakya'yı kuşattılar. Selçuklu yardımı gelmeden Bohemond, Firuz'un (kale garnizonu) ihaneti sonucu şehri işgal etti. Bu işgalden sonra Antakya uzun süre Haçlı Devleti hakimiyeti altında kalacaktı. Haçlılar, Antakya'dan

¹¹ Ali Sevim- Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi I (Fetihten Osmanlılara Kadar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 6; İznik kuşatması için bkz. *Anonim Haçlı Tarihi*, Çev. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 67-70.

¹² Ostrogorsky, 2015, 336.

¹³ Amin Maalouf. *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Ali Bektay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 19.

sonra Kudüs'e doğru ilerlemeye başladılar.¹⁴ 7 Haziran 1099'da şehri kuşatmaya başladılar. 15 Temmuz 1099'da şehre girdiler. Kudüs'ün zaptı olayı Avrupa'da büyük bir sevinçle karşılandı. Şehre giren Haçlılar önlerine çıkan herkesi Müslüman, Hristiyan ayırt etmeksizin kılıçtan geçirmişti.¹⁵

Kudüs'un alınması olayının vuku bulmasının en büyük nedeni, Ortadoğu'nun kendi iç meseleleriyle uğraşıyor olmasıydı. Seferin başladığı dönemde Ortadoğu mezhep ve hakimiyet mevzuları ile ilgilenmekteydi. Sultan Melikşah'ın ardından ortaya çıkan kanlı iktidar mücadelesi sürerken, beylikler arasında da siyasi nüfuz mücadelesi bulunuyordu. Bu karışıklıkların olması Haçlılar'ın işlerini kolaylaştırmıştı.

I. Haçlı seferinin ardından Bizans ile Haçlılar'ın arası bozulmuştu. 1101 yılında gelen Haçlı ordusunun verdiği zararlar ve Türkler'in orduya ağır kayıplar vermesi aralarında gerginlik olmasına neden olmuştur.¹⁶ Haçlıların elde ettikleri başarıların daim olması için daha fazla asker ihtiyacı bulunuyordu. Asker ihtiyaçlarını Hristiyan yerli halktan karşılıyorlardı. Artık daha profesyonel bir orduya sahip olmaları gerekiyordu.¹⁷

1. 2. 2. İkinci Haçlı Seferi

Musul Atabeki İmadeddin Zengi, Haçlıların elinde olan Urfa'yı 1144 yılında geri aldı. Böylelikle Urfa'da bulunan Haçlı Kontluğuna son verilmiş oldu.¹⁸ Bu olay Müslümanlar tarafından sevinçle ve ümitle karşılanırken, Avrupa'da karmaşa ve korkuya yol açtı. Diğer Haçlı krallıkları kendi varlıklarını korumak için papadan yardım istediler. Hemen akabinde yeni bir Haçlı Seferi hazırlıklarına başlandı. Papa III. Eugenius Hristiyan alemini sefere çağırdı.¹⁹ Alman İmparatoru III. Conrad ve Fransız Kralı VII. Louis sefer hazırlıklarını tamamlayıp yola koyuldular. Haçlı ordularının yola çıktıkları dönemde İmadeddin Zengi ölmüş yerine Nureddin Zengi geçmişti. İkinci Haçlı Seferi Avrupa'nın güçlü hükümdarlarının katılımıyla başlıyordu.²⁰

¹⁴ Ayan, 2016, 321,322.

¹⁵ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 56; Runciman, I, 2019, 220.

¹⁶ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 99.

¹⁷ Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 79.

¹⁸ Runciman, II, 2019, 194-195.

¹⁹ Runciman, II., 2019, 206, Ostrogorsky, 2015, 354.

²⁰ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınlar, İstanbul 2018, s. 118.

Alman İmparatoru III. Conrad, 1147 Mayıs'ında ordusuyla birlikte yola çıktı. Anadolu'ya gelindiğinde I. Haçlı Seferi ordularının kullandığı yolu takip ederek Eskişehir'e yöneldi. 25 Ekim 1147'de Dorylaion yakınlarında Sultan Mesud'un ordusu Haçlılara saldırdı. Bu sırada dinlenmekte olan Haçlı ordusu büyük çoğunluğu kaybetti. III. Conrad bu bozguna canını zor kurtardı. Hayatta kalmayı başaran askerleriyle İznik'e kaçtı.²¹

Kral VII. Louis askerleriyle birlikte Antakya'ya ulaştı. Antakya için İmadeddin Zengi tehdidi bulunuyordu. Louis Haçlı yeminini yerine getirmek için maiyetiyle birlikte Kudüs'e doğru yola çıktı. Haçlı birlikleri Kudüs'e vardığında Haçlı Seferine katılan krallarla toplantı düzenledi. 24 Haziran 1148'de Akkada düzenlenen toplantıda Dimaşk üzerine sefer kararı alındı. Alınan karar doğrultusunda 24 Temmuz 1148'de Haçlılar Dimaşk önlerine geldi. Bu süreçte Dimaşk emiri Unur, başta Mahmud Zengi olmak üzere Müslüman dünyasından destek istedi. Gelen desteklerde ağır kayıplara uğrayan Haçlı Ordusu Ağustos ayında Kudüs'e geri döndü. II. Haçlı Seferi çıkış amaçları arasında hiçbirini yerine getirmedi. Dimaşk seferinin ardından Müslümanların gözünde güçlü görünen Haçlı ordusu düşüncesi değişti.²²

1. 2. 3. Üçüncü Haçlı Seferi

Selahaddin Eyyübiler devletini yeni kurduğu zamanlarda Haçlı komutanlarından Renaud de Chatillon'un Müslüman kervanlarına saldırması, Mekke'ye giden hacılara saldırımları, Selahaddin ve Haçlılar arasında mücadelelerin başlamasına sebep oldu.²³ Filistin'deki Hittin Savaşı'nda Müslümanlar Haçlı ordusunu hezimete uğrattı. Daha sonra Selahaddin Kudüs'ü Haçlılar'dan teslim almayı başardı.²⁴ Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesi, Haçlılar'ın ummadığı bir olay oldu. Bu dönemde Avrupada'ki krallar kendi iç meseleleriyle meşguldüler. Yakın Doğudaki Latinlerde Selahaddin'in ve Nureddin'in güçlenmelerinden endişe

²¹İonnes Kinnamos, *Historia 1118-1176*, Çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 64; Kanat, Burçak, 2018, 121.

²²Kinnamos, 2001, 54-67; Runciman, II, 2019, 205-231.

²³ Runciman, II, 2019, 366-376.

²⁴ Harun Korunur, *Itinerarium Peregrinorum Et Gesta Regis Ricardi Işığında III. Haçlı Seferi(1189-1192)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019, s. 32; İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi: El-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi*, XI, Çev. Komisyon, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 422-436.

duyuyorlardı. Doğu Akdeniz sahil şeridi uzun yıllar sonra tekrar Müslümanların hakimiyetine geçti. Müslümanların bu denli yükselmeleri Avrupada da dikkatleri çekmeye başladı. Papa VII. Gregorius ve halefi III. Clermens Hristiyanları yeni bir Haçlı Seferine çağırdılar.

Friedrich Barbossa II. Haçlı Seferinde amcası III. Konrad'ın yanında bulunduğu için tecrübe sahibiydi. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra 11 Mayıs 1189'da yola çıktı. Kış aylarında Edirne'de kaldı. Mart 1190'da ordusuyla birlikte Çanakkale Boğazından geçerek Anadolu'ya vardı. 17 Mayıs 1190 tarihinde Konya'ya geldiler. Ordu 10 Haziran'da Silifkeye vardığında Friedrich Barbossa'nın cesediyle karşılaştılar. Bu olay Alman ordusunu dağılmanın eşiğine getirmişti. Ordu ikiye bölündü. Bir kısım askerler Avrupa'ya geri önerken bir kısmı Friedrich'in oğlunun önderliğinde Antakya'ya gitmişlerdi. Konrad Alman ordusundan geri kalanları Akka kuşatması için çağırdı.

İngiliz ve Fransız Haçlı orduları da 4 Temmuz 1190'da yola çıktılar. Fransa Kralı Richard 20 Nisan 1191'de Akka'ya ulaştı. İngiliz Kralı Henry de 8 Haziran 1191'de Akkaya ulaşmıştı. Şehrin 12 Temmuz'da ele geçirilmesinde faydaları büyüktü.²⁵

III. Haçlı Seferinin birinci amacı Kudüs'ü geri almaktı. Fakat tek başarıları Eyyübilerin fetihlerini durdurmak oldu. Akka'da kazanılan zaferleri onların Doğu'daki varlıklarını bir süre daha devam ettirmelerini sağladı. Hafızalardan silinmeyecek şekilde üç bin Müslümanı kılıçtan geçirmişti.²⁶ I. Haçlı Seferide elde ettikleri toprakların şimdi birçoğu Müslümanların eline geçmişti. İngiltere Kralı Richard Kıbrıs'ı ele geçirdi. III. Haçlı Seferi sonuçlarından biri de Hristiyan ve Müslümanlar arasındaki ticari ilişkiler artmış oldu.

1. 2. 4. Dördüncü Haçlı Seferi

Bu dönemde 8 Ocak 1198'de papa seçilen III. Innocentius Hristiyanların Romanın hakimiyetin de birleşmesi düşüncesine sahipti. Dünyevi liderlerin de Papalık makamının hakimiyeti altında olması gerektiğini savunuyordu. Bu dönem süresinde

²⁵ İbnü'l-Esîr, 1987, 61-64; Runciman, III, 2019, 44-46.

²⁶ P. M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakın Doğu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 57-59.

ilk olarak kralların baskılarından kurtulmak isteyen asillerden yardım alacaktı. Daha önceki çağrılarda olduğu gibi bir çağrı yapılmadı. Gezgin bir din adamı olan Foulques'de Neuilly Holt'i Haçlı Seferi çağrılarını yapmak üzere görevlendirdi. Seferin amacı daha öncekiler gibi kutsal topraklara gitmek Müslümanlar tarafından alınan Kudüs'ü kurtarmaktı.²⁷

IV. Haçlı Seferi, I. Haçlı Seferi çağrısı kadar etkili olmasa da bir sefer için yeterli katılımı sağlamıştı. Daha önceki Haçlı Seferlerinde olduğu gibi kara yolunu kullanmak istemiyorlardı. Türkler Haçlı ordularına çokça zaiyat verip yıpratıyorlardı. Bu sebepten dolayı deniz yolunu tercih edeceklerdi. Alınan kararlar doğrultusunda Müslümanların ekonomik gücünü simgeleyen Mısır üzerine bir sefer yapılması kararlaştırıldı. Fakat bu konuda kendi aralarında fikir ayrılıkları bulunuyordu. Haçlı birliklerinin bir kısmı Kudüs yerine seferin Mısır'a yapılmasına anlam veremiyordu.²⁸

Bu dönemde Venediklilerin elinde bulunan Zara Macarların hakimiyetine geçmişti. Venedik dükü, Kudüs'ü kurtarmadan önce Zara'nın kendilerine teslim edilmesini istedi. Karşılığında Haçlı seferinin masraflarını erteleyeceklerini vaat ettiler. Haçlı liderleri teklifi kabul ettiler, 15 Kasım 1202'de Zara'yı zapt ettiler. Haçlı orduları kışı bu şehirde geçirdiler.²⁹ Bu dönemde Bizans İmparatoru İsaakios kardeşi tarafından tahttan indirilerek zindana atılmıştı. Aleksios bu hapsedildiği zindanda kaçarak Alman İmparatoru Philippe'in yanına sığındı.³⁰

Bizans veliahtı Aleksios Angelos 1203 yılında tahta çıkabilmek için Haçlılardan yardım istedi. Karşılığında tahta geçerse Haçlıların Venediklilere olan borcunu ödemeyi Mısır zaptı için gerekli askeri desteği saylayacağını vaat etti. Haçlı lideri Boniface de Montferrat yapılan teklifi kabul etti ve 1203 Nisanında Konstantinopolis'e yola çıktı.³¹

Bu dönemde Konstantinopolis'in Haçlılara karşı koyacak gücü bulunmuyordu. Bizans İmparatoru III. Aleksios üç aylık direnmesinin ardından Mosynopolis'e sığındı. Haçlılar şehre girdiler ve 3 gün boyunca şehirde yağma ve katliamlar gerçekleştirdiler.

²⁷ Işın Demirkent, "Haçlılar", *DİA*, C. 14, İstanbul 1996, s. 525; Runciman, III, 2019, 96.

²⁸ Kanat, Burçak, 2018, 150.

²⁹ Runciman, III, 2019, 101,102.

³⁰ Geoffroi de Villehardouin Henri de Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul 2008, s. 21.

³¹ Villehardouin, 2008, 26-29.

IV. Aleksios tahta geçtikten sonra ekonomik durumun vaat ettiklerini karşılayamayacak olmasıyla yüzleşti. Borçların ödenmemesi gerekçesiyle Haçlılar tarafından 1204'ün Şubat ayında zindanda boğuldu. . Hristiyanlığın güçlü devleti Bizans ve başkenti İstanbul'a saldırıldı ve burada Latin devleti kuruldu. Haçlıların İstanbul da yaptıkları saldırı ve kıyımlar doğu ve batı Hristiyanlarının kin ve nefret beslemelerine sebep oldu.³²

Kudüs'ü kurtarmak için çıkılan bu yolda Hristiyan topraklarına saldırılmasıyla sonuçlandı. Bizans'a saldırılması Doğu ve Batı kiliselerinin iyice birbirlerinden uzaklaşmalarına sebep oldu.

1. 2. 5. Beşinci Haçlı Seferi

Hristiyan Dünyası IV. Haçlı Seferi sonucundaki başarısızlığına rağmen V. Haçlı Seferini istiyordu. Papa III. Innocentius 1218'de konsil topladı ve Hristiyan alemini V. Haçlı Seferine çağırdı. Kudüs'ü kurtarma vaatleri verildi. Seferin, Mısır ve Filistin üzerine yapılması kararlaştırıldı. Hedef olarak önce Dimyat şehri alınacak, böylelikle Haçlı ordusu Kahire'ye inebilecekti.³³

Beysan bölgesini yağma ve talan ile 1217'de Haçlılar ele geçirdi. Banyas şehrinde de birçok Müslümanı esir aldılar. Sayda ve Eş-Şefik gibi topraklar da Hristiyanlar tarafından yağma edildi.

Haçlılar Dimyat'a üç kuşatma yaptılar. İlki Silsilah burcuna yapıldı. Haçlılar ve Eyyübiler arasında uzun süren mücadeleden sonra 1218'de Silsilah burcu Haçlılar tarafından ele geçirildi. İkinci kuşatma Adiliye'ye düzenlendi. 15 Şubat 1219'da zapt edildi. Üçüncü muhasarada Dimyat aynı zamanda salgın hastalıklarla da mücadele ediyordu, daha fazla dayanamayarak şehir düştü. 1219'da Haçlılar Dimyat'ı ele geçirmiş oldu.³⁴

Şehir ele geçirildikten sonra Hristiyanlar akınlar halinde Dimyata gelerek burayı askeri üst olarak kullanmaya başladılar. Bu sırada İslam dünyası siyasi birlik için görüşmelere başlamıştı. Haçlılar aldıkları zaferi ilerletme planları yaparken Alman İmparatoru Friedrich kendi iç karışıklarını bahane ederek orduya destek

³² İbnü'l-Esîr, 1987, 158-159.

³³ Kanat, Burçak, 2018, 167.

³⁴ İbnü'l-Esîr, 1987, 272-278.

vermemiştir. Bu bekleyişi fırsat bilen Mısır hakimi el Kamil Kıbrısta bulunan Haçlı Filosuna saldırdı ve mağlup etti. Bunun üzerine Haçlılar 20 Temmuz 1221’de Şarımşah’ı işgal etti. Bu dönemde Nil nehrinin taşma zamanlarıydı. Müslüman donanmaları da destek için gelince Haçlı orduları zor durumda kaldı. Haçlılar Müslümanlarla anlaşma yapma zorunda kaldı ve Dimyat tekrar Müslümanların eline geçti.³⁵

V. Haçlı Seferi, 8 Eylül 1221 tarihinde Haçlılar’ın Mısırdan ayrılmasıyla son buldu. Haçlılar’ın başarısızlığının sebebi olarak Mısır coğrafyasına hakim olmamaları olarak görüldü.

1. 3. HAÇLI SEFERLERİNİN KAYNAKLARI

1. 3. 1. Ermeni Kaynakları

1. 3. 1. 1. Urfalı Mateos

Urfalı Mateos’un Vekayinamesi 952-1136 yıllarını kapsamaktadır. Eserinde Urfa Haçlı Kontluğu ve Büyük Selçuklu ilişkilerini Ermeni Haçlı münasebetleriyle ilgili önemli bilgileri nakletmektedir. Aynı zamanda Tell-Beşîr Savaşı, II. Baudoin ile Tankred arasındaki düşmanlık ile ilgili bilgilerde sunmaktadır.³⁶

1. 3. 1. 2. Saint Nerses Schnorhali

1166-1173 yılları arasında Ermeni Katolikosu olan Nerses, Urfa’nın 24 Aralık 1144’te İmadeddin Zengi tarafından Haçlıları yenerek Urfa Kontluğu ’nun varlığına son verdiği fethini yazdığı mersiyesiyle tanınmıştır. Eseri mübağalarla dolu olduğundan, tarihi gerçekleri yansıtmada konusunda pek faydalı olmadığı belirtilmektedir.³⁷

1. 3. 1. 3. Aknerli Grigor

XIII. asır müelliflerinden Aknerli Grigor’un yaşantısıyla ilgili pek bir bilgi bulunmamaktadır. *Okçu Milletini Tarihi* adlı eseri, 1240’dan 1272’ye kadar geçen olayları aktarmaktadır. Moğolların Ermenistan’a saldırıları, Şis şehrinin yıkılması gibi

³⁵ Runciman, III, 2019, 111-145.

³⁶ Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu 1098-1118*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 34; *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000.

³⁷ Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu 1118-1146*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 24; Saint Nerses Schnorhali, “Elegie Sur La Prise D’edesse”, *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens Tome Premier, Imprimerie Imperiale, Paris, DCCC LXIX*, s. 223-268.

konulardan bahsetmektedir.³⁸ Ermenice metin, 1870’de St. Petersburg’da ve Kudüs’te basılmıştır. Eserin Türkçe tercümesi Hrand D. Andresyan tarafından 1954, 2007 ve 2012 yıllarında basılmıştır.

1. 3. 1. 4. Verdapet Vahram

Verdapet Vahram, Kilikya Ermeni Kralı II. Leon’un divan katibiydi. Yazdığı eser kendi yaşadığı dönemin konularını ele alması bakımından önemli bir eserdir. Eserin içeriğinde Kilikya Rubenyan hakimiyetinin başlangıcından (XI. asır) , II. Leon’un saltanat devrine kadar olan dönemi kapsamaktadır.³⁹Kralı II. Gagik’in ölümünden sonra Kilikya Ermeni Prensiği’nin Bizanslılar, Haçlılar ve Selçuklular ile ilişkilerini anlatmaktadır. Eser Ed. Dulauirer tarafından 1861 yılında Recueil des Historiens des Croisades adıyla Fransızca tercümesi yapılmıştır.

1. 3. 1. 5. Ani’li Samuel

Ani’li Samuel hazırladığı *Kronoloji cetveli* ile tanınmıştır. Bu cetvel iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü Hz. Adem’den Hz. İsa’ya kadar olan zamanı, ikinci bölüm ise milattan başlayarak 1179 yılına kadar olan olayları anlatmaktadır. Anlattığı olayların içerisinde Şark eyaletlerinde Arap hakimiyeti, Haçlı Seferleri ve Kilikya Rubenyan krallığı dönemleri bulunmaktadır.⁴⁰

1. 3. 1. 6. Genceli Kiragos

Genceli Kiragos, Ermeni Tarihi adlı eseri neşretmiştir. 1241 yılında yazmaya başladığı eserini 1265’te tamamlamıştır. İlk bölümünde Ermeni Kilisesinin tarihi hakkında önemli bilgilere yer vermiştir. Bunun yanı sıra doğu ülkelerinde gerçekleşen olaylara, Moğolların Ermeni ve Gürcü ülkelere yaptığı saldırılar ve tahripler hakkında verdiği bilgiler bakımından oldukça önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir.

Eser içerisinde Anadolu’daki bazı olaylara değinmiştir. Müslümanlarla Haçlılar’ın mücadeleleri, Kudüs’ün Selhaddin Eyyübi tarafından yeniden alınması

³⁸ Hrant Anderasyan, “Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları”, *Tarih Dergisi*, C. 1, S. 1, Temmuz, 2011, s. 418,419; Aknerli Grigor, *Okçu Milletini Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012.

³⁹ Andreasyan, 2011, 414,415; Vahram D’edesse, “Des Poir de Patite Armenie Chronique Rimee” *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens Tome Premier*, Imprimerie Imperiale, Paris DCCC LXIX, s. 491-535.

⁴⁰ Andreasyan, 2011, 108,109; “La Chronographie de Samuel D’anı, *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens Tome Premier*, Imprimerie Imperiale, Paris DCCC LXIX, s. 447-492.

gibi konuları anlatmaktadır.⁴¹ Eserin Fransızcadan Osmanlıcaya çevirisi, Moğollar, Türkiyat Mecmuası 11, 1928, s.139-207, Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çevirisi Gürsoy Solmaz tarafından yapılmıştır.⁴²

1. 3. 1. 7. Kumandan Simbat

Kumandan Simbat'ın 1203 yılında doğmuştur. Babaron sentoru Konstantin'in oğludur. Müellifin en önemli eseri *Vekayiname*'sidir. Bu *Vekayiname* 951 yılından 1334 yılına kadar olan olayları anlatmaktadır. Simbat 1152 yılından 1274 yılına kadar olan dönemi bizzat kendi gözlemleri olarak aktarmış olup 1334'e kadar olan kısım meçhul olarak sonradan eklenmiştir.⁴³ Eserde Kilikya Devleti'nin siyasi olayları, komşu Türk devletleri ile olan siyasi temasları, 1204 yılında İstanbul'un Latinler tarafından zaptı konuları anlatılmaktadır. Türk Tarih Kurumunda bulunan *Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)* Hrand D. Andresyan tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir fakat basılmamıştır.

1. 3. 1. 8. Müverrih Vardan

Ermeni müelliflerinden önemli bir yere sahip olan Vardan Vardapet'in doğum tarihi ve doğum yeri hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Vardan'ın *Cihan Tarihi* adlı eseri yaratılıştan başlayarak 600 senelik bir dönemi kapsamaktadır. İlk bölümlerini eski eserlerden yararlanarak oluşturmuştur. Vardan'ın asıl amacı Ermeni tarihi yazmaktı. Ermeni devletinin kuruluşunu, Nuh oğullarından meydana gelen milletleri, onların kurdukları yurtları anlatmaktadır.

Eserin içinde Ermeni devletlerine İslam hakimiyetinin yayılışı, Selçuklular'ın Anadolu'ya yürüyüşü ve Akdeniz' kadar olan sahada Türk beyliklerinin kurulması Bizanslılar'a ve Haçlılara karşı yapılan savaşlar da yer almaktadır.⁴⁴

⁴¹ Andreasyan, 2011, 112-114.

⁴² Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar* Çev. Gürsoy Solmaz, Elips Kitap, Ankara 2009.

⁴³ Fransızca neşri için bkz. V. Langlois, *Extrait de la Chronique de Sembad, Seigneur de Babaron, Connetable d'Arménie, suivie de celle de son Continuateur, St. Petersburg 1862*; Andreasyan, 2011, 408-413.

⁴⁴ Andreasyan, 2011, 401-407; *Les Mongols d'Après les Historiens Arméniens*, Çev. Ed. Dulaurier, 1958.

1. 3. 2. Süryani Kaynakları

1. 3. 2. 1. Gregory Ebû'l-Ferec el-İbrî

Müellif, 1226 yılında Malatya'da doğmuştur. Gregory Vekayinamesi 1200'den itibaren kendi ölüm tarihi olan 1266 yılına kadar geçen olayları anlatmaktadır. Birden fazla kaynaktan yararlanılarak oluşturulmuş dünya tarihini anlatmaktadır. Eser, Hz. Adem'den başlayarak İbraniler, Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Haçlılar ve Moğollar hakkında bilgiler vermektedir. Gregory'nin kendi yaşadığı dönemdeki çoğu olaya şahit olarak anlatması bakımından önemli aynı zamanda bir Haçlı Seferi kaynağıdır.⁴⁵

1. 3. 2. 2. Mar Simon

Mar Simon'un eseri II. Haçlı Seferi dönemlerini ele almaktadır. Eser 1149 yılında tamamlanmıştır. Bu dönemde Kudüs'te bulunduğu için dolayı aktardığı bilgiler önemlidir. Eserin içerisinde detaylıca ele alınan konu II. Haçlı seferinin başarısızlıkla sonuçlanması ve bundan dolayı Kudüs'te yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlardır.⁴⁶

1. 3. 2. 3. Anonim I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi

Urfa'da yazıldığı bilinen ve yazarına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamayan eser 1098 yılından 1164 yılına kadarki I. ve II. Haçlı Seferleri dönemlerindeki olan olayları anlatmaktadır. Urfa Haçlı Kontluğu ile ilgili olarak da bizlere kıymetli bilgiler sunmaktadır. Kaynağın zayıf noktası olaylara kronolojik olarak yer vermemiş olmamasıdır. kronolojik olarak olaylara yer vermemiş olmasıdır.⁴⁷

1. 3. 3. Doğu Roma Kaynakları

1. 3. 3. 1. İonnes Kinnamos

İonnes eserinde İmparator Manuel Komnenos'un saltanat dönemlerini ele almaktadır. İkinci Haçlı seferini, Haçlılar'ın Bizans'la olan ilişkileri açısından ele alması, Almanların Türkler ile ilişkileri, bizim için önemli bölümlerdir. Eser taraflı

⁴⁵ Abdülkerim Özeydin, "İbnü'l-İbrî, *DİA*, İstanbul 2000, C. 21, s. 93; Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, Çev. Ömer Ziya Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

⁴⁶ Ebru Altan, *II. Haçlı Seferi 1147-1148*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003, s. 24; W. R. Taylor, "A New Syriac Fragment Dealing with Incidents in the Second Crusade", *AASOR*, XI(1929-1930), s.120-130.

⁴⁷ *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, H.A.R. Gibb'in notlarıyla, Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, 2005.

olarak yazılmış olmasından dolayı eseri kullanırken dikkatli olunması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁸

1. 3. 3. 2. Niketas Khoniates

Bizans tarihçilerinden Niketas Khoniates 1155 yılında dünyaya gelmiştir. Eseri, 1118-1206 yılları arasındaki Bizans tarihini konu almaktadır. II. Haçlı Devri konularını, Almanların Çatalca'da yaşadığı sel felaketini, Menderes Nehri kenarında Türkler ve Haçlılar arasında yapılan savaşı detaylıca ele almıştır. Eserin 1143-1180 yılları arasını anlatan yedi kitabını Fikret Işıltan, 1195-1206 yılları arasını Işın Demirkent Türkçe'ye tercüme etmiştir.⁴⁹

1. 3. 3. 3. Georgios Akropolites

Akropolites 1217 yılında İstanbul'da doğmuştur. İznik Bizans İmparatorluğu'nun asıl tarih yazarı olarak bilinmektedir. Eser 1217-1282 yılları arasında olan olayları konu almaktadır. Haçlılar'ın 1204 te İstanbul'a olan taarruzları ve Bizanslıların başkenti geri almalarına İmparatorluk şehrini zapt etmelerine kadar olan bölümler önemlidir.⁵⁰

1. 3. 3. 4. Theodoros Skutariotes

Theodoros'un eseri 1282 yılından sonra kaleme alınmış olup, dünyanın yaratılışından 1261 yılında İstanbul'un Bizans tarafından zapt edilmesine kadar ki olan olayları konu almıştır. Eserin içerisinde Niketas Khoniates ve Akropolites'ten kısa özetler de bulunmaktadır.⁵¹

⁴⁸ John Kinnamos, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, Trc. Charles M. Brand, Columbia Universty Press, New York 1976; Altan, 2003, 20; *İonnes Kinnamos'un Historia'sı*, Yay. Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

⁴⁹ Niketas Khoniates, *Historia*, Çev. Işın Demirkent, Dünya Kitapları, 2004; Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Komnenos Devirleri)*, Çev. Fikret Işıltan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995; *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, İng Ter. Harry J. Magolias, Detroit, Byzantine Texts in Translation, 1984; Immanuelis Bekkeri, " *Nicetae Choniatae Historia*", *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonnae MDCCCXXXV.

⁵⁰ Georgios Akropolites, *Vekayiname*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000; Murat Keçiş, "Georgios Akropolites ve Tarih Adlı Eseri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXVIII, S.45, s. 191-196; *Georgu Acropolitae Opera*, Ed. Augustus Heisenbberg, Libseae, In Aedibus B.G. Teubneri MCMIII.; Ostrogorsky, 2015, 387.

⁵¹ Theodore Scutariotes, *Synopsis Chronike*, ed. Sathas, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, VII. Synopsis Chronike'nin yazarının Kizikus Metropolitisi Theodore Skutariotes olarak teşhisi A. Heisenberg tarafından yapılmıştır. A. Heisenberg 'Analecta Mitteilungen aus italienischen Handschriften byzantinischer Chronographen', Programm des K. Liutpold-Gymnasiums in München (Münih, 1901), s. 7-18; Skutariotes ve onun kaleme almış olduğu kroniğin, özellikle erken Komnenos dönemi güvenilirliği ile ilgili olarak bkz. G. Moravcsik, *Byzantinoturcica. I. Die Byzantinischen Quellen der Gersichte der Türkvölker* Budapeşte 1942; Ostrogorsky, 2015, 387.

1. 3. 3. 5. Georgios Pakhymeres

Georgios Pachymeres, 1242 yılında İznik'te doğmuştur. 1261 yılında Latin işgalinin ardından İstanbul'a gitmiştir. Ölüm tarihi ile bir bilgi bulunmamaktadır. 1310 yılında öldüğü düşünülmektedir. Dönemin önemli yazarları arasında görülmektedir. *Historia* adlı eserinin esas kısımlarının Niketas Khoniates ve Akropolites'den alınmış olduğu bilinmektedir. Eser, 1255-1308 yıllarını konu almaktadır.⁵²

1. 3. 3. 6. Epraim

Eser, 10392 mısradan oluşan 12 hecelik Bizans şiir vezni kullanılarak kaleme alınmıştır. Eser, 1291 yılına kadar yaşamış olan Roma İmparatorların tarihi hikayelerini anlatmıştır. Eserin ismine dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁵³ Eser I. Bekker tarafından CSHB'de (Bonn 1840) da yayınlanmıştır.

1. 3. 3. 7. Anna Komnena

I. Aleksios Komnenos (1081-1118)'un büyük kızı olan Anna, 1083 yılında doğmuştur. Eserinde bir bakıma babasının tarihini yazmıştır. Eser, I. Aleksios'un yaptıklarını gelecek nesillere aktarma gayesi taşımaktadır. Tarihi bir üslup amaç edinmemesine karşın yazdıkları birinci elden önemli bir tarihi kaynak olarak görülmektedir. Ostrogorsky, eserin içerisinde bazı çelişkilerin olduğunu, olayları kronolojik sıralamayla zikretmediği ve diğer eksik yönlerini belirtmiş ancak, bunların verdiği geniş bilgilerle telafi edilebileceğini ifade etmiştir.⁵⁴

1. 3. 4. Latin Kaynakları

1. 3. 4. 1. Fulcherius Carnotensis

Clermont konsilinde yapılan Haçlı Seferi çağrısında birçok papaz ve piskopos bulunuyordu. Katılan Papaz ve piskopos gördüklerini ve duyduklarını kronikler halinde kaydetmişlerdir. Bunlardan bir tanesi de Fulcherius *Carnotensis'in* yazmış olduğu *Gesta Francorum Hierosolimatana Peregrinatum* vekayinamedir. Fulcherius

⁵² Georgh Pachymeris de Michael et Andronico Palaelogis, Bonn 1835, I-II; Levent Kayapınar, "Georg Pakhymeres", *DİA*, İstanbul 1999, C. 34, s. 139; Gyula Moravcsik, *Türk Tarihinin Bizans Kaynakları*, Çev. Hüseyin Namık Orkun, Sümer Basımevi, Ankara 1938, s. 38-39; Ostrogorsky, 2015, 387.

⁵³ Işın Demirkent, "Haçlı Seferlerinin Büyük Külliyyatı Bizanslı Tarihçiler II, *Belleten*, C. 65, s. 244, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001, s. 956, 957; Ephraemı Monachı Immanuelis Bekkerı, "Ephraemı", *Corpus Scriptorum Historieae Byzantinae*, Bonnae MDCCCXI.

⁵⁴ Anna Komnena, *Aleksiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996, s.7; Anna Komnena *The Alexiad*, İng. Çev. Elizabeth A. S. Dawes, In parentheses Publications Byzantine Series Cambridge, Ontario 2000; Ostrogorsky, 2015, 325.

Carnotensis 1098-1100 yılları arasında Urfa Haçlı Kontluğu yapan ve Kudüs Haçlı Krallarının ilki olan I. Boudouin rahibiydi. 1127 yılına kadar Kudüste kalmıştır. 1123 yılında altmış beş 1125 altmış altı yaşında olduğunu yazmıştır. 1058 ya da 1059 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Fransadaki hayatı hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Eser üç kitap halinde yazılmıştır. Birincisi 1101, ikincisi 1106, üçüncüsü 1127 yıllarında tamamlanmıştır. Birinci bölüm Clermont Konsiliyle başlamaktadır. Haçlıların doğuya gelmeleri, ilk Haçlı devletinin kurulması ve Kudüs'ün zaptı konuları işlenmiştir. İkinci kitapta, 1100-1118 yılları arasında olan olayları anlatmaktadır. Üçüncü kitap da 1118-1127 yıllarını kapsamaktadır. Fulcherius eserinde tarafsız bir tutum sergilemektedir. Runciman Latin kronik yazarları arasında en güvenilir yazar olduğundan bahsetmektedir.⁵⁵

1. 3. 4. 2. Anonim Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum

Yazarına ait bilgi bulunmayan fakat Bohemond'un yanında bulunan bir rahip tarafından yazıldığı düşünülen *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum*, Clermont Konsilinden 1099 Askalan Savaşına kadar olan dönemi anlatmaktadır. Eser otuz fasıldan oluşmaktadır. İlk yirmi fasıl Antakya'dan ayrılmadan önce yazılmış, sonraki fasıllar Kudüs'de yazılmıştır. Müellifin peşin hükümlere sahip ve Bohemond'a hayran biri olduğu bilinmektedir. Eser Ergin Ayan tarafından Tükçeye çevirilmiştir.⁵⁶

1. 3. 4. 3. Ekkehard de Aura

Ekkehard Manastır başrahibidir. 1101 yılında Alman hacılarıyla beraber Filistin topraklarına gitmiştir. Eserini 1115 yılında döndükten sonra kaleme aldığı bilinmektedir. *Hierosolymita* adlı eser Haçlı Seferlerine katılanların kendisine ve arkadaşı Frutholf'a anlattıklarından istifade edilerek kaleme alınmıştır.⁵⁷

1. 3. 4. 4. Cenevizli Cafforo

Cenevizli Caffaro'nun *De Liberatione Civitatum Orientis* adındaki eseri 1115 yılında kaleme alınmıştır. Caffarro eserini yazarken değişik bakış açısıya-la kaleme

⁵⁵ Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferi Gördü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *Tarih Dergisi*, İstanbul 2002, S. 37, s. 45-49; Runciman, I, 2019, 257; Fulcherius Carnotensis, *Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

⁵⁶ Anonim, 2013, 12; Runciman, I, 2019, 257.

⁵⁷ Ekkehard Von Aura, *Die Chronik*, Pflüger, Leizig 1893; Runciman, I, 2019, 258.

almıştır. Yazılmasından bir asır sonra tesadüfî bir şekilde⁵⁸ metruk kağıtlar arasında bulunmuştur. Yayınlanmadan önce içerisinde bilgiler değiştirilmiştir.

1. 3. 4. 5. Robertus Monachus

Historia Iharosolimitana adlı eser I. Haçlı Seferleri olaylarını konu almaktadır. Haçlı- Fatimi ve Bizans Haçlı arasında cereyan eden olumsuz olaylar hakkında önemli bilgiler içermektedir.⁵⁹

1. 3. 4. 6. Galterius Cancellarius

Müellif Antakya Haçlı Kontu Roger'in danışmanlarından. Doğum tarihi ve yeri hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. 1222'den sonra öldüğü bilinmektedir. 1115 ve 1112 yılları arasında Antakya tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir. 1119 yılında Tell-Afrin Savaşında Müslümanlar tarafından esir edilerek Haleb'e götürülmüştür.⁶⁰

1. 3. 4. 7. Anonim Historia Belli Sacri

Yazarı hakkında herhangi bir malumat bulunmayan bu eser, Gesta Francorum'un tam metnini kullanmıştır. Herhangi bir atıfta bulunmadığından dolayı erken dönem intihalci örnekleri olarak görülmektedir. Eser Haçlı Seferleri ile başlayıp Antakya Prinkepsi II. Bohemond'un ölümüne kadar olan dönemi anlatmaktadır.⁶¹

1. 3. 4. 8. Peter Tudebodus

Yazar hakkında *Historia de Hierosolymitano İtenere* adlı eseri kaleme alması dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Eser içerisinde anlattığı bilgilerle dayanılarak kilise mensubu olduğu, Haçlı Seferi sırasında kardeşini kaybettiğini öğrenmekteyiz. Anonim Haçlı Tarihi'nde, Gesta Francorum'un tam metnini hiçbir atıfta bulunmaksızın alındığı belirtilmektedir. Tudebodus'un sefere bizzat katıldığı bilinmektedir, bundan dolayı 1111 yılından önce eserini yazmış olabileceği tahmin

⁵⁸ *Recueil des Historiens des Croisades*, Historiens OCC V, Paris 1895, s. 41-73; Runciman, I, 259.

⁵⁹ Aydın Usta, *Müslüman Haçlı İttifakları Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008, s. 9; *The Historia Iherosolimitana of Robert the Monk*, Ed. Marcus Bull, Boye, Nisan 2013.

⁶⁰ Galterius Cancellarius, *Galterii Cancellarii Antiocheni Bella Antiochena 1114-1119*, RHC. Occ. ,V, Paris 1895, s. 75-132; Sevtap Gölgesiz Karaca, "Birinci Haçlı Seferi'nin Türk-Haçlı İlişkileriyle İlgili Batılı Kaynakları", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1, 2018, s. 75; Usta, 2008, 10.

⁶¹ *Patrologia Latina*, CLV, Ed. J-P Migne, Paris 1884-1855; Anonim, 2013, 16,17.

edilmektedir. Eserin içerisinde, Gesta'da olmayan, Antakya valisi Yağısıyan'ın öldürülmesi gibi bilgiler eklenmiştir.⁶²

1. 3. 4. 9. Ordericus Vitalis

Ordericus Vitalis I. Haçlı Seferi'ne katılmamış olup gidenlerin anlattıklarından faydalanarak eserini kaleme almıştır. *Historia Ecclesiastica* adlı eserin içerisinde Avrupa ve kilise tarihleriyle ilgili bilgilere yer verilmektedir. Bohemond'un Devol Antlaşması ile başarısızlıkla son bulan Haçlı seferine dair de bilgiler vardır.⁶³

1. 3. 4. 10. Radulphus Cadomensis

Radulphus Cadomensis 1108 yılında *Gesta Tankredi Siciliae Regis in Expeditione Hierosolymitana* adlı eserini kaleme aldı. Eserin günümüze kadar olan kısmı 1115 yılında bitmektedir. Cadomensis 1108 yılında eserini kaleme aldı. Runciman müellifin üslubu hakkında cahil ve ukala bir kimsenin üslubuna benzediğini belirtmektedir. Eser I. Haçlı Seferi komutanlarından Tankred'in bu sefere yapmış olduğu katkılarından bahsetmektedir.⁶⁴

1. 3. 4. 11. Raimundus Aguiliers

Raimund, I. Haçlı Seferi'ne ordu vaizi olarak katılmıştır. Eserin içerisinde bahsettiği Bizans aleyhtarı kişi aslında kendisidir. Eser, İznik'in ve Antakya'nın işgali, Filistin'deki Haçlı faaliyetleriyle Kudür'ün alınması hakkında önemli bilgiler aktarmaktadır. Bu çalışmayı Balazunlu Pons adında bir şövalye ile yazmaya başlamış fakat şövalyenin Arka kuşatmasında ölmesi sebebiyle kendisi yazıyı tamamlayarak bitirmiştir.⁶⁵ Eserin dilimize tercümesi Süleyman Genç tarafından yapılmıştır.⁶⁶

1. 3. 4. 12. Rahip Odo (Eude) de Deuil

Odo de Deuil Fransa Kralı VII. Louis'im ordu vaizidir. Odo'nun *De Profectione Ludovici VII. In Orientem* adını taşıyan eseri yedi fasıldan oluşmaktadır.

⁶² Anonim, 2013, 16, 17; *Recueil des Historiens des Croisades*, Historiens OCC, III, Paris 1866, s. 3-117; Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, Çev. Süleyman Genç, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.

⁶³ Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, İng. terc. M. Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, I-VI, (Tekrar Basım), Oxford 2002-2004; Usta, 2008, 9.

⁶⁴ Radulphus Cadomensis, *Gesta Tancredi in expeditione Hierosolymitana Auctore Radulfo Cadomensi ejus familiari RHC Occ III*, Paris 1866, s. 587-716; Runciman, 2019, 258.

⁶⁵ Birsal Küçükşipahioğlu, "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Tarih Dergisi*, S. 41, İstanbul 2005, s. 18; Usta, 2008, 8.

⁶⁶ Raimundus Aguiliers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Süleyman Genç, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.

Bu eser İkinci Haçlı seferi hakkında zengin ve geniş bilgiler vermektedir. Latin kroniği tarihinin en önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Eser yazımında Odo, Kral VII. Louis'e olan hayranlığını göstermek amacıyla onu methetmektedir. Haçlıların Doğu'da yaşadıkları sıkıntılar ve karşılaştıkları felaketler hakkında da bilgiler aktarmaktadır.⁶⁷

1. 3. 4. 13. De Expugnatione Lyxbonensi

De Expugnatione Lyxbonensi adlı eserin müellifinin ismi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bir göz şahidi tarafından kaleme alındığı bilinmektedir. Eser II. Haçlı Seferinde Lizbon'un haçlılar tarafından işgalini konu almaktadır.⁶⁸

1. 3. 4. 14. Papaz Ernoul

Ernoul, Selahaddin Eyyübi devrinde Haçlılar ile Müslümanlar arasında gerçekleşen Hittin Savaşına şahit olmuştur. Kayıtların ilk ve orijinal hali Willermus Tyrensis'in diğer zeyilcileri tarafından işlenmiş ve değiştirilmiştir.⁶⁹

1. 3. 4. 15. Otto von Freising

Otto von Freising, Alman Kralı III. Konrad'ın üvey kardeşidir. Abisi ile birlikte II. Haçlı seferine katılmıştır. Eseri sekiz fasıldan oluşmaktadır. İçeriğinde 1146 yılına kadar olan Dünya tarihi bulunmaktadır. Eserde İkinci Haçlı seferinin başlangıcı ile ilgili kıymetli bilgiler yer almaktadır.⁷⁰

1. 3. 4. 16. Willermus Tyrensis

Willermus Tyrensis Haçlı Seferi tarihçilerinin en büyüğü olarak anılmaktadır. *Historia Rerum* adlı eseri Latin kaynakları arasında en uzun olanıdır. İçeriğinde 1095-1184 yılları arasındaki olayları anlatmaktadır. Diğer Batılı tarihçilerin aksine II. Haçlı Seferi'ni başlangıcından sonuna kadar olan süreci bir bütün olarak anlatmaktadır.

⁶⁷ Odo of Deuil, *De Profectione Ludovici VII in Orientem*, New York 1948; Altan, 2003, 13; Deuilli Odo, *II. Haçlı Seferi VII. Louis'i Doğu'ya Seyahati*, Çev. Caner Togaç, Kronik Kitap, İstanbul 2021.

⁶⁸ Anonim, *The Conguest of Lisbon*, Çev. Charles Wendel David, New York, 1936; Altan, 2003, 18, 19.

⁶⁹ Ernoul hakkında detaylı bilgi için bkz. Ebru Altan, "Latin Doğulu Tarih Yazarı Willermus Tyrensis'in (1130-1185) Historiası ve Zeyilleri", *Şarkiyat Mecmuası*, S. 2, 2015, s. 90; M. R. Morgan, *The Chronicle of Ernoul and the Continuations of William of Tyre*, Oxford University Press, London 1973; Runciman, II, 2019, 401,402; Ernoul Kroniği, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

⁷⁰ Charles Mierow, *The Two Cities: A Chronicle of Universal History to the Year 1146, A. D, BY Otto, Bishop of Freising*, Record of Civilization, New York 1966; Altan, 2003, 15.

Kronolojik olarak hataları da bulunmaktadır. Eserini kaleme alırken Kudüs kaynaklarından da yararlandığı anlaşılmaktadır.⁷¹

1. 3. 4. 17. John of Salisbury

John of Salisbury, II. Haçlı Seferi döneminde papalık sarayında idari görevde bulunuyordu. Dönem içerisinde aktardığı bilgileri sefere katılanların anlattıklarından yazdığı düşünüldüğünden *Historia Pontificalis* adlı eserinde verdiği bilgiler önemlidir. Haçlılar'ın Dimaşk kuşatması hakkında detaylı bilgiler aktarmaktadır.⁷²

Haçlı Tarihinde önemli kaynaklar arasında papalık yazışmaları bulunmaktadır. VII. Louis ve II. Konrad'ın yazışmaları Kutsal Mezar kilisesi ile St. Maria Josephat ve St. Lazarus manastırlarının arşivleri günümüze intikal etmiştir.⁷³

1. 3. 4. 18. Geoffroi de Villerhardouin

Müellif, IV. Haçlı Seferinde bizzat bulunmuştur. *Conquete de Constantinople* adlı eserinin içerisinde sefer sırasında hedefinden sapan komutanları savunmuştur. IV. Haçlı Seferinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı kroniktir. Geoffroi 1212'de öldükten sonra eseri Valeciennes, *İmparator Henri Tarihi* adıyla tamamlamıştır.⁷⁴

1. 3. 4. 19. Jean de Joinville

Jean de Joinville, IX. Louis'in lordlarından. 1248'de VII. Haçlı seferine katılarak Dimyat'a kadar gelmiştir. Eseri bu seferi anlatan bir hatıratır. Joinville hatıratını Fransa'ya döndükten elli yıl sonra kaleme aldığı için yazdığı bilgilerin değerlendirilmesinde dikkatli olunması gerektiği belirtilmektedir. Müellif hatıratında Mısır Eyyübileri'nin son günlerini, Memlük Devleti ve Türkler ve onların kültürleri hakkında bilgiler aktarmaktadır. Buradaki sosyal hayatı gözlemleyen Joinville, ortaçağ yakın doğusu ve bölge hakkında önemli bilgileri kayıt altına almıştır.⁷⁵

⁷¹ Altan, 2003, 17; Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, Ötüken, İstanbul 2016; *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018; *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1163)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2019; zeyiller için bkz., Ebru Altan, "Latin Doğulu Tarih Yazarı Willermus Tyrensis'in (1130-1185) Historiası ve Zeyilleri", Şarkiyat Mecmuası, S. 2, s. 85-94; Runciman, 2019, 400.

⁷² Marjorie Chibnall, *The Historia Pontificalis of John of Salisbury*, London 1986; Altan, 2003, 18

⁷³ Runciman, II, 2019, 403.

⁷⁴ Villehardouin, 2018.

⁷⁵ Jean de Joinville, *Bir Haçlı'nın Hatıraları*, Çev. Cüneyt Kanat, Vadi Yayınları, İstanbul 1997.

1. 3. 5. İslam Kaynakları

1. 3. 5. 1. Hamdân b. Addirrahim el-Esârîbi el-Halebî (d. 460/1068-ö. 340/1145)

Müellifin tabib ve münşi olduğu bilinmektedir. Cüzür'de Haçlı idaresinde görev yapmıştır. Nureddin Mahmud Zengi idaresinde de çalışmıştır. Antakya, Dimaşk, Kahire ve Bağdad'da Nureddin'in temsilcisi olarak bulunmuştur. 490/1097 yılından başlayan bir Halep tarihi yazdı. Eser içerisinde Birinci Haçlı Seferi'ne dair bilgilere ulaşmaktayız.⁷⁶ Bu eserin isminin *Kitabü'l-muvaffak* olduğu bilinmektedir. Eser kaybolmuştur, İbn Ebî Tayy, İbn el-Adim, İzzeddin b. Şeddat nakillerde bulunmaktadır.

1. 3. 5. 2. el-Azîmî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed el- Azimi et- Tenûhi (d. 483/1090-91- ö. 556/1160(?))

Müellifin şair ve müderris olduğu bilinmektedir. Tarihe ait üç eseri bulunmaktadır. İncelediğimiz *Târîhu'l-Azimi* adlı eseri, Hz.Adem'den başlayarak Abbasi halifesi Ebu Abdillâh Muhammed el- Muktefi biemrillah dönemine kadar olan olayları kronolojik olarak anlatmaktadır. Eserin içerisinde Türk-Haçlı, Bizans- Peçenek ve Bulgar ilişkileri hakkında diğer kaynaklarda yer almayan kayıtlar bulunmaktadır.⁷⁷

1. 3. 5. 3. İbnü'l Kalanisi (d. 465/1073-ö. 555/1160)

I.ve II. Haçlı dönemlerinde yaşayan İbnü'l Kalanisi, Dimaşk'ta doğmuştur. İdari görevlerde bulunduğu bilinen müellif, Divânu'l-İnşâ ve Divânü'l-Harâc gibi divanlarda yöneticilik yapmıştır. *Zeylu Târîhu Dimaşk* isimli eseri iki bölümden oluşmaktadır. 970 yılı ile başlamakta ve 1160 yılına kadar geçen olayları anlatmaktadır. Haçlılarla ilgili olayları Kudüs Latin Krallığı merkezli aktarmaktadır. Haçlı İslam mücadelesi için birinci elden kaynaktır. Olayların birçoğuna şahit olmuştur. Görevlerinden dolayı eserini divandaki belgelerden de yararlanarak kaleme almıştır.⁷⁸

⁷⁶el- Azimi, *Azimi Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538)*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. XXIII; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İsar Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 112.

⁷⁷ Ali Sevim, "Azimi", *DİA*, İstanbul, 1991, C. IV, s. 330, 331; el- Azimi, *el- Azimi Tarihi*, İbrahim Zarur, Dimaşk 1984.

⁷⁸ Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih ve Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 113; Abdülkerim Özaydın, "İbnü'l- Kalânisi", *DİA*, İstanbul 2000, C. XXI, s. 99, 100; İbn Kalânisi, *Şam Tarihine Zeyl- I Ve II. Haçlı Seferlerin Dönemi*, Çev. Onur Özatağ, İstanbul 2013;

1. 3. 5. 4. İbnü'l Ezrak el- Fârikî (d. 510/1117-ö.572/1176)

1117'de Meyyafarikin'de doğduğu, 1176'da vefat ettiği bilinmektedir. Eseri üç ciltte tamamlanmıştır. I. ve II. Ciltleri günümüze ulaşmamıştır. Eser genel tarihi anlatmaktadır. III. Cildinde Hulefâ'yı Râşidin dönemiyle müellifin yaşadığı dönemleri konu almaktadır. Eseri yazarken faydalandığı kaynakların isimlerini belirtmiş fakat kendi üslubu içerisinde aktarmıştır. Eserin içerisinde Haçlılar ile ilgili olarak, İlgazi, İmadüddin Zengi ve Nureddin Mahmud Zengi gibi meşhur hükümdarların dönemleri hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır.⁷⁹

1. 3. 5. 5. İbn Âsâkir (d. 499/1105- ö. 571/1176)

Müellif 1105 yılında Dimaşk'ta doğmuştur. *Tarihu Dimaşk* adlı eseri *Hatib el-Bağdâdî'nin Târîhu Bağdâd* isimli eserini örnek alarak yazmıştır. Dimaşk'a dair yazılmış en geniş kaynak olarak değerlendirilmektedir. Eserin içerisinde Suriye, Sayda, Halep gibi şehirlerde yaşamış önemli şahsiyetler hakkında bilgilerde vermektedir. Şehir tarihinin dışında Emeviler Abbasiler, mahalli hanedanlar, idareciler, Haçlılar, Selçuklular, Fatimiler ve Eyyübiler'in ilk dönemleri hakkında da önemli bilgiler aktarmaktadır.⁸⁰

1. 3. 5. 6. el-Kâdı'l-Fâdil, Abdürrahim b. Ali el-Beys'ânî (d. 529/1135-ö. 596/1200)

Müellif 1200 yılında Askalan'da doğdu. Selahaddin Eyyubi'nin Divan El-İnşâ başkanı ve veziriydi. Selahaddin'in yardımcılarında en güvendiği kişiydi. Müellifin ölümünden sonra eseri mecmualar halinde toplanmıştır. Kaynaklar 100 cilde yakın olduğunu tarih ilmi için önemli menşurlar, taklitler, halifeye ve çeşitli büyük görevlilere gönderilmiş tarihi mektuplar içermektedir.⁸¹

1. 3. 5. 7. İbn-Münkız, Ebü'l-Hâris (Ebü'l-Muzaffer) Müeyyiddevle Necmüddin Üsame b. Mürşid eş-Şeyzerî el-Kinânî el-Kelbî (d. 488/1095/ ö.584/1188)

Üsame b Munkız 1094 yılında Şeyzer'de dünyaya geldi. Burada Şeyzer emirlik prenslerinden biridir. 43 yaşına geldiğinde ailesinde bir olaydan dolayı sürgün

⁷⁹ İbnül Ezrak, *Tarih-i Fariki*, Thk. Bedevi Abdüllatif Avz, Kahire 1959; Ahmet Savran, "İbnü'l- Ezrak el- Fârikî", *DİA*, İstanbul 2000, C. XXI, s. 35.

⁸⁰ Abdülkerim Özaydın, "Tarihu Medineti Dimaşk", *DİA*, İstanbul 2001, C. XI, s. 91.

⁸¹ Adolph H Helbig, *Al-Qâdi al-Fadil der Wezir Şaladin's*, Verlag von S. Calvary Berlin 1909; Şeşen, 1998, 121.

edilmiştir. Şeyzer şehri, İslam dünyası ile Haçlılar arasında yaşanan mücadelelerin olduğu coğrafyada bulunmaktadır. Müellifin yaşadığı dönemle bu olayların olduğu zamanlara denk gelmektedir. Yirmiden fazla eseri olduğu ifade edilse de günümüze birkaç tanesi ulaşabilmiştir. *Kitabu'l-İ'tibar (İbaretler Kitabı)* adlı eseri Haçlılar hakkında bizlere oldukça kıymetli bilgiler vermektedir. Eser otobiyografik olarak kaleme alınmıştır. Kronolojik olarak kurgulanmamasından dolayı olayların takibinde zorlular bulunsa da döneminin diğer kaynaklarıyla karşılaştırmalı olarak kullanılabilir. Müellif hatıralarını aktarırken, Haçlı ve Müslümanların adetleri, inanışları, günlük yaşayışları hakkında diğer kaynaklarda bulunmayan önemli bilgiler vermektedir.⁸²

1. 3. 5. 8. İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (d. 510/1116-ö. 597/1201)

Müellif, Bağdad'da doğmuş ve orada vefat etmiştir. İslam ilimlerle ilgilenmiştir. Üçyüzden fazla kitap yazdığı bilinmektedir. Eserlerinden en önemli olanı *el-Muntazam fi Târîhi'l- Mulûk ve'l-Umem'dir*. Eserinde yaratılıştan başlayarak kronolojik olarak 1177 yılına kadar olan olayları anlatmaktadır. Her yılın sonunda o dönemin ölen önemli şahsiyetleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Eserin 5 cildi Selçuklular hakkında önemli bilgiler vermektedir. 1109 yılından sonraki olaylarda Haçlılar hakkında bilgiler vermeye başlamıştır. Eseri içerisinde değindiği konular, Emir Mevdud'un Frankların üzerine gitmesi, İmadüddin Zendi'nin Urfâ'yı fethetmesi, Frankların Kudüs'e gelişi, Miryokefolon savaşıdır.⁸³

1. 3. 5. 9. Es'ad b. Memmâtî, Ebü'l Metârim Es'ad b. Mühezzeb b. Mînâ b. Zekerriyâ (d. 544/1149-ö. 606/1209)

İbn Memmâtî 1149 yılında Mısırda doğdu. Ailesi Hristiyan Kıptilerine mensuptu. Daha sonradan Müslüman olmuşlardır. Babası Divânül'ceyş reisi olarak görev yapmaktaydı. Ölünce yerine İbn Memmâtî geçti. 1191 yılına kadar görevini

⁸² M.Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihi Kaynakları Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1991, s. 136-143; Ali Sevim, "İbn Münkız", *DİA*, İstanbul, XX, s. 221,222; Müeyyidüdevle Ebû Muzaffer Üsâme b. Münkız b. Mürşid el-Kinânî eş-Şeyzerî, *Kitabu'l-İtibâr*, haz. Philip K. Hitti, Beyrut 1999; Türkçe Çevirisi için bkz. Üsâme. Munkız, *İbaretler Kitabı (Kitab el-İ'tibâr)*, çev. Yusuf Ziya Cömert, İstanbul 2012.

⁸³ Şeşen, 1998, 122; Yusuf Şevki Yavuz-Casim Avcı, "İbnü'l-Cevzî", *DİA*, İstanbul, 1999, II, S. 544; Ebü'l -Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî, *el-Muntazam fi Tarihi'l- Mulûk ve'l-Umem*, I-XIX, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut 1992; İbnü'l-Cevzî, *El-Muntazam fi Tarihi'l-Ümem'de Selçuklular*, haz. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

sürsürdü ve daha sonra Nâzirü'ddevâvîn oldu. 1209 yılında Halep'te vefat etti. Selahaddin Eyyübi'nin hayatı ile ilgili yazmış olduğu eseri *Siretü Selahaddin Yusuf b. Eyyüb*, günümüze kadar ulaşmamıştır. Eser ile ilgili bilgilere daha sonraki kaynakların içerisinde atıflardan öğrenmekteyiz.⁸⁴

1. 3. 5. 10. El-Herevî, Ebü'l-Hasan Takiyüddin Ali b. Ebî Bekir b. Ali el-Herrevî el-Mevsîfî (d. 542/1147-ö. 611/1215)

Müellif. 1147'de Musul'da doğmuştur. Eser içerisinde anlattığı bilgilerden yola çıkılarak çok gezdiği ve kendisine "Saih" lakabı verildiği bilinmektedir. Manuel Komnenos zamanında Konstantiniyye'ye, Kudüs, Mısır, Mağrip, Sicilya gibi şehirlerini gezmiştir. Kıbrıs'ta Haçlıların saldırısına uğramıştır ve burada kitaplarına el konulmuştur. 1215 yılında Halep'te vefat etti. el-Herevi büyük bir seyyahı. Tarih ve coğrafya ilimlerine hakimdi. *Kitâbü'l-İşârat ilâ Ma'rîfet'zi-Ziyârât* isimli eseri için Ramazan Şeşen, *Kitâbü Menâzil'l Arz Zâti'l-Tûl ve'l-Arz* isimli eserden seçme olduğunu belirtmektedir.⁸⁵ Eserin içerisinde Haçlı-Müslüman mücadelelerinin olduğu dönemlerde gezdiği bölgelerde gördüklerini anlatmıştır.⁸⁶

1. 3. 5. 11. İbn Cübeyr, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed b. Cübeyr el-Kenanî el-Belensî (d. 540/1145-ö. 614/1217)

Müellif 1145 yılında Şatibe de doğmuştur. Nureddin ve Selahaddin dönemlerinde Cezayir, Hicaz, Şam, Irak bölgelerinde bulunmuştur. Şehirlerle ilgili verdiği bilgiler bu anlamda önemlidir. İbn Cübeyr *er-Rihle*'sinde Haçlılar'ın sosyal hayatı ve Müslümanlarla olan ilişkilerini anlatmaktadır. Eserini Haçlılar'ın zayıfladığı dönemde yazmıştır. Diğer kaynaklarda olmayan bazı bilgilere yer vermesi bakımından önemlidir. Haçlı Tarihi ve Sicilya hakkında verdiği bilgiler konusunda Avrupa'da 18. Yüzyılda tanınmış ve birçok dile çevirilmiştir.⁸⁷

⁸⁴Es'ad b. Memmâtî, *Kitâbu kavânînü'd-devâvîn*, haz. Ömer Tûsûn, Cem'iyyeti'z-Zirâ'iyye el-Melekiyye el-Meşmûle bi Ri'âyeti Hazreti Sâhibi'l-Celâle el-Melik, Mısır 1943; M. Ali Kapar, "Es'ad b. Memmâtî", *DİA*, İstanbul 1995, C.XI, s. 349; Şeşen, 1998, 131.

⁸⁵ Şeşen, 1998, 132.

⁸⁶el-Herevî, *İşârat ilâ Ma'rîfeti'z-Ziyârât*, thk. Ali Ömer, Kahire 2002; Cevat İzgi, "Harevi Ali b. Ebü Bekir", *DİA*, İstanbul 2009, C. XVII, s. 221

⁸⁷; İbn Cübeyr, *Rihletü İbn Cübeyr*, Dâru Beyrut li't-Tıbbâ'a ne'n-Thk: Dâru Sâdır li't-Tıbbâ'a ne'n-Neşr, Beyrut 1964; Şeşen, 1998, 133,134; Nasuhi Ünal Karaaslan, "İbn Cübeyr", *DİA*, İstanbul 1999, C. XIX, s.400-402; İbn Cübeyr, *Endülüs'ten Kutsal Topraklara, Seyahatname*, Arapça'dan Çev. İsmail Güler, İstanbul 2008.

1. 3. 5. 12. Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihabüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî(d. 575/1179-ö. 626/1129)

Müellif, Rum asıllı bir aileye mensuptur. 1178 yıllarında Anadolu'da doğduğu bilinmektedir. Merv'de hocası es-Sem'âni'nin derslerinde yer isimleriyle ilgili bir kitaba ihtiyaç duyulduğunu fark etmiştir. Daha sonra meşhur *Mu'cemu'l-Büld'ân* isimli eserini yazmıştır. Eserini yazarken tarih, coğrafya, edebiyat ve biyografi kaynaklarına başvurmuştur. Kendisinden önce yazılan ve günümüze ulaşmayan birçok kaynaktan alıntılar yapmış olması eserin değerini artırmaktadır. Tarihi olaylara önemli şahsiyetlere ele aldığı yerin coğrafi özelliklerine dair önemli bilgiler aktarmaktadır. Bizanslılar, Zenciler, Türkler, Çinliler, Moğollar gibi Müslümanlarla ilişki kuran toplumlar hakkında bilgiler de vermektedir.⁸⁸

1. 3. 5. 13. İbn'ül-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzeddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (d.555/1160-ö. 630/1233)

Müellif 960 yılında Cizre'de doğdu. Eğitimini dönemin en yetkin hocalarından almıştır. Atabeğin elçisi olarak Bağdat, Dimaşk, Halep ve Kudüs şehirlerine gitmiştir. Kudüs'ün fethinden sonra Selahaddin Eyyübi ile görüşmüştür. Hittin Savaşının gerçekleştiği yeri gezdiği bilinmektedir. Antakya Prinkepsliği'ne karşı yapılan Musul seferinde tarihçi olarak bulunmuştur. İbn'ül-Esîr, ortaçağın en büyük ve en güvenilir tarihçisi vafına sahiptir. *Kâmil fi't Tarih* isimli eserini genel bir tarih kitabı olarak yazmıştır. Yaratılıştan itibaren yaşadığı dönem kadarki olan olayları kronolojik olarak anlatmıştır. O döneme yazılmış olan kaynakları tenkitli olarak kullanmıştır. Yüzyılın son dönemlerine ait olan olayları kendi anılarını da ekleyerek anlatmıştır. Olayları aktarırken Selahaddin Eyyübin'in yanında bulunan vaka yazarlarından tasvir ettiği anlaşılmaktadır. Runciman onun tasvir ettiği olayları anlamaya çalışan gerçek bir tarihçi olduğunu söylemektedir.⁸⁹

1. 3. 5. 14. İbn Ebî Tayy, Yahya b. Hâmid el-Halebi (d. 576/1180-ö. 630/1233)

Müellif Halepli Şii ileri gelenlerindendir. 1180 yılında dünyaya gelmiştir. Geçimini kitap istinsah ederek sağlamaktadır. İbn Ebî Tayyîn onbeş tane eseri olduğu

⁸⁸ el-Hamevî, *Mücemü'l-büldân*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1938; Şeşen, 1998, 135; Cesim Avcı, "Yâkût el-Hamevî", *DİA*, İstanbul 2013, C. XLII, s. 288.

⁸⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, Matba'atü'l-ezheriyye el-Mısriyye, Mısır 1301; Abdülkerim Özeydin, "İbnü'l-Esîr, İzzedin, *DİA*, İstanbul 2000, C. XXI, s. 26; Runciman, II, 2019, 405.

bilinmektedir. Ancak bunlardan sadece bir tanesi günümüze ulaşmıştır. Eserlerinin konuları genel İslam tarihi, Halep ve Eyyübiler tarihidir. Eserlerin varlığını diğer dönem kaynaklarındaki alıntılardan öğrenmekteyiz. Meâdinu'z-Zeheb fi Tari'l-Mülük ve'l-Hulefâ ve Zevi'r-Rutab isimli eseri İslam tarihidir. Selahaddi. Eyyübi'nin hayatı ile ilgili Kenzü'l-Muvahhidd'în fi S'îreti Selehaddîn adlı eseri yazmıştır.⁹⁰

**1. 3. 5. 15. İbn Şeddâd, Bahâddin, Ebû'l-Mehâsim Bahâddîn
Yûsuf b. Râfi'b. Temîm el- Halebî (d. 539/1145-ö. 632/1234)**

Müellif 1145 yılında Mısır'da doğmuştur. Musul Atabegi İzzeddin Mes'un b. Mevdûd tarafından Abbasi Halifesi Nâsır-Lidinillâ'a ve Selahaddin Eyyübi'ye elçi katılmıştır 1189 yılında Alman İmparatoru'nun Haçlı ordusuyla harekete geçtiği haberin alınca Abbasi Halifesi ve diğer hükümdarlara elçi olarak gönderilmiştir. Eseri *en-Nevâdirü's-Sultâniyye*, Selahaddin Eyyübi ve dönemini anlatmaktadır. 1188 yılın kadar olan kısımları anlatımlarına güvendiği kaynaklardan alıntılarla yazmıştır. Diğer dönemleri de kendi gördüklerine ve olaylara ait belgelerle anlatmıştır. Bu eser özellikle III. Haçlı Seferi için ana kaynak olarak değerlendirilmektedir.⁹¹

**1. 3. 5. 16. İbn Ebü'd-Dem, Şihâbüddi İbrahim el-Hamevî
(d.583/1187-ö. 642/1244)**

1187 yılında Hama'da doğmuştur. Hama kadılığı yapmıştır. Takiyüddin Ömer, el-Mansun Muhammed, el-Melikü'n-Nâsır Kılıç Arslan, el-Melikü'l-Muzaffer gibi Eyyüni hükümdarlarının dönemlerine şahit olmuştur. 1244 yılında, El-Melikü'l-Muzaffer döneminde Bağdat'a elçi olarak gönderilmiş ve burada vefat etmiştir. Eserleri dinler tarihi, fıkıh ve tarih ilimleriyle ilgilidir. Tarih konusunda biri mufassal diğeri muhtasar olmak üzere iki eseri vardır. *Et-Tarihü'l-Mukaffâ* isimli eseri büyük bir İslam Tarihi ve biyografi kitabıdır. *Et-Tahü'l-Muzaffer'i* isimli eseri ise 1231 yılına kadar olan İslam Tarihini anlatmaktadır. Hz. Peygamber'in biyografisiyle başlamaktadır. Eserin son dönemleri yazarın kendi dönem olaylarını konu almaktadır. IV. Haçlı seferini ve Kudüs'ün Haçlılar'a teslim edilme olaylarını da anlatmaktadır.⁹²

⁹⁰ Şeşen, 1998, 139,140.

⁹¹ İbn Şeddâd, *Kitâb sîretü Salâhuddîn el-Eyyübî el-müsemmâh bi en-Nevâdirü's-sultâniyye ve'l-mehâsini'l-yûsufiyye*, Matba'atü'l-Âdâb, Mısır 1317; Casim Avcı, "İbn Şeddâd, Bahâddin", *DİA*, İstanbul, 1999, C. XX, s. 373, Günaltay, 1991, 149,150.

⁹² Şeşen, 1998, 142.

1. 3. 5. 17. İbn Nazîf, Ebü'l-Fezâil Muhammed b. Ali b.Abdilazîz b. Nazîf el-Gassânî ek-Hamevî (d. ? –ö. 651/1253)

Müellifin hayatına dair pek bilgi bulunmamaktadır. Hakkındaki bilgiler kendi eserleri içerisinde çıkarılmıştır. *Muhtasarı Siyeri'l-Evâil ve'l-Mülûk* ve *Vesiletü'l-Abdi'l-Memlûk* isimli İslam Tarihini anlattığı eserleri bulunmaktadır. Bizimle ilgili olan eseri *Tariu'l-Mansûri'dir*. Selahaddin Eyyûbi'nin ölümünden sonra gelişen olayları konu almaktadır. Müellifin görevlerinden dolayı resmi belgelere ulaşma imkanından dolayı belgelere ve görgü şahitlerine dayanarak yazılmıştır. Kudüs, Beytullahm ve Nâsıra'nın Haçlılar'a aide edilmesini Eyyûbi hükümdarı el-Melikü'l-Kamil Nâsırüddin ile veziri Fahreddin İbn Hameveyh'e yazdığı mektubu da eserde bulunmaktadır.⁹³

1. 3. 5. 18. Sıbt İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddin Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâd (d.581/1186-ö. 654/1256)

1186 yılında Bağdat'ta doğmuştur. İyi bir eğitim aldı ve genç yaşta Dimaşk Eyyûbi Hükümdarı el-Melikü'l-Muazzam'ın taktirini kazandı.1210 yılında Haçlılar'a karşı düzenlenen Nablus seferine katıldı. Dönemin en büyük vaizlerinden bir, olarak görülmektedir. Verdiği Vaazlar halk nezninde etkiliydi. Haçlılar'a karşı mücadelenin öncülerindendi.1256 yılında vefat etmiştir.⁹⁴

Mir'âtü'z-Zaman fi Târihi'l-A'yan isimli eseri, yaratılıştan kendi ölüm tarihine kadar olan dönemi kapsayan İslam tarihidir. Selçuklu Tarihi ile ilgili diğer kaynaklarda olmayan bazı bilgiler bulunması nedeniyle Selçuklu tarihi için önemli eserler arasında yer almaktadır.

1. 3. 5. 19. İbnü'l-Adîm, Ebü'l-Kasım Kemâlüddin Ömer b.Ahmed Hibetillah b. Muhammed el-Halebî (d. 588/1192-ö. 660/1262)

İbnü'l-Adim 1192 yılında Halep'te doğdu. İlimle ilgilenen bir ailenin çocuğu olduğu bilinmektedir. Halep Eyyûbi hükümdarı el-Melikü'z-Zahir Gazi tarafından Şadbahtiye ve Hallaviyye medreselerinin müderrisliği görevi verildi. Müellif Halep kadılığı da yapmıştır. 1216-1237 yıllarında Sultan el-Melikü'l-Aziz'in, 1237-1260

⁹³ Angelika Hartmann, "İbn Nazîf", *DİA*, İstanbul 1999, C. XX, s. 230.

⁹⁴ Ebü'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf Kızıoğlu Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atüz-zaman fi tarihi'l-a'yan*, Meclis-i Dairtü'l-Maarifi'l-Osmaniyye, Haydarabat 1952; Ali Sevim, "Sıbt İbnü'l Cevzî", *DİA*, İstanbul 2009, C. XXXVII, s. 87; Sıbt İbnü'l Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân fi târihi'l-âyân'da Selçuklular*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011.

yıllarında da el-Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf'un vezirliğini yapmıştır. Antep, Kayseri, Hama, Kahire ve Bağdat'a elçi olarak görevlendirilmiştir. Kahirede vefat ettiği bilinmektedir.

Müellifin birçok eseri bulunmaktadır. *Buğyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb* isimli eseri Halep şehrinin tarihi ve coğrafyası, şehirdeki önemli şahsiyetlerini konu almaktadır. Bu eserin Selçuklular ile ilgili bölümü Ali Sevim tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁹⁵

**1. 3. 5. 20. Ebû Şame el-Makdisî, Ebü'l-Kâsım Şihâbuddîn
Abdurrahman b. İsmail (d. 599/1203-ö. 665/1267)**

1203'te Dimaşk'ta doğmuştur. Kur'an-ı hızfetmiştir. Hadis ve Fıkıh dersleri almıştır. Dil, tarih, hadis, fıkıh, tefsir gibi alanlarda elliye yakın eseri olduğu bilinmektedir. *Kitâbu'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-Devleteyn* isimli eseri Haçlı seferleriyle ilgili kaynaklardan biridir. Nureddin Zengi ve Salahaddin Eyyübi'nin saltanat devirlerini konu almaktadır. İki cilt halinde neşredilmiştir.⁹⁶

**1. 3. 5. 21. İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddin Ahmed b.
Muhammed b. İbrahim el-Bermekî el-Erbilî (d.608/1211-ö. 681/1282)**

1211 yılında Erbil'de doğmuştur. Hadis, fıkıh, siyaset, kitabet konularında uzmanlaşmıştır. *Vefeyâtu'l-Â'yân* isimli kitabı günümüze ulaşan tek eseridir. İslam tarihinin başlangıcından başlayan, yazarın dönemine kadar olan zaman içerisinde herhangi bir alanda ün kazanmış olan kadın ve erkek 800 'den fazla kişiden bahsetmektedir. Bu kişilerin hayat hikayelerini, eserlerin,, ve faaliyetlerini anlatmıştır. Eser içerisinde bahsettiği şahsiyetler; sultanlar, emirler, vezirler, dilciler, alimler, kadılar, astronomlar, şairler, tarihçileri, tabibler ve müzisyenlerdir.⁹⁷

⁹⁵İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1988; Biyografilerle Selçuklu Tarihi, *İbnü'l-Adîm Buğyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb (Seçmeler)*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989; Şeşen, 1998, 146; Ali Sevim, "İbnü'l-Adîm", *DİA*, İstanbul 1999, C. XX, s. 478.

⁹⁶ Ebû Şâme el-Makdisî, *Kitâbü'r-Ravzateyn fî ahbâri'd-devleteyn*, Matba'atu Vadi'n-Nîl, Kahire 1287; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Şâme el-Makdisî", *DİA*, İstanbul 1994, C. X, s. 233; Günaltay, 1998, 166.

⁹⁷ İbn Hallikân, *Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed, Vefeyâtu'l-Â'yân ve Enbâü ve Ebnâü'z-Zamân*, thk. Yusuf Ali Tavîl, Meryem Kasım Tavîl, Beyrut 1998; Şeşen, 1998, 151; Albülkerim Özeydin, "İbn Hallikan" *DİA*, İstanbul 1999, C. XX., s. 17, 18.

1. 3. 5. 22. İbn Şeddâd, İzzeddin, Ebû Abdillâh İzzüddin Muhammed b. Ali b. İbrahim b.Şeddâd el-Ensâri el-Halebî (d. 613/1217/ ö. 684/1285)

Eyyûbiler ve Memlûkler tarihçisi olarak bilinmektedir. 1217 yılında Halep'te doğmuştur. El-Melikü'n-Nâsır Selahaddin Yûsuf'un hizmetinde çalışmıştır. Musul, Mardin ve el-Cezîre hükümdarlarına elçi olarak görevlendirilmiştir. 1285 yılında vefat ettiği bilinmektedir. Müellif, Haçlılar'ın İslam ülkelerine saldırdığı dönemlerde yaşamıştır. Konumu itibariyle, eserlerini ulaşabildiği resmi belgelere ve görgü tanıklarına dayandırdığı bilgilerle kaleme almıştır.⁹⁸

İbn Şeddât, *el-A'lâku'l-Hatîre fî Zikri Ümerâ'i-ş-Şâm ve'l-Cezîre* isimli eserini 1272-1281 yıllarında kaleme almıştır. Eser, Halep, Dimaşk, Ürdün, Lübnan, Filistin, Diyarum şehirlerinin tarihi ve coğrafyası ile ilgili bilgiler vermektedir. Bölgelerin kültürel ve iktisadi durumu, şahsiyetleri yapıtları üzerinde durmuştur. Eserini yazarken Belâzurî, İbnü'l-Kalânîsî'î, İbn Asâkir, İbnü'l-Adîm gibi tarihçilerden yararlanmışır.⁹⁹

1. 3. 5. 23. İbn Bîbî, Nâsirüddin Hüseyin b. Muhammed Ali Ca'ferî er-Rugadî el-Münşî (d. ?- ö. 684/1285)

Müellif İbn Bibi lakabıyla tanınmıştır. *El-Avâmir el-Alâiyye fî'l-Umûri'l-Alâiyye* isimli eseri Anadolu Selçuklu Devletinin bir asırlık dönemi için önemli bilgiler içermektedir. Eser II. Kılıçarslan'ın ölümüyle başlamaktadır. II. Gıyaseddin Mesûd'un Kırım'dan Sinop'a gelmesiyle sona ermektedir.¹⁰⁰

1. 3. 5. 24. Baybars el-Mansûrî, Rükneddin en Nâsirî ed-Devâdar el-Kitâî (d. ?- ö. 725/1325)

Baybars el-Mansûrî, Memlûkler döneminin önemli tarihçilerindendir. I. Baybars döneminde Suriye ve Kilikya'da Franklara karşı yapılan seferlere katılmıştır. Akka ve Anadolu'daki Kalatü'r-Rûm kuşatmalarına ve Moğollara karşı yapılan seferlere katıldığı bilinmektedir. Divanü'l-İnşâ reisliği yapmıştır. 1235 yılında vefat etmiştir. *Zübdetü'l-Fikre fî Tarihi'l-Hicre* adlı genel tarih anlatan eseri bulunmaktadır

⁹⁸ Casim Avcı, "İbn Şeddâd, Abdülaziz", *DİA*, İstanbul 1999, C. XX., s. 374.

⁹⁹ İbn Şeddâd İzzeddin, *al-A'lâku'l-hatîre fî zikri ümerâ'i-ş-Şâm ve'l-Cezîre. el-Cüz'ü's-sâlis*, Menşârâtü Vezâreti's-Sekâfe ve'l-İrşâdî'l-Kavmî, Dimaşk 1978; Şeşen, 1998, 152,153.

¹⁰⁰ İbn Bîbî, *el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferî er-Rugadî, el-Evamiru'l-Alâiyye Selçukname*, I-II, haz. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996; Abdülkerim Özyayın, "İbn Bibi", *DİA*, İstanbul 1999, C. XIX, s. 379,382.

onbir ciltten oluşmaktadır. Yaratılıştan başlayarak 1324 yılına kadar olan olayları anlatmaktadır. Müellifin idari görevinden dolayı hem de Franklara yapılan savaşlarda katılmasından dolayı Haçlı Seferleri tarihi için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.¹⁰¹

1. 3. 5. 25. Ebü'l-Fidâ, el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddin İsmail'in el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer'i (d. 672/1272-ö. 731/1331)

Ebü'l-Fida 1272 yılında Dımaşk'ta doğmuştur. Savaş meydanlarının kahramanı ve döneminin büyük şairlerindedir. Kısaca ismi *Tarihu Ebi'l-Fidâ* olarak bilinen eseri 1328 yılı olaylarına kadar olan dönemi kapsayan genel tarih kitabıdır. 4 ciltten oluşmaktadır. İlk bölümü Hz. Adem'in yaratılışından Hz. Peygamberin doğuşuna adanmış olan dönemi kapsamaktadır. İkinci bölümde Hz. Peygamber döneminden başlayarak kendi döneminin olaylarını anlatmaktadır. Eserini İbnü'l-Esîr'in el-Kâmil fî't-Târih'i esas alarak oluşturmuştur.¹⁰²

1. 3. 5. 26. İbn Haldûn, Ebû Zeyd Velîyüddîn Abdurrahman b. Muhammed el-Mağribî et-Tûnisî (d. 732/1332-ö. 808/1406)

1332 yılında Tunus'da doğmuştur. Arap dili ve fıkıh konularında dersler almıştır. Ebû Sâlim Merinî sultanı olunca İbn Haldûn'un itibarı artmıştır. Kastilya Kralı Zalim Pedro'ya elçi olarak gönderilmiştir. 1365 yılında Bicâye'ye gitmiştir. Burada katiplik ve müderrislik yapmıştır. Daha sonra altı yıl kadar Biskre'de göçebe kabillelerin arasında kalmıştır. 1378 yılında Tunus'a yerleşmiştir. Burada el-İber isimli eserini tamamladı ve sultana ithaf etti. Meşhur eserinin tam ismi *Kitâbü'l-İber ve Divânü'l-Mübtede ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men-Âsarahüm min Zevi's-Sultâni'l-Ekber*'dir. Eserini dünya tarihi olarak kaleme almıştı. Giriş bölümüne Mukaddime ismini vermiştir. Mukaddime eserin kendisinden daha çok tanınmıştır. Eser üç kitap yedi ciltten oluşmaktadır. Birinci kitap Mukaddimedir. İkinci kitabı İbn Haldûn'nun zamanına kadar kavimlerin ve hanedanların tarihini konu almaktadır. Eserin üçüncü kitabında Berberiler ve Zenateliler tarihini konu almaktadır. Mağrip bölgesinin tarihine dair verdiği bilgiler kıymetlidir. Bu bilgileri kendi

¹⁰¹ Asri Çubukçu, "Baybars", *DİA*, İstanbul 1992, C. V., s. 220,221; Şeşen, 1998, 176,177

¹⁰² Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtasar fî ahbâri'l-beşer târihu Ebi'l-Fidâ*, Dâru'l-Me'ârif, Beyrut; Günaltay, 1991, 204-206; Şeşen, 1998, 178,179.

gözlemleri, resmi belgelere ve kendilerinden dinlediği sözlü rivayetlere dayandırmaktadır.¹⁰³

1. 3. 5. 27. el-‘Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed (d.762/1361-ö. 855/1451)

1361 yılında Ayntab’da doğmuştur. Babasının vefatından sonra kadılık yaptığı bilinmektedir.1398 yılında Makrizî’nin yerine Kahire muhtesibliğine tayin edildi. 1449’da bütün görevlerinde azledildi. Aynî bu durumdan dolayı geçim sıkıntısı yaşamıştır. Kitaplarını satarak geçimini sağlamaya başlamıştır. 1451’de Kahire’de vefat etmiştir.

Bizimle ilgili olan eseri *İkdu’l-Cüman fî Târîhî Ehli’z-Zaman*’dır. *Tarihü’l-Bedrî* olarak da bilinmektedir. Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde dünyanın yaratılışından hicrete kadar İslam tarihi anlatılmaktadır. İkinci bölümde Hz. Peygamber’in hayatı ve o dönemlerdeki İslam devletlerinin tarihi hakkında bilgiler vermektedir. Eserin en önemli bölümü Memlük tarihinin anlatıldığı son ciltlerdir. Dönemin diğer kaynaklarına göre daha geniş bilgiler yer almaktadır. Eser içeriğinde Anadolu coğrafyası ile ilgili de geniş bilgiler yer almaktadır.¹⁰⁴

¹⁰³ Şeşen, 1998, 259-261; Süleyman Uludağ, “İbn Haldun”, *DİA*, İstanbul 1999, C. XIX, s. 538-541; İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyüddin, *Tarihu İbn Haldûn*, Kitâbü’l-İber ve Divânü’l-Müdtede ve’l-Haber fi Eyyâmî’l-Arab ve’l-Acem ve’l-Berber ve men-Âsahüm min Zevi’s-Sultâni’l-Ekber, I-VIII, Haz. Halik Şehâde-Süheyl Zekkâr, Beyrut 2001, C. VII, s.730-739.

¹⁰⁴ Cengiz Tomar, “İkdu’l-Cüman”, *DİA*, İstanbul, 2000, C.XXII, s. 25, 26.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HAÇLI TARİHİ ARAŞTIRMALARI VE HAÇLI TARİHÇİLİĞİ

2. 1. Avrupa'da Haçlı Tarihi Çalışmalarının Başlaması

Haçlı Seferleri hakkında ilk çalışmalar Avrupa'da başlamıştır. Rönesans döneminde Haçlı seferleri tarihi incelenmeye alınmıştır. Batılı bilginler Klasik Grek ve Latin eserleri incelemeye başladıktan çok sonra Haçlı tarihine ağırlık verilmiştir. İlk araştırma yapanlar o dönemin din adamları olmuştur.

XVIII. yüzyılın ortalarında Fransa'da Benecit tarikatına bağlı Saint Maur dini cemaatinin mesupları tarafından daha önce hiçbir Avrupa diline çevirisi yapılmamış Haçlı Seferleri'nin Doğulu kaynakları bir araya getirilmiş ve tercümeleri yapılmıştır. Ancak Fransız İhtilalinden sonra yapılan bu çalışmalar kaybolmuştur.¹⁰⁵ Saint Maur cemaatinin yapmış olduğu bu çalışma yıllar sonra bulunup Bibliotheque Nationale'e teslim edilmiştir. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres tarafından Haçlı Külliyyatının, Haçlı Seferlerine ait tüm vesikalar ve kaynaklarının yayınlanması çalışmalarına başlandı.

Haçlı Seferleri araştırmalarında ilk olarak 1841-1843 yılları arasında büyük külliyyatın birinci kısmı olan kanunlar, yayınlandı. Bir yıl sonra da Haçlı Seferlerinin ünlü tarihçisi Willermus Tyrensis'in *Historia Rerum in Partibus Tranmarinis Gestarum* adlı çalışmasının Bizanslı tarihçilere ait olan birinci bölüm yayınlanmıştır.¹⁰⁶

Haçlı Seferli külliyyatının yayınlanması Haçlı Seferlerine olan ilgiyi artırmış oldu. Bu ilgiyle beraber çeşitli araştırmalar ve ekoller meydana gelmiştir. Alman Ekolü'nün temsilcileri Wilken, Sybel, Röhricht, Hagenmeyer ve Waas Haçlı Seferlerine dini açıdan; Fransız ekolünde Michaud, Raiant, Chalandon, Brehier ve Grousset daha çok Fransız şövalyeliğinin milliyetçilik açısından ele alarak önemli

¹⁰⁵ Demirkent, 2001, 921.

¹⁰⁶ Demirkent, 2001, 922-923.

çalışmalar yapmışlardır. İngiliz ekolünde o dönemde Grek hayranlığı olmasından dolayı Haçlı Seferleri araştırmalarında yoğun olarak Bizans yanlısı bir değerlendirme görülmektedir. 20. yüzyılda Amerika’da Dana C. Munra ve onun öğrencilerini tarafından başlatılan Haçlı Seferleri araştırmaları askeri, siyasi, ekonomik, dini gibi birçok yönden ele alınarak yapılmıştır. Ortaya çıkan araştırmalara bakıldığında İngiliz ekolünde olduğu gibi Bizans yanlısı tutumlar görülmektedir.¹⁰⁷

Avrupa ve Amerika da yapılan Haçlı Seferi çalışmalarına genel olarak bakıldığında, özellikle üzerinde durulan konunun Haçlı Seferleri’nin ortaya çıkışı ve başlamasını doğuran düşünceler olduğu görülmektedir. Ortaçağ Avrupa’sında yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik nedenler incelenmiştir. Bu nedenlerin yanında özellikle dini yönü detaylıca ele alınmıştır. 19. ve 20. Yüzyıl Haçlı seferleri siyasi, askeri, dini, ticari, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda detaylı olarak incelenmiş ve araştırılmıştır. Bu araştırmalar sayısız eserler meydana getirmiştir.

2. 2. Türkiye’de Haçlı Seferleri Çalışmalarının Başlaması ve Yapılan İlk Çalışmalar

Türkiye’de 18. Yüzyıla kadar herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Türkiye’de Haçlı Seferleri ile ilgili yapılan ilk çalışma tercüme olmuştur. Tanzimat döneminde yabancı dile verilen önem ile çeviriler artmıştır. Tarih alanında yapılan çeviri çalışmaları arasında Haçlı Seferlerine aid Fransızca eser yer almaktadır. Türkiye’de Haçlı Seferleri ile ilgili yapılan ilk eser Joseph Michauld’un *Histoire des Croisades* adlı kitabın *Emru’l Acib fi Tarih’i Ehli’s-Salip* adlı çevirisidir. Eseri Ethem Pertev ve Ahmet Arif Bey tercümesin, yapmıştır. Ali Fuad Bey’in yardımlarıyla birinci cildi yayınlanabilmiştir.¹⁰⁸ Bu çalışmanın ardından aynı eser yapılmıştır. Hazırlanan eser sekiz cilt olarak tek nüsha olarak Yıldız Sarayında muhafaza edilmektedir.¹⁰⁹

Cumhuriyet döneminde yapılan Haçlı Tarihi çalışmalarında ilk özgün eser Raşid Erer tarafından yapılmıştır. Eseri *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*’dir. 1948 yılında yayınlanan eser Fransızca tarih kitaplarından faydalanılarak kaleme alınmıştır.

¹⁰⁷ Demirkent, 2007, 1, 2.

¹⁰⁸ Joseb Michaud, *Historie des Croisades*, Paris 1849; *Emru’l Acip fi Tarih’i Ehli’s-Salip*, Çev. Ali Fuad- Edhem Pertev-Ahmed Arif, İstanbul.

¹⁰⁹ Mükremin Halil Yınanç, “ Tanzimattan Meşruiyete Kadar Bizde Tarihçilik” Tanzimat I. Maarif Matbaası, İstanbul 1940, s. 583.

Bu eserden sonra *Haçlı Seferleri* adıyla 1956 yılında Muhammet Çağatay Uluçay bir kitap yayınlamıştır.¹¹⁰ Haçlı Seferleri hakkında yeterli çalışmanın yapılmadığı düşüncesiyle yola çıkan Fuat Carım *Tarihin Türk'e Yüklediği Çetin Görev Haçlı Seferleri* adlı çalışmayı 1965 yılında yayınlamıştır.¹¹¹

1986 yılında Prof. Dr. Fikret Işıltan, dünyanın seçkin Bizans tarihçilerinden olan Steven Runciman'ın üç ciltlik *Haçlı Seferleri Tarihi*'ni Türkçeye çevirmiştir.¹¹² Eserin çevirisinin yapılması Türk Tarih yazımı için oldukça önemli bir gelişmedir. Haçlı Seferleri tarihinde önemli çalışmaları bulunun diğer bir tarihçimiz Prof. Dr. Fikret Işıltan'ın öğrencisi Işın Demirkent'tir. Haçlı Seferleri ve Haçlı Devletleri konusunda birçok makalesi ve çalışmaları bulunmaktadır. Bu konudaki çalışmalarından ilki doktora tezi olan *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*'dir.¹¹³

Haçlı Seferlerine ait çalışmalarda aynı yıllara ait Abdülkerim Özaydın da kıymetli çalışmalar yapmıştır. Bunlardan ilki İbnü'l-Esir'in *El-Kâmil fi't-Tarih* adlı çalışmanın Türkçeye çevirisidir. Eser Haçlılar döneminde dair bilgi veren doğulu kaynaklardan en önemlilerindendir. Abdülkerim Özaydın daha sonraki yıllarda El-Azimi'nin *Tarihü'l-Azimi* ve İbnü'l-Adim'in *Bugyetü't-Taleb fi Tarihi Halep* adlı eserlerinden seçmeler olarak Türkçeye çeviri yapmıştır.

1992 yılına gelindiğinde Yusuf Ziya Cömert Üsâme İbn Münkız'ın *Kitab El-İ'tibar* adlı eserin çevirisini yapmıştır.¹¹⁴ 1995 yılına gelindiğinde Haçlı Seferlerinin 900. Yılı münasebetiyle, Ahmet Yaşar Ocak Türkiye'de tarih çalışmalarıyla hiçbir kurumun Haçlı Seferleri gibi önemli bir konunun yıldönümüne ilgi göstermemesini eleştiren bir makale yayınlamıştır.¹¹⁵ Makalenin içeriğinde 23-25 Haziran 1995 tarihleri arasında Clermont-Ferrand'da düzenlenen 1095 Clermond Konsili'nin ve Haçlı Seferi Çağrısı'nın 900. Yıldönümü Uluslararası Kolokyumu hakkında bilgiler

¹¹⁰ Muhammed Çağatay Uluçay, *Haçlı Seferleri*, Özyürek Yayınları, Hikayelerle Tarih Serisi IV, İstanbul 1956.

¹¹¹ Fuat Carım, *Tarihin Türk'e Yüklediği Çetin Görev Haçlı Seferleri Müslümanlığı ve Müslümanları Koruma*, Bahar Basımevi, İstanbul 1965.

¹¹² Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, 3 Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1986.

¹¹³ Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi 1098-1146*, 2 Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990.

¹¹⁴ Üsâme İbn Münkız, *İbretler Kitabı El-İ'tibar*, Çev. Yusuf Ziya Cömert, Ses Yayınları, İstanbul 1992.

¹¹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, "Önemli Bir Tarihi Toplantının Ardından: 1095 Clermont Konsili'nin ve Haçlı Seferi Çağrısı'nın 900'üncü Yıldönümü Milletlerarası Kolokyumu", *Toplumsal Tarih*, S.21, Eylül 1995, s.30-36.

vermektedir. Kolokyumun açılışından kapanışına, katılan tarihçilerden ve sundukları bildiriler hakkında verirken aynı zamanda hayranlığını da dile getirmektedir. Makalesinde, Ortaçağ'da tüm Orta Doğu coğrafyasında yaşamış toplumların tarihini etkilemiş böylesine bir olay hakkında Türkiye'de henüz orijinal bir çalışmanın yapılmamış olmasını üzüntüyle karşıladığını belirtmiştir.

1996 yılında bu eksiklik fark edilerek ilk bilimsel toplantı gerçekleştirilmiştir. Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin Eyyübi Sempozyumu adıyla Diyarbakır'da düzenlenmiştir. Yapılan bu ilk bilimsel toplantının ardından artık Haçlı Seferleri ile ilgili çalışmalara daha fazla ağırlık verildiğini görmekteyiz. 1997 yılına baktığımızda Işın Demirkent'in önerisi üzerine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi tarafından 26-27 Mayıs tarihlerinde Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri adıyla düzenlenmiştir. Fahameddin Başar, Mehmet Ersan, Ahmed Ağırakça ve diğer kıymetli tarihçiler bildirilerini sunmuştur. Bu önemli çalışmalar aynı yıl devam etmiştir. Türk Tarih Kurumu tarafından Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23-25 Haziran 1997 tarihinde yapılmıştır. İstanbul'da düzenlenen bu sempozyuma Almanya, Amerika, Fransa, İngiltere, İsviçre, Mısır'dan olmak üzere alanında uzman yerli ve yabancı olmak üzere 22 bilim adamı katılmıştır. Dört oturum halinde düzenlenmiştir. Oturum başlıkları; Siyasi, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Açıdan Ortaçağ Avrupası ve Doğu, Haçlı Seferleri ve Bizans, Haçlı Seferleri ve Orta Doğu, Haçlı Seferleri Sırasında Dinlerin ve Kültürlerin Karşılaşmasıdır. Sempozyumun bildirileri düzenlendikten iki yıl sonra basılmıştır.¹¹⁶ Aynı yıl içerisinde Işın Demirkent Haçlı Seferleri adlı eserini yayınlamıştır. Türkiye'de yapılan Haçlı Seferleri çalışmaları içerisinde önemli bir yere sahiptir.¹¹⁷ Eserde Haçlı Seferleri Türkler açısından ilk kez değerlendirilmiştir. Bundan dolayı alanında tek eserdir. Işın Demirkent'in bu alanda çeviri çalışmaları da bulunmaktadır. Ünlü Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates'in *Historia*'sını, İkinci Haçlı Seferine tanıklık eden Bizanslı tarihçi İonnes Kinnamos'un *Historia*'sının

¹¹⁶ *Uluslararası Haçlı Seferi Sempozyumu*, 23-25 Haziran 1997, İstanbul, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

¹¹⁷ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul, 1997.

tercümelerini yapmıştır.¹¹⁸ Işın Demirkent, The Society for the Study of the Crusade and the Latin East (Haçlı Seferleri ve Latin Doğu Çalışmaları Cemiyeti)'in üyesidir. 2021 yılında Türk Tarih Kurumu bünyesinde kurulan Bizans/Doğu Roma İncelemeleri Milli Komitesinin başkanlığını yapmıştır.

Yine aynı dönemlerde, Haçlı Seferleri ile ilgili Çalışmaları bulunan Ebru Altan'ın İkinci Haçlı Seferleri (1147-1148) isimli doktora tezi Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır.¹¹⁹ Yine aynı yıllarda hazırlanmış tezlere bakıldığında Haçlı Seferleri ile ilgili çok az çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bunlara örnek olarak; Birsal Küçüksipahioğlu'nun *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)* isimli doktora çalışması, Mehmet Serdar Bekâr'ın Birinci Haçlı Seferi Etnasında İslam Dünyasının Sosyal Durumu (Suriye), Ayhan Can'ın Fulcherius Carnotensis'in Haçlı Vekayinamesi'nin tercümesi, Günay Kırpık'ın Birinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve Anadolu'da Haçlı İstilasası, Mustafa Yazıcı'nın Haçlı Savaşları Döneminde Müslümanlar ve Hristiyanlar Arasındaki Teolojik İlişkiler: Toledo Okulu Örneği isimli yüksek lisans çalışmaları yapılmıştır.

Türkiye'de Haçlı Seferleri ile ilgili birinci elden kaynak çevirileri üzerinde yeterli çalışma bulunmuyordu. Işın Demirkent'in yapmış olduğu çeviriden sonra bu yönlü çalışmaların da arttığını görmekteyiz. Mısır'a düzenlenen Haçlı Seferine katılmış olan *Jean de Joinville'in Hatıraları* Cüneyt Kanat tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.¹²⁰ 2001 yılında Tudela'lı Benjamin ve Ratisbon'lu Petachia isimli iki seyyahın gezi notlarının tercümesi, *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri Üç Kitada Sosyal, Siyasi, Ekonomik İlişkiler Azınlıkları Dini Kurumlar ve Haçlı Seferleri* adıyla yayınlanmıştır.¹²¹ 2005 yılında I. ve II. Haçlı Seferleri Anonim Süryani Vekayinamesi'nin tercümesi yapılmıştır.¹²²

¹¹⁸ Niketas Khoniates'in *Historia'sı 11595-1206 İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, Çev. Işın Demirkent, Dünya Yayınları, İstanbul 2004; Ioannes Kinnomos'un *Historia'sı 1018-1176*, Çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Ankara, 2001.

¹¹⁹ Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi, 1147-1148*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.

¹²⁰ Jean de Joinville, *Bir Haçlı'nın Hatıraları*, Çev. Cüneyt Kanat, Vadi Yayınları, Ankara 2002.

¹²¹ Tudela'lı Benjamin, Ratisbon'lu Petachia, *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri Üç Kitada Sosyal, Siyasi, Ekonomik İlişkiler Azınlıklar, Dini Kurumlar ve Haçlı Seferleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001.

¹²² Anonim Süryani, *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul 2005.

Son yıllarda Türkiye’de Haçlı Seferleri ile ilgili tercüme çalışmaları bir hayli artmaya başlamıştır. Mehmet Ali Kılıçbay’ın çevirisiyle, Amin Maalouf’un *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri* isimli eseri yayınlanmıştır.¹²³ Haçlı Seferleri, dönemin en önemli tanıkları olan Araplar tarafından yeterince değerlendirilmemiş ve çalışma yapılmamıştır. Amin Maalouf’un eseri bu eksikliği gideren önemli eserler arasında yer almaktadır. Bundan dolayı bu eserin tercümesinin yapılıp Türkçeye kazandırılmış olması, Türkiye’de yapılan araştırmalara önemli katkılar sağlamaktadır. Kriton Dinçmen, H.A. Nomiku’nun *Haçlı Seferleri* isimli eseri, P. M. Holt’un *Haçlılar Çağı ve Haçlı Devletleri ve Komşuları*, Cecile Morrisson’un *Haçlılar* isimli eserlerin tercümeleri yapılmıştır.¹²⁴ Jacques G. Ruelland’ın *Kutsal Savaşlar Tarihi* ve Jonathan Riley-Smith’in *Haçlılar Kimlerdi?*, Claude Cahen’in *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı* isimli eserlerin tercümeleri yayınlanmıştır.¹²⁵

XII. yüzyılda Haçlılar’ın sosyal hayatı ile ilgili önemli bilgilerin yer aldığı Endülüslü seyyah İbn Cübeyr’in *Rihle* adlı eseri *Endülüsten Kutsal Topraklara* adıyla 2003 yılında İsmail Güler tarafından Türkçe literatüre eklenmiştir.¹²⁶

2006 yılına gelindiğinde İbrahim Ethem Polat’ın *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler* adlı eserini yayınladığını görmekteyiz.¹²⁷ Eser İbn Münir, İbn Kayserâni ve Kadı el-Fadıl gibi Arap tarihçiler ve edebiyatçıların eserlerinin incelenmesiyle oluşturulmuştur. Eserim içeriğinde Haçlılar’ın doğudaki faaliyetleri, Müslüman- Haçlı mücadeleleri hakkında bilgiler vermektedir. 2008 yılında Aydın Usta *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları* adlı eserini yayınlamıştır.¹²⁸ Eserde doğulu ve batılı kaynaklar bir arada kullanılmıştır. Haçlı seferleri üzerine Türk tarihçiliği açısından önemli bir eser olarak kabul edilmektedir.

¹²³ Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Telos Yayınları, İstanbul 1997.

¹²⁴ H.A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, Çev. K. Dinçmen, İletişim Yayınları, İstanbul 1997; P. M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakınoğu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999; P. M. Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, Çev. T. Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007; Cecile Morrisson, *Haçlılar*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2005.

¹²⁵ J. G. Ruelland, *Kutsal Savaşlar Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004; J. Riley –Smith, *Haçlılar Kimlerdi?*, Bileşim Yayınevi, İstanbul 2005; Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. M. Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010.

¹²⁶ İbn Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, Çev. İsmail Güler, Selenge Yayınları, İstanbul 2003.

¹²⁷ İbrahim Ethem Polat, *Haçlılara Kalem ve Kılıç Çekenler*, Vadi Yayınları, Ankara 2006.

¹²⁸ Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.

2009 yılında Güray Kırpık *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar* adlı eseri yayınlamıştır.¹²⁹ Eserin ikinci bölümü Neillie Bartlett Mead’ın Birinci Haçlı Seferlerinin Öyküsü’nün çevirisini oluşturmaktadır. Aynı yıl Ergin Ayan, önemli haçlı kroniklerinden Sur Piskoposu Willermus Tyrensis’in Ortadoğu ve Anadolu ile ilgili kıymetli bilgiler veren kroniğini 1143-1163 yıllarındaki olayları kapsayan bölümünü Türk tarih literatürüne kazandırmıştır.¹³⁰ Yine aynı yıl Haçlı seferlerine bizzat iştirak etmiş olan Fulcherius Carnotensis’in *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium* isimli kroğininin tamamı Mehmet Ersan tarafından çevirilmiştir.¹³¹

2011 yılında J. M. Michaud’un *Haçlı Seferleri’nin İlginç Olayları* isimli eserin çevirisini Güray Kırpık yapmıştır.¹³² 2013 yılında Ergin Ayan *Anonim Haçlı Tarihi* isimli eserin çevirisini literatüre kazandırmıştır.¹³³ 2015 yılında İbn Kalanisi’nin eseri *Şam Tarihine Zeyl I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi* isimli kaynak Onur Özatağ tarafından tercüme edilmiştir.¹³⁴ Aynı yıl Aydın Usta *Haçlı Seferlerinde Kuşatma* isimli çalışmasını yayınlamıştır.¹³⁵ 2017 yılında Aydın Usta, mücadele taraflarının birbirlerine bakış açılarını ve Haçlı seferlerini anılırken siyasi- askeri yönlerinin yanında sosyo-kültürel yönlerine de değinerek hazırladığı *Haçlı Hikayeleri* adlı çalışmasını yayınlamıştır.¹³⁶ Aynı yıl Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)* isimli araştırma eserini yayınlamıştır.¹³⁷ 2018 yılında Ebru Altan *Antakya Haçlı Prinkepliği Tarihi Kuruluş Dönemi (1098-1112)*¹³⁸ isimli araştırma eserini yayınlamıştır. Aynı yıl Ergin Ayan Sur Piskoposu Willermus Tyrensis ‘in 1099-1143 yılları olaylarını kapsayan ikinci kitabını tercümesini literatüre kazandırmıştır.¹³⁹ Yıl içerisinde Fatih Erkoçoğlu *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları*

¹²⁹ Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

¹³⁰ Willermus Tyrensis’in *Haçlı Kroniği 1143-1163*, Çev. Ergin Aydın, Karadeniz Dergisi Yayınları, Ankara 2009.

¹³¹ Fulcerius Carnotensis, *Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi*, Çev. İ. B. Barlas, IQ. Yayınları, İstanbul 2009.

¹³² J. M. Michoud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, Çev. Güray Kırpık, Lotus Yayınevi, Ankara 2011.

¹³³ Anonim, 2013.

¹³⁴ İbn Kalânisi, *Şam Tarihine Zeyl-I Ve II. Haçlı Seferlerin Dönemi*, Çev. Onur Özatağ, İstanbul 2013.

¹³⁵ Aydın Usta, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınevi İstanbul 2015.

¹³⁶ Aydın Usta, *Haçlı Hikayeleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.

¹³⁷ Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.

¹³⁸ Ebru Altan, *Antakya Haçlı Prinkepliği Tarihi Kuruluş Dönemi (1098-1112)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

¹³⁹ Willermus Tyrensis’in *Haçlı Kroniği II Kudüs’ün Zaptından Urfa’nın Fethine (1099-1143)*, Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara 2018.

isimli çalışmasını yayınlamıştır.¹⁴⁰ Eser Haçlı Seferleri kaynakları hakkında derli toplu bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

2019 yılında ana kaynak tercümeleri hususunda verimli bir yıl olduğunu görmekteyiz. Ali Berktaş, Geoffroi De Villehardoin ve Henri De Valenciennes'in *IV. Haçlı Seferi Kronikleri* isimli kaynak tercümesini yapmıştır.¹⁴¹ *Anonim Süryani Kroniği (I. ve II. Haçlı Seferleri)* İlhan Arslan tarafından yayınlanmıştır.¹⁴² Ergin Ayan Willermus Tyrensis'in 1143-1184 yılı olaylarını anlattığı 3. kitabını aynı yıl tercümesini yaparak yayınlamıştır.¹⁴³ Harun Korunur, *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi* isimli Latince kaynaktan faydalanarak, dönemin diğer ana kaynaklarıyla karşılatırmalı olarak III. Haçlı Seferini çalışmıştır.¹⁴⁴ Aynı yıl Süleyman Genç iki ana kaynak çevirisi yapmıştır. İlki I. Haçlı Seferi katılımcılarından Raymond de Toulouse'un bakış açısından başlangıçtam Kudüs'e kadar olan olayları anlatan *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi* isimli eserdir.¹⁴⁵ Bir diğeri de Papaz Peter Tudebodus'un anlatımıyla Papa'nın çağrısından itibaren İznik'in Antakya'nın ve Kudüs'ün zaptına kadar olan olayları anlatan kaynağın tercümesini yapmıştır.¹⁴⁶

2020 yılında Ahmet Deniz Altunbaş, eski Fransızca aslından çevirisini yaptığı Ernoul Kroniğini literatüre kazandırmıştır.¹⁴⁷ 2021 yılında Caner Togaç, *Deuilli Odo De Profectione Ludovici VII Orientem* adlı eserin tercümesini yayınlamıştır.¹⁴⁸

Türkiye'de Haçlı Seferleri tarihçiliğinin gelişmesinin bazı sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların en başında dil problemi gelmektedir. Haçlı Seferleri ana

¹⁴⁰ Fatih Erkoçoğlu, *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları*, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018.

¹⁴¹ Geoffroi De Villehardoin, Henri De Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2019.

¹⁴² *Anonim Süryani Kroniği (I. ve II. Haçlı Seferleri)*, Çev. İlhan Arslan, Ed. Fuat Hacısalihoğlu, Post Yayın Dağıtım, İstanbul 2019.

¹⁴³ Willermus Tyrensis *Haçlılar Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, Çev. Ergin Ayan, Kronik, İstanbul 2019.

¹⁴⁴ Harun Korunur, *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi Işığında III. Haçlı Seferi (1189-1192)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019.

¹⁴⁵ Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, Çev. Süleyman Genç, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.

¹⁴⁶ Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, Çev. Süleyman Genç, Kronik Kitap, İstanbul 2019.

¹⁴⁷ Ernoul Kroniği, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

¹⁴⁸ Deuilli Odo, *II. Haçlı Seferi VII. Louis'i Doğu'ya Seyahati*, Çev. Caner Togaç, Kronik Kitap, İstanbul 2021.

kaynakları Grek, Latin, Arap, Fars, Ermeni, Süryani ve İbrani dillerinde yazılmıştır. Bu kaynakların incelenbilmesi için araştırmacının bu dillere hakim olması gerekmektedir. Bu dillere hakim olmadan yapılacak çalışmalar birbirinin tekrarı olacaktır. Kaynakların Türkçeye çevirisinin yapılmasını beklemek tercih edilecek bir çözüm yolu olarak gözükmemektedir. Türkiye'deki üniversitelerin Tarih bölümlerinde alan dillerine bu dil dersleri itinayla eklendiği takdirde bu sorunun bir nebze ortadan kalkacağı kanaatindeyim.

Haçlı tarihi araştırmalarında bir diğer problem kaynaklara ulaşmadaki zorluktur. Türkiye de Haçlı Seferi alanındaki araştırmalarda, araştırmacıların hizmetine sunulan kurum kütüphanesi bulunmamaktadır. Bu durumda kaynaklara ulaşmada maddi olarak da zorluk oluşturmaktadır. Kaynaklara ulaşım konusunda teknolojinin ilerlemesiyle ortadan kalkmaya başlamıştır. Fakat yine de kaynak problemleri tam anlamıyla çözülmemiştir.

Haçlı Seferleri araştırmalarında karşımıza çıkan diğer problem ise önyargılardır. Ana kaynaklar ile araştırma eserlerdeki karşılıklı önyargılar dönemin objektif olarak değerlendirilmesi karşısında büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda Haçlı Seferlerinin detaylıca incelenmemesine sebep olmaktadır. Kimi tarihçiler batılı gözünden değerlendirme yapmıştır. Kimi tarihçilerde Haçlı Seferlerine önyargılı yaklaşarak eleştirel olarak konuları ele almışlardır. Genel anlamda eserler incelendiğinde askeri ve dini yönlerden ele alınarak anlatılmıştır.

Türkiye'deki Haçlı tarihi çalışmalarına genel olarak bakıldığında ilk çalışmaların çok geç başladığını söyleyebiliriz. Nitelikli güzel araştırmalar bulunmasına rağmen kaynak tercümeleri ve araştırmalara bakıldığında ve yurtdışındaki çalışmalarla kıyaslandığında yetersizdir. Bu eksikliğin tercüme eserlerle kapatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Haçlı Tarihi ile ilgilenen tarihçilere bakıldığında da yine sayıca az olmaları bu alana olan ilginin de az olduğunu bizlere göstermektedir.

Haçlı Seferleri tarihi Türk tarihini doğrudan ilgilendiren önemli bir dönemdir. Tarihimizi bu denli ilgilendiren bir konunun siyasi, askeri, dini, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda çok yönlü olarak detaylı biçimde araştırılması gerekmektedir. Haçlı Seferlerinin detaylı incelenmesi sonucunda elde edilecek bilgiler tarihimiz daha iyi görebilmemizi sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE HAÇLI TARİHİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

3. 1. Kitaplar ve Kitap Bölümleri

Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098’den 1118’e Kadar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1974.

Fikret Işıltan, Steven Runciman, *Haçlı Seferi Tarihi*, I. Cilt: Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığı’nın Kuruluşu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986.

Fikret Işıltan, Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II. Cilt: Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Fikret Işıltan, Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III. Cilt: Akka Krallığı ve daha sonraki Haçlı Seferleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990.

Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1994.

Işın Demirkent, “Haçlılar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, III, İstanbul 1994, s. 483-489.

Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, *Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, Yayına Hazırlayan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Dünya Yayıncılık A.Ş., İstanbul 1995, s. 17-56.

Işın Demirkent, “Haçlılar”, *Türkiye Diyaenet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, s. 525-526.

Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997.

Işın Demirkent, *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı (1118-1176)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Devletleri", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 6, s. 687-694.

Ebru Altan, "Kıbrıs Haçlı Krallığı", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 6, s. 695-700.

Ebru Altan, "İkinci Haçlı Seferi ve Selçuklular", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 6.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri ve Türkler", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 6, Ankara 2002, s. 651-668.

Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Döneminde İlişkiler", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 6, s. 669-681.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri ve Türkler", *Genel Türk Tarihi*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, Ankara 2002, s. 193-221.

Işın Demirkent, "Kudüs Haçlılar Dönemi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara 2002, s. 329-332.

Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yay, Ankara 2003.

Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 2. Baskı, Dünya Kitapları, Tarih Dizisi 1, İstanbul 2004.

Işın Demirkent, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206). İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, Dünya Kitapları, Tarih Dizisi 2, İstanbul 2004.

Işın Demirkent, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs -19 Haziran 1097) / The Siege of Nicae by the Crusaders (May 6 - June 19 1097)", *Tarih Boyunca İznik / İznik Throughout History*, *İznik Foundation*, ed. Işıl Akbaygil - Halil İnalçık - Oktay Aslanapa, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2004, s. 121-130.

Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferi (1096-1099) ve Anadolu", *Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12 Semavi Eyice'ye Saygı Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 298-305.

Işın Demirkent, "Anadolu'nun Türkleşmesinde Haçlı Seferlerinin Rolü", *Sosyoloji ve Coğrafya*, *Sosyoloji Yıllığı Kitap 15: Süha Göney ve Sabahattin Güllülü'ye Saygı*,

Yayına Haz. Ertan Eğribel - Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 466–482.

Işın Demirkent, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180–1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II Isaakios Angelos Devri*, Yayına haz., Fahameddin Basar - Bedia Demiriş, Dünya Kitapları, İstanbul 2006.

Ebru Altan, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına In Memory of Prof. Dr. Işın Demirkent Diğerleriyle Birlikte*, Dünya Yayınları, İstanbul 2007.

Birsel Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi 1109-1187*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.

Ebru Altan, *Işın Demirkent Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler Bildiriler İncelemeler*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008.

Ebru Altan, “Haçlı Seferleri Tarihinin Başlıca Ana Kaynakları”, *Ortaçağ Türk Tarihinin Ana Kaynaklar I*, Editör, Altan Çetin Kriter, İstanbul 2008, s. 157 -172.

Aydın Usta, “Haçlı Seferleri Döneminde Suriye ve Filistin’de Meydana Gelen Doğal Afetler”, *İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'na Armağan*, Editör, Hayrünnisa Alan, Osman Yorulmaz, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2008, s. 351 -372.

Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri, Müslüman-Haçlı Siyasî İttifakları*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.

Mehmet Ersan, “Bizans İmparatorluğu-Antakya Haçlı Prinkepsliği Siyasi İlişkilerine Bir Bakış”, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2008.

İlyas Gökhan, Selim Kaya, “Maraş Haçlı Senyörlüğü”, *VII. XIV. Asırlarda Maraş Emirleri*, Editör: Yaşar Alpaslan-Serdar Yakar, Ukde, Kahramanmaraş 2008, s. 64 - 110.

Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, Selenge, İstanbul 2009.

Güray Kırpık, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, Lotus, Ankara 2011.

Aydın Usta, “Haçlı Seferlerinde Kadın”, *Ortaçağda Kadın*, Editör: Altan Çetin, Lotus Yayınevi, Ankara 2011, s. 297 -336.

Ebru Altan, “Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları”, *Sosyologca*, İstanbul 2012, S. 3, s. 63 -71.

Ebru Altan, "Bizans'a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi ve 1108 Devol Anlaşması", *Osmanlı'nın İzinde Prof Dr Mehmet İpşirli Armağanı I*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 107 -117.

Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*, Karadeniz Dergisi Yayınları, Ankara 2009.

Ergin Ayan, Anonim, *Haçlı Tarihi*, Selenge, İstanbul 2013.

Birsel Küçüksipahioğlu, *Haçlılar ve İstanbul*, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul 2014.

Aydın Usta, “Haçlı Seferlerinin Hazırlayıcısı Olarak Malazgirt Savaşı”, *Alp Arslan ve Malazgirt*, Editör, Fatih Dalgacı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2014, s. 135 -152.

Aydın Usta, “Zorunlu Bir Birliktelik Bizans-Haçlı Kardeşliği Üzerine”, *Münir Atalar Armağanı, Ortaçağ Tarihi Yazıları*, ed. Pınar Ülgen, Alpaslan Demir, Murat Serdar, İstanbul 2015, s. 327-337.

Aydın Usta, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınevi İstanbul 2015.

Aydın Usta, “Zorunlu Bir Birliktelik Bizans-Haçlı Kardeşliği Üzerine”, *Münir Atalar Armağanı, Ortaçağ Tarihi Yazıları*, Editör, Pınar Ülgen, Alpaslan Demir, Murat Serdar, Arkeoloji ve Sanat, İstanbul 2016, s. 327 -337.

Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, Ötüken, İstanbul 2016.

Aydın Usta, *Haçlı Hikayeleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.

Ebru Altan, “Haçlılara Karşı Mücadelenin Önde Gelen Liderlerinden Nûreddin Mahmud b. Zengî (1146-1174)”, *Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı*, Editör: Mualla U. Yücel, Aysel D. Ilgın, Ötüken, İstanbul 2017, s. 225 - 224.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan”, *Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri Tarih Bilincine Adanan Bir*

Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı, Editör, M. Uydu Yücel. F. Aysel Dıngıl İlgin, Ötügen, İstanbul 2017, s. 191-207.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Dördüncü Haçlı Seferi ve İstanbul’un Ele Geçirilmesi”, *Byzantion’dan Constantinopolis’e İstanbul Kuşatmaları*, Editör, Murat Arslan, Turhan Kaçar, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 335-347.

Süleyman Çıplak, Esra Özbek, “Memlûkler ve Haçlılar Arasındaki Antlaşmalarda On Yıl Kuralı”, *Kerkük Çok Irak Değil, Prof. Dr. Eşref Buharalı’ya Armağan/ Türk Tarihine Dair Yazılar II*, Editör, Alpaslan Demir, Tuba Kalkan, Eralp Erdoğan, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 57 -70

Aydın Usta, “Haçlı Seferleri”, *Dünyanın Oluşumundan Sanayi Devrimine İnsanlığın Serüveni*, Editör, Ahmet Taşağıl, Aykut Kar, İstek Yayınları, İstanbul 2018, s. 327 - 344.

Cüneyt Kanat, Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018.

Fatih Erkoçoğlu, *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları*, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018.

Mustafa Daş, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Yeditepe İstanbul 2018.

Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*, Mana Yayınları, İstanbul 2018.

Muharrem Kesik, *Selçukluların Haçlılarla İmtihani: Selçuklu-Haçlı Mücadelesi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2018.

Ziya Polat, “Tarihsel Süreç Bağlamında Batı’daki İslam ve Müslüman Algısının Haçlı Seferlerine Etkisi”, *Din Bilimleri: Klasik Sorunlar-Güncel Tartışmalar*, Editör, M. Nesim Doru, Ömer Bozkurt Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin 2018, s. 461 -476.

Ebru Altan, “Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)” Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018.

Ebru Altan, “Selçuklu-Haçlı İlişkileri”, *İslam Tarihi ve Medeniyeti*, İSAR, Editör, Mehmet Ersan-Yusuf Ayönü, İstanbul 2018, s. 295 -322.

Ziya Polat ,“Kudüs’ün Fethine Giden Yol: Hittin Zaferi”, *Kudüs ve Mescid-i Aksa*, Editör, Ahmet Ağırakça, Ziya Polat, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin 2018, s. 426 -447.

Mevlüt Poyraz, “I. Haçlı Seferi Ve Harran Emirlerinin Haçlılarla Mücadelesi”, *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Harran*, Editör, Kasım Şulul, Murat Akgündüz, Mehmet Şeker, Ömer Sabuncu, Ahmet Gündüz, Mahmut Sabuncu, Havva İslâm Çelik, Selim Yılmaz, Berikan Yayıncılık, Ankara 2018, s. 123 -146.

Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği II Kudüs’ün Zaptından Urfa’nın Fethine (1099-1143)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018.

Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis Haçlılar Karşısında Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, Kronik, İstanbul 2019.

Fatma İnce, *IV. Haçlı Seferi ve Trabzon*, Editör, Veysel Usta. Serander Yayınevi, Trabzon 2019.

Aydın Usta, “Kudüs Haçlı Krallığında Kilise Devlet İlişkisi”, *Ortaçağ’da Din ve Devlet Doğu ve Batı Ekseninde*, Editör, Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019, s. 13 -134.

Selim Tezcan, “Haçlı Seferleri - Tanımı ve Ötesi: Avrupa Orta Çağ Tarihçiliğinde Haçlı Seferleri Üzerine Süregiden Tartışmalar”, *Orta Çağ’a Yeni Yaklaşımlar: Ekonomi, Savaş, Kilise, Yaşam*, Editör, Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2019, s. 107 -138.

Selim Tezcan, Mehmet Sadık Gür, Alper Sarıbaş, “İsrail Tarih Ders Kitaplarının (1948-2014) Gözünden Selçuklular: Filistin-Kudüs Hâkimiyetleri ve Haçlı Seferleri ile Cihat Hareketinin Başlangıcındaki Roller”, *Filistin: Tarih, Toplum ve Siyaset*, Editör, Alaattin Dolu, Libra, İstanbul 2019, s. 45 -73.

Cüneyt Kanat, *Bir Haçlının Hatıraları*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020.

Selim Kaya, ”Haçlı Seferlerinin Fikir Babası: Papa II. Urbanus (d.1042-ö.1099)”, *Selçuklular ve Haçlılar*, Editör, Mustafa Demirci, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2020, s. 41-61.

Pınar Ülgen, “Haçlı Seferlerindeki Kadın Savaşçılar ve Margaret'in Hikayesi”, *Selçuklular ve Haçlılar*, Editör, Mustafa Demirci, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2020, s. 745 -773.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Selçuklu ve Haçlılar”, *Tarihte Müslümanlar*, Editör, Mehmet Özdemir, Seyfettin Erşahin, Mustafa Demirci, Eyüp Baş, Fatih Erkoçoğlu, Nurullah Yazar, Mustafa Necati Barış, Mehmet Akif Fidan, Otto, Ankara 2020, s. 660 -663.

Birsel Küçüksipahioğlu, “İkinci Haçlı Seferi”, *Tarihte Müslümanlar*, Editör, Mehmet Özdemir, Seyfettin Erşahin, Mustafa Demirci, Eyüp Baş, Fatih Erkoçoğlu, Nurullah Yazar, Mustafa Necati Barış, Mehmet Akif Fidan, Otto, Ankara 2020, s. 658 -660.

Mustafa Daş, “Haçlı Seferi Teorisyonu ve Philippe de Mezieres, Eserleri ve XIV. Yüzyılda Türklere Karşı Yapılan Haçlı Seferleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ortaçağ Tarihçiliğinde Bir Duayen Prof. Dr. Abdülkerim Özeydin'a Armağan*, Editör, Prof. Dr. Ebru Altan, Prof. Dr. Muharrem Kesik, Dr. Öğr. Üyesi Murat Öztürk, Bilge Kültür-Sanat, İstanbul 2020, s. 195 -207.

Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Av ve Avcı*, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2020.

Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Tıp*, Hiper Yayın, İstanbul 2020.

Fatma İnce, *Nureddin Mahmud b. Zengi ve Haçlılarla Mücadelesi*, Serander Yayınevi, Trabzon 2020.

Ayşe Çekiç, *Kudüs'ün Gölgesinde Eyyübî-Haçlı İlişkileri 1171-1250 (Savaş, Diplomasi ve Barış)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2020.

Ziya Polat , “Selahaddin Eyyubi ve Eyyubiler Döneminde Kudüs”, *Huzuru Bekleyen Şehir Kudüs*, Editör, Osman Aydın, İlim Yayıma Vakfı Yayınları, İstanbul 2020, s. 96 -105.

Ebru Altan, “Haçlı Seferleri Tarihinin Süryânî Kaynaklarına Dair”, *Ortaçağ Tarihçiliğinde Bir Duayen Prof. Dr. Abdülkerim Özeydin'a Armağan*, Editör, Ebru Altan, Muharrem Kesik, Murat Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2020, s. 44 -56.

Sevtap Gölgesiz Karaca, *Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarihi(1099-1187)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.

İlyas Gökhan, “Haçlı Seferleri Sırasında Yaşanan Kıtık ve Salgın Hastalıklar”, *Akademik Bakışla Haçlılar, Prof. Dr. Işın Demirkent'in Vefatının 15. Yılı Anısına*, Editör, Birsal Küçüksipahioğlu, Casim Avcı, Demirkent Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul 2021, s. 253 -262.

Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Sefahat ve Eğlence*, Hiper Yayın, İstanbul 2021.

Tülay Metin, “Selçuklular ve Üçüncü Haçlı Seferi: II. Kılıç Arslan ve I. Friedrich Barbarossa Arasındaki Diplomatik İlişkiler”, *Akademik Bakışla Haçlılar*, Editör, Birsal Küçüksipahioğlu, Casim AVCI, Demirkent Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul 2021, s. 333 -348.

Altan Çetin, *Haçlı Seferleri*, Editör: Zeynep Berktaş, Timaş, İstanbul 2021.

Gülşen İstek, “Haçlı Seferleri Esnasında Görülen Salgın Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, *İslâm'da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik*, Editör, Adem Yerinde Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, Ağrı 2021, s. 328 -345.

Gülşen İstek, *Almanlar Kudüs'te (Haçlı Seferlerinde Almanlar)*, Beyan Yayınları, Ankara 2021.

Fatma Çapan, “Haçlı Seferlerinin Görgü Tanığı Bahâeddin İbn Şeddâd’ın “En-Nevâdirü’s-Sultâniyye Ve’lme’hâsinü’l Yûsufiyye” Adlı Eserinin Anlatımında III. Haçlı Seferi Sırasında Haçlıların Kudüs’ü Yeniden Ele Geçirme Çabaları”, *Hacı Bektâş-ı Velî Anısına Türkiye Ve Türk Dünyası Araştırmaları- VIII*, Editör, Doç. Dr. Yunus Emre Tansü, İksad Publishing House, Ankara 2021, s. 297-340.

Berkay Yekta Özer, “İmparator I. Aleksios Komnenos’un Sultan I. Kılıç Arslan’a Yazdığı Mektupta Yer Alan Siyasal Söylemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Sultanlar Şehri Silvan: Tarih-Toplum*, Editör, Oktay Bozan, Mutlu Saylık, İbrahim Tavukçu, Burak Kazan, Sonçağ Akademi Yayınları, İstanbul 2021, s. 217 -224.

Ergin Ayan, “Clermont'tan Kudüs'e Haçlı Seferinin Kutsiyet ve Meşruiyet Motifleri”, *Akademik Bakışla Haçlılar*, Editör, Birsal Küçüksipahi- Casim Avcı, Dünya Eko Basımevi, İstanbul 2021, s. 135 -152.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Ekkehardus Uraugiensis'in Hierosolimita'sı ve 1101 Yılı Haçlı Seferleriyle İlgili Çeşitli Değerlendirmeler”, *Akademik Bakışla Haçlılar Prof*

Dr. Işın Demirkent'in Vefatının 15.Yılı Anısına, Editör, Birsal Küçüksipahioğlu-Casım Avcı, Demirkent Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul 2021, s. 283 -313.

3. 2. Makaleler

Nazan Danişmend, “Anadolu Türk Beyliklerinin Haçlı Bayraktarı”, *Türklük*, İstanbul 1939, S. 1, s. 98-104.

Rakıb Mahmud Kösemihal, “Haçlı Türk Bayrakları Meselesi”, *Türklük*, İstanbul 1939, S. 3, s. 237-243.

Nuri Osman Somer, “Anadolu Türk Beyliklerinin Haçlı Bayrakları Hakkında”, *Türklük*, İstanbul 1939, S. 5, s. 404-406.

Ali Sevim, "Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1963, C. 1, S. 1, s. 319-321.

Siad Sungur, “Haçlı Seferleri ve Selçukiler”, *Konya Dergisi*, Konya 1942, S. 40, s. 36-38.

Şükrü Esmer, “Avrupa’da Haçlı Seferi”, *Siyasi İlimler Mecmuası*, XVIII/213, Ankara 1948, s. 424-425.

Şevki Berker, “Haçlı Seferlerinde Çukurova ve Civarı”, Kudret, Ankara

Yılmaz Öztuna, “I. Haçlı Seferi”, *Hayat Tarih Mecmuası*, İstanbul 1974, S. 1-2, s. 10-12.

Selçuk Ünlü, “Haçlı Seferlerine Anadolu’da Türkler ve Almanlar Arasındaki Çarpışmaları Konu Alan Almanca Bir Balat Darbesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul 1982, S. 21, s. 170-176.

Işın Demirkent, “Haçlılar’a Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara 1985, XLVIII/191-192, s. 453-479.

Işın Demirkent, “Urfalı Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1144)”, *Tarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu (Şanlıurfa, 16-19 Kasım 1987)*, *Bildiriler*, Hazırlayan, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, İstanbul 1988, s. 83-89.

Işın Demirkent, “Hittin Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara 1988, LII/205, s. 1547-1555.

Erdoğan Merçil, “Selçukluların Anadolu'ya Gelişlerinden Haçlı Seferlerinin Başlangıcına Kadar Urfa'nın Durumu”, *Belleten*, Ankara 1988, C. 52, S. 203, s. 461-474.

Işın Demirkent, “Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146)”, *Türk Tarih Kurumu, Belleten*, Ankara 1989, LIII/206, s. 167-174.

Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyyatı, Recueil des Historiens des Croisades, I: Doğulu Tarihçiler”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara 1990, LIV/ 210, s. 863-898.

Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara 1992, LVI/216, s. 371-389.

Bahattin Kök, "Mısır'ın Alınmasından Sonra Nureddin Mahmut'la Selahaddin Eyyûbî Arasında Ortaya Çıkan Soğukluğun Sebepleri", *Belleten*, Ankara 1993, C. 57, S. 219, s. 413-446.

Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, İstanbul 1994, S. 35, s. 65-78.

Işın Demirkent, “Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, LX/227 Ankara, s. 59-72.

Işın Demirkent, “Antakya Prikepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103)”, *Niksar'ın Fethi ve Danişmendliler Döneminde Niksar Bili Şöleni Tebliğleri*, Niksar Belediyesi Yayını, Niksar 1996, s. 3-7.

Hüseyin Kayhan, “İmadeddin Zengi'nin Musul Valiliğine Kadar Bazı Selçuklu Komutanlarının Haçlılarla Mücadeleleri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İstanbul 1996, S. 5, s. 101-106.

Mehmet Ersan, “Rupenliler Döneminde Kilikya Ermeni Krallığı İle Antakya Haçlı Prensliği'nin Çukurova da Hakimiyet Mücadelesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1998, C. 13, S.1, s. 83-95.

Ebru Altan, "Işın Demirkent, Haçlı Seferleri", *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1998, S. 16, s. 177-180.

B. Bülent Can, "Düzenli Orduların Haçlı Seferleri; I. Haçlılar İstanbul'da" *Tarih ve Toplum*, İstanbul 1998, S. 169, s. 35-43.

B. Bülent Can, "Düzenli Orduların Haçlı Seferleri; II. Haçlılar İstanbul'da (1097-1098)", *Tarih ve Toplum*, İstanbul 1998, S. 169, s. 30-43.

Ali Aktan, "Memlûk-Haçlı Münasebetleri", *Belleten*, 1999, C. 63, S. 237, s. 411-452.

Mehmet Ersan, "Birinci Haçlı Seferi'ne Katılan Asiller Arasında Cereyan Eden Mücadeleler", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2000, C. 2, S. 2, s. 23-40.

Ergin Ayan, "Haçlıların Moğollarla İttifak Teşebbüsleri", *Türk Kültürü*, 2001, S. 462, s. 580-589.

Ebru Altan, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", *Belleten*, Ankara 2001, S. 243, s. 571-582.

Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, Ankara 2002, Cilt 66, Sayı 245, s. 87-94.

Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *İÜEF Tarih Dergisi (2001-2002)*, Prof. Dr. İsmet Miroğlu Hatıra Sayısı, İstanbul 2002, s. 45-49.

Ebru Altan, "Prof. Dr. Işın Demirkent: Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)", TTK-Ankara 2001, *İÜEF Tarih Dergisi*, 2002-2003, Sayı: 38, İstanbul 2003, s.169-176

Aydın Usta, "Artuklular ve Haçlılar, Haçlıların Bölgeye Gelişlerinden Belek'in Ölümüne Kadar (1098-1124)", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Prof. Dr. İsmet Miroğlu Hatıra Sayısı, İstanbul 2002, S. 37, s. 357-374.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyyatı, Recueil des Historiens des Croisades, II: Bizanslı Tarihçiler", *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara 2002, C. 244, s. 921-958.

Işın Demirkent, "İkinci Haçlı Seferi Günleri", *Popüler Tarih*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2002, S. 18, s. 22-27.

Işın Demirkent, “Dördüncü Haçlı Seferi Günleri: İstanbul’un Latinler Tarafından Zapt ve Yağması”, *Popüler Tarih*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2002, S. 20, s. 14-20.

Işın Demirkent, “Birinci Haçlı Seferi Sonunda Kudüs’ün Zaptı”, *Popüler Tarih*, Sayı 23 (Temmuz 2002), Dünya Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 16-22.

Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Döneminde Yakındoğu Kültürünün Batı’ya Taşınması ve Bunun Avrupa Toplumuna Etkileri Üzerine”, *Türklük Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı: Prof. Dr. Coşkun Alptekin’e Armağan: Osmanlı Öncesi Batı Asya’da Türk Varlığı*, İstanbul 2003, S. 12, s. 209-218.

Işın Demirkent, "Konstantinopolis'te Haçlılar", *Toplumsal Tarih*, İstanbul 2003, S. 112, s. 82–85.

Işın Demirkent, "Bizans'ın Son Günleri", *Popüler Tarih*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2003, S. 33, s. 26–31.

Ebru Altan, “Son Dönem Bizans İmparatorluğu Tarihi Bibliyografyası (1261–1453), (I. Demirkent, F. Basar, M. Kesik ve H. Kortel ile birlikte)”, *İstanbul’un Fethinin ve İstanbul Üniversitesi’nin Kuruluşunun 550. Yıldönümü Armağanı*, İÜEF Yay., İstanbul 2003.

Işın Demirkent, "Haçlılar İstanbul'u Nasıl Yaktı?", *Popüler Tarih*, 2003, S. 40.

Ebru Altan, “Çocukların Haçlı Seferi (1212)”, *Popüler Tarih*, 2003, Sayı 40, s. 38–41.

Ebru Altan, “Tapınak Şövalyeleri Neden Yıkıldılar”, *Popüler Tarih*, 2004, Sayı 48, s. 33-39.

Ebru Altan, “Cumhuriyet Döneminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde Haçlı Seferleri Tarihi Çalışmaları ve Öğretimi”, İÜEF. Tarih Araştırma Merkezi, *Cumhuriyetin 80. Yılında Üniversitelerde Tarih Öğrenimi, Araştırmaları ve Yayınları Semineri*, 16–17 Aralık 2003, Bildiriler, “Globus” Dünya Basımevi, İstanbul 2004, s. 65–76.

Ebru Altan, “Anatolia After the Fourth Crusade”, *Society for the Study of the Latin East*, Around the Fourth Crusade Before and After, Boğaziçi Üniversitesi, 2004.

Doğan Gün, “İstanbul’un Düşüşünden Sonra Haçlı Seferi Planları”, *AÜ. Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2004, C. 22, S. 35, s. 251–257.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri'nin Vazgeçilmez Üssü: Kıbrıs", *Popüler Tarih*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004, S. 44, s. 16–21.

Işın Demirkent, "İlgazi'nin Kanlı Meydan Zaferi", *Popüler Tarih*, Sayı 46, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 14–17.

Işın Demirkent, "Râvendân A Castle of the Crusader Era", *İÜEF Tarih Dergisi*, İstanbul 2004, S. 40, s. 141–157.

Işın Demirkent, "Güney Fransa'ya Haçlı Seferi: Albililere Karşı Savaş", *PopülerTarih*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2005, S. 55, s. 20–29.

Sebahattin Çelik, "Sebepler ve Sonuçları Bakımından Haçlı Seferleri", *Yeni Ses*, 2005.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Hristiyan Dünyasında İlk Ayrılıklar", *Popüler Tarih*, 2005, Sayı 58, s.34-40.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Saldırısına İlk Çağrı", *Popüler Tarih*, 2005, s. 28-33.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Seferleri'nin Başından 1204'e Kadar Batılılar'ın Bizans'ı Zapt Etme Planları", *Tarih Dergisi*, 2005, Sayı 42, s. 47-55.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers", *Tarih Dergisi*, 2005, Sayı 41, s. 17-23.

Hüseyin Kayhan, "Haçlılar karşısında Selçuklular", *Doğu Batı*, 2005, S. 33, s. 299–319.

Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferi (1096–1099) ve Anadolu", *Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12*, Semavi Eyice'ye Saygı. Tarihte Doğu-Batı Çatışması, İstanbul 2005, s. 298-305.

Ebru Altan, "Bazı Kesitlerde Doğu'da Haçlı Terörü", *Popüler Tarih*, 2005, Sayı 54, s. 24-29.

Ebru Altan, "Haçlılara Karşı Mücadelede Türk Sultanı I. Baybars", *Popüler Tarih*, 2005, Sayı 57, s. 20-25.

Ebru Altan, "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Ravendan Yaşatılacak", *Popüler Tarih*, 2006, Sayı 74, s. 14-17.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Bizans'ın Kültürlü İmparatoru: VII. Konstantinos Porphyrogenntos (913-959)", *Toplumsal Tarih*, 2006, Sayı 148, s. 84-87.

Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Yayına haz. Ebru Altan, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2007.

Şaban Ali Düzgün, “Bir Şiddetin Anatomisi Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler”, *Dini Araştırmalar*, 2007, S. 20.

Recep Yaşa, “Haçlı Seferleri Sırasında Türk İmajının Şark Meselesi Çerçevesinde Analizi”, *Siyaset ve Toplum*, 2007, S. 4, s. 100–109.

Aydın Usta, “Müslüman-Haçlı Mücadelelerinde Haşîşîler”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 2007, S. 44, s. 1-23.

Ergin Ayan, “Ermeni-Haçlı İşbirlikleri”, *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, 2007, Sayı 26, s. 49-71.

Özcan Hıdır, “Silahsız Haçlı Savaşı Oryantalizm”, *Eskiye*, 2007, S. 4, s. 4-57.

Kadir Canatan, “Haçlı Savaşları ve Sömürgecilik Bağlamında Genişleme Hareketlerinin Ekolojik Arkaplanı” *Eskiye*, 2007, S. 4, s. 37-44.

Adil Şen, "Haçlılar Şehirlerin Kraliçesinde", *Eskiye*, 2007, S. 4, s. 79-85.

Selim Kaya, "Haçlı İstilasası Öncesi Ortaçağ'da Maraş Şehri", *Belleten*, 2007, C. 71, S. 262, s. 857-890.

Ebru Altan, “Anatolia After the Fourth Crusade”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2007, Sayı 42, s. 75-84.

Ebru Altan, “Anadolu’da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2008, s.75-104.

İlyas Gökhan, “Maraş Haçlı Senyörlüğü”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 2008, S. 172, s. 71-106.

Abdullah Mesut Ağır, “St Louis in Haçlı Seferi Esnasında Mısır ve Suriye de Siyasi Durum 1248 1254 ”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, S. 4, s. 88–121.

Yusuf Ayönü, “IV. Haçlı Seferinin Batı Anadolu’nun Türkleşme Sürecindeki Yeri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2009, C. 1, S. 24, s. 5–20.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Ankhalos Savaşı’nın Sonuna Kadar Bizans-Bulgar İlişkileri”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2009, Sayı 14, s. 209-226.

M. Servet Akpolat, “Haçlı seferleri sırasında önem kazanan bir ortaçağ kalesi: Ravanda”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, C. 26, S. 2.

Güray Kırpık, “Artuklu- Haçlı Münasebetleri”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, C. 29, s. 243-258.

Aydın Usta, “Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları”, *Belleten*, Aralık 2011, LXXV, S. 274, s. 691-717.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Yakındoğu’da Kurulan Haçlı Devletleri”, *Sosyologca*, 2012, Sayı 3, s.55-62.

Ebru Altan, “Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları”, *Sosyologca*, 2012, Sayı 3, s. 63-71.

Hüseyin Kayhan, “Haçlılar Karşısında Danişmendliler”, *History Studies*, 2012, C. 4, S. 2, s. 227–234.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “I. Haçlı Seferi 1096 Öncesinde Bizans İmparatorluğu’nun Siyasi Durumuna Bakış”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2012.

Seyhun Şahin, “Norman İstilasının I. Haçlı Seferi’ne Yansımaları Antakya’nın İşgali Ne Kadar I. Bohemund Ve Tancred’ın Faaliyetleri”, *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*, 2013, C. 1, S. 1.

Emrullah Kaleli, “Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa da Antisemitizm 1096-1190 ,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 2013, C. 13, S. 1, s. 21–35.

Aydın Usta, “Haçlılar ve Doğu Hristiyanları Arasındaki İlişkiler”, *Belleten*, Ağustos 2013, LXXVII, S. 279, s.691-717.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”, *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, 2013, Sayı 3, s. 43-51.

Ebru Altan, “Haçlı Seferleri ve Anadolu”, *Osmanlı Mecmuası*, 2013, s. 24-31.

Ebru Altan, “Renaud de Châtillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mavera-i Ürdün Senyörü (1177-1187)”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2013, Sayı 55, s. 1-28.

Ebru Altan, “Suriye Selçuklu Meliklerinin Haçlılarla İlişkileri”, *TYB Akademi*, 2014, Sayı 12, s. 51-63.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Mevdûd b. Altuntekin: Haçlılarla Mücadele Eden Bir Selçuklu Komutanı”, *TYB Akademi*, 2014, Sayı 12, s. 37-49.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Mosul & Aleppo Governor Imad al-Din Zangi’s Fight Against The Crusaders”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2014, Cilt 1, Sayı 2, s. 79-96.

Zeynep Güngör, “Haçlı Seferleri Döneminde Gelişen Doğu-Batı Ticaretinin Doğal Bir Sonucu Kültürel Etkileşim”, *Cappadocia History Journal*, 2014, C. 1, S. 1, s. 123–130.

Emrullah Kaleli, “İmparator I. Aleksios Komnenos 1081-1118 Döneminde Bizans ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2014, C. 13, S. 4, s. 973–992.

Selim Tezcan, “Haçlı Seferleri ve Karşı Haçlı Seferleri Kimi Yaygın Kabulleri Yeniden Gözden Geçirirken II ”, *Kılavuz*, 2014, S. 51, s. 75–85.

Gürhan Bahadır, "II. Bohemund döneminde Antakya Haçlı Prensligi (M.S. 1126-1130)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2014, C. 33, S. 56, s. 89-110.

Serkan Özer, “Haçlıların Antakya’yı Zaptına İslam Dünyasının Tepkileri”, *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, C. 1, S. 1, s. 65–92.

Serkan Özer, “Haçlıların Askalân Şehrini Zaptı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2015, C. 34, S. 58, s. 523–542.

Pınar Ülgen, “Tarihteki En İlginç Haçlı Seferi Cadılığa Karşı Düzenlenen Haçlı Seferi”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 2015, S. 5, s. 164–182.

Yusuf Ayönü, “IV. Haçlı Seferinin Ardından Batı Anadolu da Mücadele Eden İki Rakip İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu ”, *Cihannüma*, 2015, C. 1, S. 1, s. 9–25.

Ziya Polat, “Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs Haçlı Krallığıyla Yaptığı 581 1185 Yılı Antlaşması”, *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 2015, C. 15, S. 2, s. 15–47.

Özlem Genç, Harun Korunur, “Antakya’nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi”, *Studies Of The Ottoman Domain*, 2016, C. 6, S. 10, s. 59–82.

Mehmet Özmenli, “Kıbrıs’ın Stratejik Önem (I. Haçlı Sefer Esnasında Doğu Akdeniz Liman Kentlerle Olan İlişkileri)”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, C. 8, S. 15, s. 17-31.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan”, *Şarkiyat Mecmuası*, 2016, Sayı 26, s. 63-83.

Ebru Altan, “Latin Doğulu Tarih Yazarı Willermus Tyrensis’in (1130-1185) Historiası ve Zeyilleri”, *Şarkiyat Mecmuası*, 2016, Sayı 27, s. 85-94.

Seyhun Şahin Ergun Üstün, “Kıbrıs Adası’nda Haçlı Hakimiyetinin Kuruluşu”, *Cappadocia Journal Of History And Social Sciennes*, 2016, S. 7, s. 265–279.

Ziya Polat, “Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs Haçlı Krallığıyla Yaptığı 576 1180 Yılı Antlaşması”, *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 2016, C. 16, S. 1, s. 1–22.

Mehmet Çog, “Haçlı Seferlerinde Ermeni Kilisesi Papalık Dini Münasebetleri”, *Tarih Okulu*, 2016, C. 9, S. 25, s. 177–193.

Nadir Karakuş, “Haçlı Seferlerinde Üç Kadın ve İslâm Birliğinin Sağlanması”, *OMÜİF Dergisi*, 2017, C. 2, S. 43, s. 253–282.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Efforts Of The West To Possess Istanbul From The First Crusade The Conquest Of Istanbul”, *Turkish Journal Of History-Tarih Dergisi*, 2017, Sayı 66, s. 35-46.

Ergin Ayan, “Fatımiler Selçuklular ve Haçlılar Arasında Kudüs”, *100. Yılında Kudüs Çalıştayı*, Türk Tarih Kurumu, 11-15 Aralık 2017.

Nadir Karakuş, “Haçlı Seferleri Neden Moğol İstilâsı’na Tarihin Tanığı Hârim Kalesi”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 2017, C. 19, S. 1, s. 53–85.

Bedrettin Basuğuy, “Yedinci Haçlı Seferi el-Melikü l-Muazzam Tûrânşâh Saint Louis ve Mansûra Savaşı”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 5, S. 10, s. 167–201

Ayşe Çekiç, “Eyyubi – Haçlı İlişkilerinden Bir Kesit: Paylaşılmayan Kudüs’ü Paylaşan Liderler (El- Melik El- Kamil Ve II. Friedrich)”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 2017, S. 1.

Serkan Özer, “Antakya’yı Haçlılara Teslim Eden Hain Zırh Ustası Fîrûz”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, S. 58, s. 175–202.

Nurfeddin Kahraman, Refik Arıkan, “I. Haçlı Seferinde Haçlıların İznik’ten Eskişehir’e Takip Ettikleri Güzergâhın Tespiti”, *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2017, C. 2, S. 2, s. 18–35.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Kutsal Topraklarda Kurulan Bir Haçlı Devleti Regnum Ierusalem-Kudüs Krallığı”, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, İsrail 2017, S. 21, s. 65–75.

Selim Tezcan, Mehmet Sadık Gür, Alper Sarıbaşı, “İsrail Tarih Ders Kitaplarının 1948-2014 Gözünden Selçuklular Filistin-Kudüs Hâkimiyetleri ve Haçlı Seferleri ile Cihat Hareketinin Başlangıcındaki Rollerini”, *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 2017, S. 2, s. 103–133.

Mualla Uydu Yücel, “Rusya İmparatorluğu Dönemi Tarih Yazımında Haçlı Seferleri”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, 2017, S. 66, s. 15–34.

Emrullah Kaleli, “Haçlı Seferlerinin Muhtelif Finansman Biçimleri,” *Journal of International Social Research*, 2017, C. 10, S. 50, s. 223–233.

Abdülkadir Turan, “Nureddin Mahmut Zengi'nin Faaliyetleri ile Dul Kalan Haçlı Kadınlarının Haçlılar Açısından”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 3, S. 1, s. 139-160.

Salim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Gazi Akademik Bakış*, 2017, C. 10, S. 20, s. 15-35.

Yıldız Kocasavaş, “Haçlı Seferleri Döneminde Müslüman Şairlerin Gözüyle “Frenk’ler””, *Tarih Dergisi*, 2017, S. 66, s. 1-14.

Salih Kış, “Alman İmparatoru II. Wilhelm in Haçlı Rüyası ve 1898 Kudüs Seyahati”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2017, S. 42, s. 487–506.

Ziya Polat, “Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs Haçlı Krallığı ile Yaptığı Şam Antlaşması 571-1175”, *İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 2017, C. 3, S. 2, s. 163–181

Zehra Odabaşı, “Müslümanların Gözünden Birinci Haçlı Seferi ve Selçukluların Haçlılara Karşı Savunması”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2018, C. 13, S. 1, s. 323–350.

Yasemin Akyol, “Halk Haçlı Seferleri”, *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2018, C. 1, S. 1, s. 83-94.

Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu , "Papalık Hizmetinde Kardinal Bessarion'un Türklere Karşı Haçlı Seferi Çağrısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2018, C. 33, S. 2, s. 399-427.

Nadir Karakuş, “Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, S. 45, s. 51–74.

Nadir Karakuş, “Miladî XII ve XIII Asırda Dımaşk ve Haçlılar”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 2018, C. 22, S. 1, s. 189–213.

Sedat Bilinir, “Lazkiye’de İslâm Fethinden Haçlı Kontrolüne Kadar Geçen Hâkimiyet Süreci (636-1098)”, *Current Research in Social Sciences*, 2018, C. 4, S. 3, s. 116-131.

Nadir Karakuş, “Haçlı Acımasızlığının Uç Örneği Châtillonlu Renaud”, *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, C. 2, S. 1, s. 91–118.

Nadir Karakuş, “Haçlı Seferlerinde Menbic”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, C. 11, S. 3, s. 2072–2086.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Latince Kaynaklar Işığında Birinci Haçlı Seferi Ana Ordusunun Maraş Şehrinden Geçişi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2018, C. 37, S. 63, s. 171–198.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Birinci Haçlı Seferi’nin Türk-Haçlı İlişkileriyle İlgili Batılı Kaynakları”, *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Cihannüma Dergisi*, 2018, C. 4, S. 1, s. 61–92.

Nadir Karakuş, “Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler Rıdvan Ve Dukak”, *İstem*, 2018, S. 32, s. 259–277.

Mevlüt Poyraz, “Antakya’nın Haçlılarca İşgali Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türük/Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2018, C. 13, S. 6, s. 189–202.

Sebahattin Çelik, “Beşinci Haçlı Seferi Esnasında Mısır Sultanı el-Kamil’e Karşı Darbe Girişimi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018.

Mehmet Şimşir, “Ortaçağda Düzenlenen Haçlı Seferlerinin Gerçek Nedenleri Üzerine Bir Çalışma”, *NEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, S. 45, s. 95–120.

Muharrem Kesik, “Sultan I. Mes’ûd Nûreddîn Mahmûd b. Zengî İttifakı ve Haçlı Kontluğu’nun Yıkılışı,” *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2018, S. 3, s. 83–98.

Zehra Odabaşı, “Müslümanların Gözünden Birinci Haçlı Seferi ve Selçukluların Haçlılara Karşı Savunması”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2018, C. 13, S. 1, s. 323–350.

İlhan Erdem, “Haçlılar ile Mücadelede Menbic ve Emir Belek”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2018, C. 37, S. 64, s. 187–200.

Serkan Özer, “Haçlı-Bizans Müttefik Ordusunun Dimyât Kuşatması 1169”, *Journal of Turkish Research Institute*, 2018, S. 63, s. 499–513.

Melih Dinçer, “Uluslararası İlişkilerde Adil Savaş Teorisi: St. Thomas Aquinas’ın Adil Savaş Modelinin Dördüncü Haçlı Seferi’ne Uygulanması”, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, C. 7, S. 14, s. 109-120.

Behset Karaca, Kadir Karacan, “Frederick Barbarossa'nın Haçlı Seferi İle Miryokefalon Savaş Güzergâhı İlişkisi Ve Miryokefalon Savaş Yeri Tzipritze”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, C. 1, S. 32, s. 241-264.

Zeynep Güngör, “Ermenilerin Haçlılara Yardımları İki Kız kardeş Kulesi Muhafızı Firuz Örneği”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2018, C. 1, S. 1, s. 85–91.

- Ahmet Kavas , "Haçlılara Vurulan İlk Darbe: Merzifon Muharebesi (5 Ağustos 1101) ve Türk Tarihindeki Yeri", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2019, C. 2, S. 1, s. 1-36.
- Serkan Özer, "Blois ve Chartres Kontu Stephen in Haçlı Seferlerindeki Rolü ve Etkisi", *History Studies. International Journal of History*, 2019, C. 11, S. 1, s. 251–272.
- Ayşe Ödemiş, "Haçlıların Tunus'a Müdahalesi: VIII. Haçlı Seferi ve Yansımaları", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2019, C. 2, S. 2, s. 183-195.
- Zehra Odabaşı, "Rahip Bernard de Clairvaux 1090-1153 Hayatı ve II. Haçlı Seferi'ndeki Rolü", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2019, S. 45, s. 399–416.
- Abdullah Bakır, Fatih Demir, "Manuel'in Yenilgisi ve Üçüncü Haçlı Seferi," *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2019, S. 19, s. 241–250.
- Fatma İnce Sancaklı, "Nureddin Mahmud'un Haçlılar ve Bizans Devleti ile Münasebetleri", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2019, C. 6, S. 3, s. 1551–1579.
- Gülşen İstek, "Almanca Eserlerde Çocuk Haçlı Seferleri," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2019, C. 12, S. 65, s. 248–254.
- Gülşen İstek, "Haçlı Seferlerine Katılan Kadınlar", *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 2019, C. 19, S. 2, s. 205–224.
- Gülşen İstek, "Haçlı Kronikleri ve Batı Kaynaklarına Göre Kutsal Mızrak Efsanesi", *Tarih Okulu Dergisi*, 2019, s. 1365–1383.
- Gülşen İstek, "Haçlıların Maarretünnumân da İşledikleri Cürümler", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2019, C. 4, S. 2, s. 582–602.
- Adnan Kara, "Ortaçağ Haçlı Kontluklarından Günümüz Suriye Kantonlarına Bir Değerlendirme", *Academic Platform Journal of Islamic Research*, 2019, C. 3, S. 3, s. 322–331.
- Bedrettin Basuğuy, "Fuat Sezgin'e Göre Haçlı Seferleri'nin Doğu'ya Ve Batı'ya Etkisi Silah Teknolojisi Alanındaki Gelişmeler Ve Bilimlerin Avrupa'ya Transferi", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2019, C. 9, s. 193–210.

Seyfettin Kaya, “Norveç Kralı Sigurd Jorsalfar’ın Haçlı Seferinin Tarihi Zemindeki Yeri ve Önemi,” *GOP Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2019, C. 14, S. 2, s. 623–634.

Ergin Ayan, "Selçuklular Fatimiler Ve Haçlılar Arasında Kudüs", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2019, C. 2, S. 1, s. 1-12.

Emrullah Kaleli, “Haçlı Seferlerinde Yamyamlık Hadiseleri”, *Turkish Studies - Historical Analysis*, 2019, C. 14, S. 2, s. 217–230.

Seda Özmen, "Schum Yahudi Topluluğu Bağlamında Birinci Haçlı Seferi Öncesi Aşkenaz Yahudiliği'ne Bakış", *MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, 2019, S. 1, s. 43-71.

İslam Kavas, “Üçüncü Haçlı Seferi’nde “Türk” İmgesi: Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, C. 7, S. 1, s. 23-30.

Tülay Metin, “Emîr Necmeddin İlgâzi Dönemi Artuklu-Haçlı Münasebetleri Ve Afrin Zaferi 28 Haziran 1119 ”, *Belleten*, 2019, C. 83, S. 298, s. 817–855.

Zehra Odabaşı, “Rahip Bernard de Clairvaux 1090-1153 Hayatı ve II. Haçlı Seferi’ndeki Rolü”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2019, S. 45, s. 399–416.

Fatma Çapan, A. Yener, “Haçlı Seferleri Sırasında Antakya Kontluğu İle Urfa Kontluğu Arasındaki Çıkar Çatışmalarının Siyasi Yansımaları Telbaşir Tilbaşar Savaşı 1108 ”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi(The Journal of International Social Research)*, 2019, C. 12, S. 67, s. 264–279.

Ziya Polat, “Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri”, *Milel ve Nihal*, 2019, C. 16, S. 1, s. 175–198.

Seyhun Şahin, “Kıbrıs Haçlı Krallığı-Hamitoğulları Münasebetleri”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2020, C. 10, S. 2, s. 704–714.

Ebru Altan, “Bizans’ın Bulgaristan’ı İlhakı (976-1018) Üzerine Bir Değerlendirme”, *The Legends Journal of European History Studies*, 2020, Sayı 1, s. 1-10.

Ebru Altan, "Haçlı Seferleri ve Anadolu (197-1190): Türkiye Selçuklu Tarihinde Haçlı Seferleri'nin Yeri ve Önemi" *Selçuklu Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Prof. Ramazan Şeşen Armağanı, 2020, Sayı 12, s.35-50.

Sebahattin Çelik, "Artukoğulları Beyliğinin Haçlılar İle Mücadelesine Bir Bakış", *Artuklu Üniversitesi İnsani ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2020, C. 5, S. 1, s. 15-32.

Hilal Ağalday, "İlk Haçlı Seferine Karşı Ulema Sınıfından Tepkiler", *Kadim Akademi SBD*, 2020, C. 4, S. 1, s. 46-61.

Zeynep Güngör, "Sokaklarından Süt ve Bal Akan Kutsal Belde: Haçlı Seferleri Öncesinde Kudüs Algısı", *Cedrus*, 2020, C. 8, s. 613-624.

İlkay Bayer, Mehmet Şeker, "Aleksiad Ve Kitâbü'l-İ'tibâr'da Haçlılar", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2020, C. 4, S. 2, s. 317-326.

Erdem Alada, Recep Erkocaaslan, "İbn Ammâr'ın Hayatı, Siyasî Kişiliği ve Haçlılara Karşı Mücadelesi", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020, S. 18, s. 196-223.

Sevtap Gölgesiz Karaca, "Haçlı Kaynaklarında Türk İmajı (Gesta, Raimundus, Fulcherius Örneği ve Değerlendirme)", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2020.

Pınar Ülgen, Murat Çaylı, "Eski Bir Şövalyenin Gözünden XIV Yüzyılda Ege Adaları Bizans İmparatorluğu Haçlılar ve Türkler", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 2020, C. 14, s. 93–102.

Ali Mıynat, "Bir Haçlı Prensini Türk Esaretinden Kurtuluşu Orderic Vitalis in Eserindeki Melaz-Bohemund Hikâyesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, S. 50, s. 177–188.

Birsel Küçüksipahioğlu, "Musul ve Halep Valisi İmadeddin Zengi'nin Haçlılarla Mücadelesi", *Şarkiyat Mecmuası*, 2020, Sayı 36, s. 103-126.

Seyfettin Kaya, "Üçüncü Haçlı Seferi Sırasında Frederick I. Barbarossa'nın Konya'yı İşgali ve Yağmalaması 17-23 Mayıs 1190", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2020, C. 3, S. 1, s. 152–168.

Seyfettin Kaya, “Renaud de Châtillon’un Kızıldeniz de Gerçekleştirdiği Haçlı Saldırıları ve Hz. Muhammed’in Naaşını Çalma Girişimi”, *History Studies*, 2020, C. 12, S. 3, s. 1293–1313.

Berkay Yekta Özer, “II. Ioannes Komnenos Dönemi Bizans-Macar İlişkileri Ve Sırp İsyanı 1127-1129 ”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2020, C. 3, S. 2, s. 435–441.

Kazım Uzun, “VII. Haçlı Seferi Ve Memlûk Devleti’nin Kuruluşu”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2020, C. 35, S. 2, s. 727–751.

Gülşen İstek, “Haçlıların Düğün ve Cenaze Merasimlerine Müslümanların Bakışı”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2020, C. 7, S. 3, s. 1583–1610.

Gülşen İstek, “Haçlılarla Mücadele Eden Bazı Müslüman Liderlerin Evlilikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (Asos Journal)*, 2020, S. 107, s. 79–95.

Rahime Kıyılı Deniz, "Üçüncü Haçlı Seferi Sırasında Antakya Haçlı Prensiği (1189-1192)", *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2020, C. 2, S. 1, s. 1-22.

Gülşen İstek, “İhsan Süreyya Sırma’nın Eserlerinde Haçlı Kavramı ve Haçlılar”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 2020, C. 12, S. 2, s. 53–70.

Gülşen İstek, “Halep in Haçlılara Karşı Direnişinde Kadı Ebu l-Fazl b. el-Haşşab’ın Rolü”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2020, C. 9, S. 2, s. 1804–1827.

Serkan Özer, “Haçlı Tarihi Yazımında Pierre L Ermite Sıradan Bir Keşiş mi Haçlı Seferinin Mimarı mı”, *Journal of Turkish Research Institute*, 2020, S. 67, s. 493–522.

Fatma Çapan, “Haçlı Seferlerinin Görgü Tanığı Bahâeddin İbn Şeddâd’ın en-Nevâdirü’s-sultâniyye ve l-mehâsinü l Yûsufiyye Adlı Eserinde Akkâ Savaşları”, *Asia Minor Studies International Ournal Of Social Sciences*, 2021, Cilt 9, Sayı 1, s. 665–681.

Berkay Yekta Özer, “I. Haçlı Seferi Sırasında Aykırı Diplomasi Haçlı-Fâtımî İlişkileri Planlar Ve Müşterek Beklentiler”, *Tarih Dergisi*, 2021, C. 2, S. 74, s. 31–66.

Sebahattin Çelik, “Şif Fâtımîlerin Kudüs'ü Haçlılardan Geri Alma Girişimleri”, *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 2021, C. 21, S. 1, s. 1-24.

Sebahattin Çelik, “Harput Artuklu Emîri Belek Gazi'nin Haçlı Liderlerini Tutsak Etmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, C. 31, S. 1, s. 525-540.

Özlem Genç, “Clairvaux Başrahibi Bernard'ın İkinci Haçlı Seferi Faaliyetleri ve Dönem Hristiyanlarının Müslüman Algısı”, *Turkish Journal of History / Tarih Dergisi*, 2021, S. 74, s. 67–81.

Ayşe Çekiç, “III. Haçlı Seferinin Kudüs'ü Kurtarma Söylemi Ve Etrafında Şekillenen Algı”, *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 2021, C. 21, S. 1, s. 77–90.

Fatma İnce Sancaklı, “II. Haçlı Seferi Ve I. Manuel Komnenos Dönemi Bizans-Haçlı İlişkileri”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, C. 11, S. 1, s. 73–96.

Halil Yavaş, “Baltık Bölgesinin Hristiyanlaştırılması Ve Kolonizasyonlaştırılması Sürecinde Haçlı Seferleri'nin Tesiri”, *Journal of Universal History Studies*, 2021, C. 4, S. 2, s. 161–177.

Abdurrahman Onur Çalışır, "Saewulf'un Hac Seyahatnamesi, 1102-1103: Kudüs Krallığı'nın İlk Yıllarına Dair Bir Anlatı (Analiz, Çeviri Ve Yeni Edisyon)", *MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, 2021, S. 3, s. 1-74.

Altay Tayfun Özcan, "Hülegü'nün Ortadoğu Seferinde Kudüs ve Kentin Moğol-Haçlı İlişkilerinin Dönüşümündeki Yeri", *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 2021, S. 9, s. 1-19.

İbrahim Güneş, “Kudüs'ün Kaybı Müslümanların Hatası Mı? Yoksa Haçlıların Başarısı Mı?”, *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 2021, C. 21 S. 1, s. 25-38.

Şehri Karakaş, Süleyman Özbek, “VI. Haçlı Seferi Gölgesinde Kutsal Roma İmparatoru II Friedrich Ve Eyyübî Sultanı Melik Kâmil Dostluğu ”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 2021, S. 15, s. 63–86.

Kerim Köksal Kaya, Sinan Tarifci, "I. Haçlı Seferinde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın Uyguladığı Savaş Taktikleri ve Türk Ordusunun Savaşçılık Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2021, S. 6, s. 55-70.

Veysi Acat , "IV. Haçlı Seferi ile Dini Saik'in Değerini Yitirmesi", *Kadim Akademi SBD*, 2021, C. 5, S. 2, s. 70-83.

Eray Özer, "Modern Dönem Albi Haçlı Seferi Tarihyazımının Gelişimi Ve Değişen Bakış Açılırları", *Tarihyazımı*, 2021, C. 3, S. 2, s. 265-285.

Mehmet Şimşek , "Efdal B. Bedrû'l-Cemâlî'nin (Ö. 515/1121) Nizârî-Müsta'li Bölünmesindeki Rolü Ve I. Haçlı Seferi Karşısındaki Tutumu", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 2021, C. 21, S. 2, s. 598-613.

İbrahim Balık, "II. Haçlı Seferinin Gerçekleştiği Dönemde Denizli ve Çevresinin Siyasi Yapısı", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2021, S. 6, s. 1-20.

İsmail Koçuk, "Selânik Haçlı Krallığı'nın Kuruluşu (1204)", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2022, S. 37, s. 79-98.

3. 3. Sempozyum Ve Bildiriler

Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098–1144)", *Tarihî ve Kültürel Boyudan İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu*, Şanlıurfa 1987.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân", *XI. Türk Tarih Kongresi*, TTK, Ankara 1990.

Işın Demirkent, "14. Yüzyıla Kadar Balkan Yarımadasında Bizans Hakimiyeti", *I. Kosoova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (Ankara, 26 Nisan 1989)*, *Bildiriler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 1-11.

Işın Demirkent, "Komnenoslar Sarayında Bir Türk: Aksukhos", *XII. Türk Tarih Kongresi*, TTK, Ankara 1994.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân", *XI. Türk Tarih Kongresi (5-9 Eylül 1990)*, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, II. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 741-747.

Işın Demirkent, "Fetih Öncesinde Bizans'ın Siyasî Durumu", *I. Uluslararası Fetih Sempozyumu (24– 25 Mayıs 1996)*, İstanbul 1996.

Işın Demirkent, "Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100–1103)", *Niksar'ın Fethi ve Danişmendliler Döneminde Niksar Sempozyumu*, Niksar 1996.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan*

Günümüze Haçlı Ruhu Semineri, İstanbul 1997, s. 1-14.

Necati Demir, "I. Haçlı Seferleri ve Danişmenliler", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır 1997, s. 98-104.

Ahmet Ağırakça, "Haçlıların Farklı Tavırları", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır 1997, s. 227-235.

Coşkun Alptekin, "Haçlı Savaşları Sonrasında Bölgenin Siyasal Yapısı", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır, Diyarbakır 1997, s.189-192.

Lütfullah Göktaş, "Katolik Kilisesi'nin Ekümenlik Metinlerinde Haçlı Seferleri", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır, Diyarbakır 1997, s. 83-87.

Muhsin Muhammed Hüseyin, "Haçlı Savaşlarındaki Dini", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır, Diyarbakır 1997, s. 241-254.

P. S. Van Koningsveld, "Hristiyan Batıda İslam'ın Tarihsel İmajı", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır, Diyarbakır 1997, s.27-32.

İhsan Süreyya Sırma, "Haçlı Seferlerinde Templier ya da Din Savaşçıları", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır, Diyarbakır 1997, s. 152-160.

Jouni Suistola, "Tarih Boyunca Doğu-Batı Müslüman-Hristiyan İlişkileri", *Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selahaddin-i Eyyübi Sempozyumu*, Diyarbakır, Diyarbakır 1997, s. 17-20.

Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu' da Takip Ettiği Yollar Hakkında", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, İstanbul 1997, s. 115-122.

Işın Demirkent, "Myriokephalon Savaşı'nın Yeri Hakkında", *III. Myriokephalon Sempozyumu*, Denizli 1997.

Mehmet Ersan, "I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya'nın Haçlıların Eline Geçmesi," *Haçlı Seferleri Ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri*, İstanbul 1997.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması", *Haçlı Seferleri ve IX. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri (26-27 Mayıs 1997)*, *Bildiriler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayını, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1998, s. 1-14.

Ahmet Ağırakça, "Kudüs'ün İşgali Üzerine O Günkü İslam Dünyasının Tavr Üzerine Bazı Düşünceler", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlılar Ruhu Semineri*, İstanbul 1998, s. 23-32.

Tuncer Baykara, "II. Haçlı Seferi'nin Türkiye Güzergâhı Üzerinde Bazı Düşünceler", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlılar Ruhu Semineri*, İstanbul 1998, s. 15-22.

Işın Demirkent, "Bizans İmparatorluğu Döneminde Dorylaion", *Tarih Boyunca Eskişehir Tarihi Sempozyumu*, Eskişehir 1998.

Işın Demirkent, Komnenoslar Sarayında Bir Türk: Aksukhos", *XII. Türk Tarih Kongresi (12-17 Eylül 1994)*, *Kongreye Sunulan Bildiler*, II. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 539-544.

Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu'da Takip Ettiği Yollar Hakkında", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu (İstanbul, 23-25 Haziran 1997)* *Bildiriler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.115-122.

Erdoğan Merçil, "Haçlı Seferleri Sırasında Büyük Selçuklu Devletinin Durumu", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, Ankara 1999, s. 83-89.

Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karsı Mücadelede Danişmendli-Selçuklu İşbirliği", *Danişmendliler Döneminde Niksar'da Tıp, Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Niksar 2000.

Işın Demirkent, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Bizans Devleti Tarihi Dersleri", *Cumhuriyetin 80. yılında Üniversitelerde Tarih Öğrenimi, Araştırmaları ve Yayınları Semineri*, İstanbul 2003.

Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danişmendli İşbirliği”, *Danişmendliler Döneminde Niksar'da Tıp, Tarih ve Kültür Sempozyumu (6-8 Ekim 2000)*, *Bildiriler*, Niksar Belediyesi Yayını, Niksar 2003, s. 79-89.

Ebru Altan, “Cumhuriyet Döneminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Haçlı Seferleri Tarihi Çalışmaları ve Öğretimi”, *Cumhuriyetin 80. Yılında Üniversitelerde Tarih Öğrenimi Araştırmaları ve Yayınları Semineri*, İstanbul 2003.

Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Döneminde Doğu-Akdeniz'de Deniz Hâkimiyeti", *Tarih Boyunca Dünyada ve Türklerde Denizcilik Semineri*, İstanbul 2004.

Işın Demirkent, "Kudüs Haçlı Krallığı'nda Devlet İdaresi", *Tarih Boyunca Saray, Hayatı ve Teşkilâtı Semineri*, İstanbul 2005.

Sebahattin Çelik, “Artuklular’ın Haçlılar ile Mücadelelerine Bir Bakış”, *II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi*, 2005.

Işın Demirkent, "Kudüs Haçlı Krallığında Devlet İdaresi", *Tarih Boyunca Saray, Hayatı ve Teşkilâtı, (23 Mayıs 2005)*, *Bildiriler*, İÜEF Tarih Araştırma Merkezi Yayını, "Globus" Dünya Bsm, İstanbul 2006, s. 53–61.

Aydın Usta, “Latin Haçlı Kronikleri ve Yerli Hristiyan Kaynaklarında Artuklular”, *I. Uluslararası Artuklu Sempozyumu*, Mardin 2007.

Tarık Tolga Gümüş, ““Mersin ve Haçlı Seferleri: Mersin”, William Burckhardt Barker ve Haçlı Seferleri Tarihçiliği,” *Mersin Sempozyumu*, Mersin 2008.

Güray Kırpık, “Osmanlı Devleti'nin Haçlı Seferlerine Bakışı Üzerine Belgeler Ve Örnekler”, *XVI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 2010.

Selim Tezcan, “Değişken İttifaklar Ortamında Cihad Artuk Oğlu İlgâzî'nin Haçlılar'a Karşı İzlediği Politikaların Bir Değerlendirmesi”, *I. Uluslararası Selçuklu Sempozyumu*, Kayseri 2010.

Seyhun şahin, “VI Haçlı Seferi II. Frederich El Melik El Kâmil Ve Kudüs”, *Merv'den Söğüt'e Türk Tarihi, Kültür Ve Medeniyeti Uluslararası Sempozyumu*, Bilecik 2014.

Ebru Altan, “Haçlılara Karşı Mücadelenin Önde Gelen Liderlerinden Nureddin Mahmud b Zengi 1146 1174”, *Türk Tarihinde Lider ve Liderlik Anlayışı Sempozyumu*, İstanbul 2014.

Aydın Usta, “Ortadoğu’da İslam Haçlı Mücadelesinde Oğuzlar”, *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara 2014.

Aydın Usta, “Müslüman Haçlı Mücadelelerinde Türkmenler Oğuzlar”, *Oğuzlar, Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri*, Ankara 2014.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Birinci Haçlı Seferinden Fethedene Kadar Batılıların İstanbul’u Ele Geçirme Çabaları,” *II. Uluslararası Hüncara Vefa Sempozyumu*, Gebze 2015

Mehmet Ersan, “I Haçlı Seferi Sürecinde Çukurova,” *I. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu*, Adana 2015.

Altan Çetin, Galip Çağ, “Haçlı Seferleri Güzergâhında Bir Durak İzmit Nicomedia”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, İzmit 2015.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Ortaçağ Avrupası’nda Çocuk Hareketi Fransız ve Alman Çocuklarının Haçlı Seferi”, *IV. Uluslararası Canik Sempozyumu Çocuk Ve Şehir*, Samsun 2015.

İlyas Gökhan, “Ayıntab Ve Urfa Çevrelerinde Haçlı Faaliyetleri 1098 1151 ,” *Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Selim Kaya, “Haçlı Seferlerinin Fikir Babası Papa II Urbanus D.1042 Ö.1099”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Sempozyumu (Selçuklular Haçlılar Sempozyumu)*, Konya 2016.

Pınar Ülgen, “Unutulan Haçlılar İtinerarium Peregrinorum Et Gesta Registi Ricardi Adlı Esere Göre Kadınların Haçlı Seferlerine Etkileri”, *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın Sempozyumu*, Samsun 2016.

Hüseyin Kayhan, “Haçlı Seferleri ve İzmit”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, Kocaeli 2016.

Ebru Altan, “Haçlı Ordularının Anadolu’da Selçuklu Topraklarına Son girişi: İmparator Friedrich Barbarossa’nın Haçlı Seferi (1189-1190)”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Mustafa Daş, “İkinci Haçlı Seferinde Bir Kraliçe Akitanyalı Alienor”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Mustafa Daş, Selahaddin Özkan, “II. Haçlı Seferinin Fransız Kaynaklarında Selçuklu Türkleri”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016

Hüseyin Kayhan, “İslam Tarihçilerinde Haçlı İmajı”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Nadir Karakuş, “Selahattin Eyyubi ve Akka Savunması,” *Uluslararası Selahaddin Eyyubî Sempozyumu*, Siirt 2016.

Seyhun Şahin, “Birinci Haçlı Seferinin Norman Şefleri Bohemund Ve Tancred’in Maraş’taki Faaliyetleri”, *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu*, Kahramanmaraş 2016.

Ali Mıynat “Haçlı Paraları Üzerinde Doğu İzleri ve Kültürel Etkileşimler (12.-13. Yüzyıllar)”, *Uluslararası Selçuklu Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu: Selçuklular ve Haçlılar*, Konya 2016.

Muharrem Kesik, “Sultan I Mesud Nureddin Mahmûd Zengî İttifakı ve Urfa Haçlı Kontluğu’nun Sonu”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Nurfeddin Kahraman, Refik Arıkan, “Haçlı Seferlerinin Fikri Altyapısı ve I. Haçlı Seferi’nde Haçlıların İznik’ten Eskişehir’e Takip Ettikleri Güzergah ”, *Selçuklu Kültür Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Haçlı Kaynakları’nda Türk İmajı Gesta Raimundus Fulcherius Örneği ve Değerlendirme”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2016.

Güray Kırpık, “Haçlıların Doğu Akdeniz Feodalitesi”, *Uluslararası Suriye: Politik Süreç ve İnsani Krizler Sempozyumu*, Ankara 2016.

Güray Kırpık, “Haçlılar Zamanında İnsan Hakları”, *Söyleşi Programı*, Ankara 2016.

Güray Kırpık, “Haçlılardan Osmanlı ya Kudüs”, *Yavuz Sultan Selim Han ve 500. Yıldönümünde Kudüs*, Ankara 2016.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Artuklu Döneminde Orta Doğu da Haçlılar ve Politikaları”, *Bir Medeniyet Merkezi Olarak Orta Doğu Uluslararası Sempozyumu*, Mardin 2016.

Salih. Kış, “Osmanlı Devleti Himayesinde Son Haçlı Seferi Alman İmparatoru II Wilhelm in Kudüs Seyahati”, *Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Sultan I Kılıç Arslan’ın Malatya Kuşatması ve Birinci Haçlı Seferi,” *Uluslararası Geçmişten Günümüze Malatya, Kent, Kültür, Kimlik Sempozyumu*, Malatya 2016.

Aydın Usta, “1124 Haleb kuşatması ve Haçlı Seferleri Genelinde Değerlendirilmesi”, *III. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu*, Konya 2016.

Aydın Usta, “Haçlılar ve Urfa’daki Yerli Hıristiyanlar ”, *I. Uluslararası Harran ve Çevresi Tarih ve Arkeoloji Sempozyumu*, Urfa 2017.

Aydın Usta, “Ortadoğu da Kirli Siyaset Kudüs ün İşgali Çerçevesinde Fatımi-Haçlı İlişkileri ”, *Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksa Sempozyumu*, Mardin 2017.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Urfa Haçlı Kontluğu ve İmâdeddin Zengi”, *Medeniyetler Beşiği Orta Doğu ve Şanlıurfa, Uluslararası Sempozyumu*, Şanlıurfa 2017.

Birsel Küçüksipahioğlu, “Haçlıların 15 Temmuz 1099 da Kudüs’ü Ele Geçirmesi,” *Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksa Sempozyumu*, Mardin 2017.

Mevlüt Poyraz, “Antakya’nın Haçlılarca İşgali Üzerine Bir Değerlendirme” *Eclseurasion Conference On Language Sociel Sciences*, Antalya 2017.

Murat Keçiş, “Haçlılar ve Ege Denizi 1332-1334 İzmir Haçlı Seferi”, *Uluslararası Ege Adaları Sempozyumu*, İzmir 2017.

Mustafa Daş, “Urfa Haçlı Kontluğu Kaynaklarında Harran Bölgesi Müslümanları ve Devlet Adamları”, *Uluslararası Arkeoloji ve Tarih Sempozyumu: Harran ve Çevresi*, Şanlıurfa 2017.

Ergin Ayan, “Fatımiler Selçuklular ve Haçlılar Arasında Kudüs”, *100. Yılında Kudüs: Segi, Panel, Anma Etkinlikleri*, Ankara 2017.

Aydın Usta, “Türkiye Selçukluları ve Haçlı Seferlerinde Anadolu Müdafası”, *I. Uluslararası Türk Kültürü ve Tarihi Kongresi*, İstanbul 2018.

Aydın Usta, “Haçlı Seferlerine Giden Süreçte Malazgirt Savaşı”, *Malazgirt Meydan Muharebesi ve Sultan Alparslan Uluslararası Sempozyumu*, Muş 2018.

Murat Keçiş, “IV Haçlı Seferi’nde Üsküdar ve Çevresi”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, İstanbul 2018.

Seyhun ŞAHİN, “Kıbrıs Haçlı Krallığı-Hamitoğulları Münasebetleri,” *Uluslararası Orta Anadolu Ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü Ve Medeniyeti Sempozyumu-V Hamitoğulları Beyliği*, Isparta 2018.

Adnan Kara, “Ortadoğu’nun Değişmeyen Kaderi: Haçlı Kontluklarından Kantonlara”, Antalya 2018.

Tülay Metin, “XII. Yüzyılın İlk Yarısında Malatya da Güç ve Hâkimiyet Mücadelesi Selçuklular-Dânişmendliler-Artuklular-Haçlılar”, *Uluslararası Malatya’nın Fethi ve Danişmendliler Sempozyumu*, Malatya 2018.

Ziya Polat, “Nizamülmülk’ün Projesinin Haçlılarla Mücadeleye Etkisi”, “Estetik, İktisat, Hikmet ve Siyaset”, *Nizamül-Mülk Bin Yaşında Sempozyumu*, İstanbul 2018.

Mevlüt Poyraz, “Maarratu’n-nûmân Şehrinin Haçlılarca İşgali Üzerine Bir Değerlendirme”, *Soscon Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Antalya 2018.

Emrulah Kaleli, “Haçlı Seferlerinde Kadınlar”, *IV. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi / IV. International Academic Research Congress*, Antalya 2018.

Emrulah Kaleli, “Bizans ve Haçlı Seferleri”, *III. INES Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi / III. INES Education and Social Science Congress*, Antalya 2018.

Güray Kırpık, “Birinci Haçlı Seferi’nin İlanına Dair Belgeler: Tahlili Bir Yaklaşım”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 2018.

Emrulah Kaleli, “Haçlı Teriminin Kökeni ve İfade Ettiği Anlamlar”, *INCES International Congress of Science Culture and Education*, Antalya 2019.

Mevlüt Poyraz, “Eyyûbiler Devleti Sultanı El-Kâmil’in 1218-1238 Haçlılarla Münasebeti Üzerine Bir Değerlendirme,” *II. Uluslararası Avrasya Multidisipliner Çalışmalar Kongresi*, Gaziantep 2019.

Fatma İnce Sancaklı, “Haçlılarla Mücadelede Önemli Bir İsim Nureddin Mahmud B. Zengi”, *VI. Uluslararası Türk Dünyası araştırmaları Sempozyumu*, Bakü 2019.

Gülşen İstek, “Haçlı Savaşlarını Anlatan Almanca Eserlerde Selçuklular”, *Uluslararası Selçuklu Tarihi Coğrafyası Sempozyumu Suriye-Irak-Filistin*, Konya 2019.

Ebru Altan, “Haçlı Seferleri ve Anadolu (1097-1190): Türkiye Selçukluları Tarihinde Haçlı Seferlerinin Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Selçuklu Tarihi ve Tarihçiliğinin Temel Meseleleri*, Konya 2019.

Seyfettin Kaya, “Birinci Haçlı Seferi Sırasında İznik in Kuşatılması ve İşgali 1097”, *VII. Uluslararası Kültür Ve Medeniyet Kongresi*, Şanlıurfa 2020.

Seyfettin Kaya, “Enriko Dandolo’nun Dördüncü Haçlı Seferindeki Rolü”, *Atlas III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Mardin 2020.

Gülşen İstek, “Haçlı Seferlerinde Çocuk Olmak 1096-1099”, *IV. Uluslararası Mersin Sempozyumu*, Mersin 2020.

Gülşen İstek, “Üsâme İbn Münkız’ın Kitâbu’l-İ’tibâr Adlı Eserine Göre Haçlılar”, *7. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi*, Şanlıurfa 2020.

Serkan Özer, “Haçlı Seferlerinin Latin Kaynaklarında Hz Muhammed Algısı”, *I. International Hazar Scientific Research Congress*, Bakü 2020.

Sedat Bilinir, “Suriye Bölgesindeki Parçalanmış Yapının Haçlı Ordusuna Sağladığı Avantaj”, *Uluslararası 5 Ocak Sosyal Ve Beşeri Bilimler Kongresi*, Adana 2020.

Sebahattin Çelik, “Şiî Fâtımîlerin Kudüs’ü Haçlılardan Geri Alma Girişimleri”, *20. Uluslararası Beytü’l-Makdis Akademik Sempozyumu: Artuk Bey’den Selahaddin Eyyubî’ye Kudüs*, 2021.

3. 4. Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Levent Öztürk, “Haçlı Seferleri’ne Kadar Abbasiler Döneminde Hristiyanlar”, *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

Ergin Ayan, "Willermus Tyrensis'in historia rerum in partibus transmarinis gestarum Adlı Eserinin XVI, XVII ve XVIII Kitaplarının Türkçe Çevirisi", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

Ebru Altan, "Willermus Tyrensis'in historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum (Deniz Asın Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XI. Ve XII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

Mehmet Şirinoğulları, "Memluk Haçlı Münasebetleri", *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Elazığ 1997.

Mehmet Serdar Bekar, "Birinci Haçlı Seferi Sırasında İslam Dünyasının Sosyal Durumu (Suriye)" *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1997.

Ayhan Can, "Fulcherius Carnotensis'in Haçlı Vekayinamesi'nin Türkiye ile İlgili Olayları da İçine Alan Birinci Kitabın Tercümesi" *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.

Hayati Doktemir, "Antakya Haçlı Devletinde Roger de Saleme Devri Tarihi (1112–1119)", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

Mukadder Yıldız, "Fulcherius Carnotensis Birinci Haçlı Seferi Vekayinamesi", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.

Ebru Altan, "İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)", *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

Güray Kırpık, "Birinci Haçlı Seferi'nin Başlaması Ve Anadolu'da Haçlı İstilasası", *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000.

Mustafa Yazıcı, "Haçlı Savaşları Döneminde Müslümanlar ve Hristiyanlar Arasındaki Teolojik İlişkiler: Toledo Okulu Örneği", *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.

Birsel Sipahioğlu, "Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)", *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003.

Ülkem Sakarya, “Dördüncü Haçlı Seferi (1204)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.

İbrahim Ethem Polat, “Arap Edebiyatında Haçlı Seferleri”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.

Sayime Durmaz, “Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı: XI- XIII. Yüzyıllar”, *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.

Emrullah Kaleli, “Anadolu Selçuklu Devri Türk Haçlı Münasebetleri (1096-1192)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2004.

İbrahim Ceyhan, “Almanca Araştırmalara Göre Haçlı Seferlerinin Kültürel Boyutu”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2005.

Güray Kırpık, “Haçlılar: 1095-1120”, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

Biröl Gündoğdu, “Birinci ve Üçüncü Haçlı Seferleri Kaynaklarında Müslümanlar İçin Kullanılan Terimlerin Anlamları”, *Yüksek Lisans Tezi*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen, “Onsekizinci Yüzyıl İngiliz Tarih Yazımlarında Haçlı Seferberleri İmajı”, *Yüksek Lisans Tezi*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

Sebahattin Çelik, “Anonim Süryani Vakayinamesine Göre I. Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Manisa 2006.

Hacı Mehmet Altuntaş, “İbnü’l Esir’in (1160-1232) el-Kamil Fi’t-Tarih Adlı Eserine Göre Haçlı Seferleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2007.

Sevtap Gölgesiz, “Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans İlişkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2007.

Şebnem Özonur, “ Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin Sonu”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.

Gülay Çalık, “Sultan Baybars ve Haçlılarla Mücadelesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

Songül Dumlupınar, “Kalavun Dönemine Kadar Memlûk-Haçlı İlişkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2009.

Zeynep Güngörmez, “Haçlıların Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu’daki Faaliyetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2010.

Serkan Özer, “Selahaddin Eyyubi ve Haçlılar”, *Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2010.

Emrullah Kaleli, “Haçlı Seferleri Zamanında Bizans Ve Batılılar (1096-1204)”, *Doktora Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011.

Tuğba Akın, “Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2011.

Harun Korunur, “IV. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepliği (1201-1233)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2011.

Rahime Kıyılı, “III. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepliği (1161-1201)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2011.

Emrah Canatan, “Danişmendli- Haçlı Münasebetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.

Fatma İnce, “Nureddin Mahmud Zengi ve Haçlılar’la Mücadelesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2011.

Sevtap Gölgesiz Karaca, “Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187)”, *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2012.

Selim Tezcan, “Değişken İttifaklar ve Düşmanlıklar Ortamında Cihad: Dönemin Müslüman ve Hristiyan Tarih Yazımına Aksettiği Şekliyle İlk Artuklular ve Haçlılar

Arasındaki İlişkiler, 1098-1124”, *Doktora Tezi*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.

Necmettin Ayan, “Haçlı Seferleri’nde Kıbrıs’ın Rolü (1191-1310), *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.

Hasan İnan, “Haklı Savaş Doktrini Çerçevesinde Haçlı Seferlerinin Teolojik Temelleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

Ümit Kozcaz, “Denizli, Antalya ve Isparta Havalisindeki Haçlı Faaliyetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2014.

Serdar Çavuşdere, “Mario Sanudo Torsello’nun Gözünden XIV. Yüzyılın Birinci Yarısında Ege’de Egemenlik Mücadelesi, 1291-1353: Latinler, Denizci Türkmen Beylikleri ve Haçlılar”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.

Serkan Özer, “Fâtîmî- Haçlı İlişkileri: 1098-1171”, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.

Kerim Köksal Kaya, “I. ve II. Haçlı Seferlerinde Türk İmajı”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.

Halil Yavaş, “V. Haçlı Seferi ve İslam Dünyasına Etkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2015.

Fatih Sadıç, “Anadolu Türk Devletleri-Haçlı Münasebetleri (11-12. Yüzyıllar)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2016.

Şafak Efe, “Haçlıların Anadolu’da Kuşattığı Kaleler ve Türk Savunması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2016.

Hüseyin Kavak, “Birinci Haçlı Seferleri Esnasında Doğu Akdeniz’in Durumu” *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

Havva Sebetci, “ I. Haçlı Seferi Arefesinde Avrupa’nın Sosyal Yapısı (1050-1100)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016.

Mehmet Emin Yağmur, “Nureddin Mahmud b. Zengi’nin Haçlılar İle Mücadelesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2016.

Aram Ali Safeed, “Hittin Muharebesi’ne Kadar Bilâd-ı Şam’da Haçlılarla Mücadele (492-583/1099-1187), *Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017.

Süleyman Genç, “Albertus Aquensis’in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2017.

Hamide Hale Erdem, “XIII. Asırda Suriye Bölgesinde Memlük-Haçlı Münasebetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2017.

Şehri Karakaş, “ V. Haçlı Seferi (1218-1221)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.

Meral Geyik, “Aachen’lı Albert’in Anlatımıyla I. Haçlı Seferi ve Değerlendirmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2018.

Muhammet Emin Özçelik, “Gagavuzların Menşei Meselesi,” *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

Aıse Kır Achmet, “Haçlılar Döneminde Kudüs (Kral II. Baudouin’e Kadar)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

Ali Zerduş Güler, “III. Haçlı Seferi (1189-1192)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

Alpaslan Pata, “Yahudi Kroniklerinde Haçlılar”, *Doktora Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2018.

Züleyha Nurata Özdemir, “IV. Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin 2018.

Güler Taşdemir, “I. II. III. ve IV. Haçlı Seferlerinde Şövalye Tarikatlarının Faaliyetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2018.

Güneş Tilki, “Kıbrıs Haçlı Krallığı’nın Kuruluşu (1191-1205)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

Asiye Derya Tetik, “7. YY’dan Haçlı Hâkimiyetine Kadar Kudüs Tarihi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2018.

Sebahattin Çelik, “Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221)”, *Doktora Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2018.

Ahmet Enes Karakaya, “Ortadoğu’da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Sevgi Dumlu, “Memlûk-Haçlı Mücadelesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2019.

Bedia Göktepe, “XI-XIII. Yüzyıllarda Doğu Akdeniz’de Haçlılar ve Müslümanlar Arasındaki Sosyo-Ekonomik ve Kültürel İlişkiler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.

Ahmet Nuri Koca, “Haçlı Seferlerinde Muînüddin Üner ve Şam”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2019.

Hüseyin Burak Gürler, “I. Haçlı Seferinin Önde Gelen Bazı Şahsiyetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2019.

Arzu Perçin, “Kilikya Ermenileri ve Haçlılar Arasındaki Siyasi, Dini ve Kültürel İlişkiler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2019.

Melek Kaya, “XII. Yüzyıl İslam ve Batı Kaynaklarına Göre I. Haçlı Seferi Sırasında Yahudiler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt 2019.

Süleyman Erdoğan, “Haçlı Seferlerinde Suç ve Ceza (1096-1291)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2019.

Muhammed Türkücü, “Nureddin Zengi’nin Haçlılarla Mücadelesi ve Siyasi Birlik Çabası (1146-1174)” *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019.

Harun Korunur, “Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi Işığında III. Haçlı Sefer (1189-1192)”, *Doktora Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2019.

Gülsüm Uçar Altunkaynak, “Bizans Dünyasında Haçlı İmajı”, *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2019.

Serpil Çılğın, “II. Urban’ın I. Haçlı Seferi Propagandası”, *Yüksek Lisans Tezi*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ 2019.

Özlem Benli, “Haçlı Seferleri’nde Kilise ve Papalığın Rolü (1074-1204)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

İsmail Sipahi, “Haçlı Seferleri’nin Türkiye Selçuklu Devleti Üzerine Etkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019.

Hakan Ağan, “Fransız Haçlı Kaynaklarında Türk Devlet Adamları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2019.

Elif Ünal, “Haçlı Seferleri Döneminde Doğu Akdeniz Şehirleri (1096-1131)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

Züleyha Akan, “I. Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2020.

Erdoğan Saruhan, “III. Haçlı Seferinin Temel Kaynağı: Ansbertus Historia de Expeditione Friderci İmparatoris”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2020.

Ömer Kahraman, “Gesta de Louis VII Fransız Haçlı Kaynağında Türkler ve Türkiye”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2020.

Kübra Gül Özdemir, “Yedinci Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2020.

Abdurrahman Onur Çalışır, “Latin Kaynaklarına Göre Dördüncü Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2020.

Sema Tatar, “V. Haçlı Seferi (1217-1221)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2020.

Melek Kurtbaş, “Haçlı Seferlerinde Halep (1097-1124)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2020.

İlkay Köşger, “Aleksiad ve Kitâbü’l-İ’tibâr’da Haçlılar (Karşılaştırma)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak 2020.

Rahime Deniz, “Antakya Haçlı Prenslığı Tarihi (1119-1161)”, *Doktora Tezi*, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2020.

İsmayil Rahimli, “Siyasi Amaçlı Haçlı Seferlerine Bir Örnek: Alman İmparatoru II. Friedrich’in Doğu’ya Seferi (1228-1229)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

Hüseyin İpek, “III. Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2020.

Merve Arslanbay, “Hristiyan Albililere (Katharlara) Yönelik Haçlı Seferi: Sebepler, İbtidâ ve Akisler (1209-1216)”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

Ayşe Çekiç, “Eyyûbî- Haçlı İlişkileri (1171-1250)”, *Doktora Tezi*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2020.

Ebubekir Çelikcan, “Birinci Haçlı Seferi Öncesinde Güney İtalya”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

Recep Çelik, “Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Nevşehir Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2021.

Zahide Sarıgül, “Antakya Haçlı Prinkepsliği (1098-1149)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2021.

Soner Menemencioğlu, “Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa’nın Anadolu Harekatı ve Üçüncü Haçlı Seferi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2021.

Esra Güneş, “II. Haçlı Seferinde Bir Kraliçe: Akitanya Alienor”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2021.

Cemil Haluk Özalp, “Selçuklu-Haçlı Münasebetleri 1097-1192”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2021.

Eray Özer, “Tanrı Kendinden Olanı Bilir: Albi Haçlı Seferi’ne Dair Dönem Kroniklerinin Tarihyazımı Açısından İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.

Murat Çaylı, “Philippe de Mezieres’in Hayatı ve Gerçekleşmeyen Rüyası: Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi”, *Doktora Tezi*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat 2021.

Tuğba Yiğit, “I. Ve II. Haçlı Seferleri Sürecinde Ermeni-Haçlı İlişkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2011.

Ziya Polat, “Salâhaddin Eyyûbi’nin Haçlı Siyaseti ve Kudüs Haçlı Krallığıyla Yaptığı Antlaşmalar”, *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.

Şehmus Çelikal, “Jacop Isidor Mombert’in ‘Haçlılar’ın Kısa Tarihi’ Adlı Eserindeki Sonraki Haçlı Seferlerinin Değerlendirilmesi (Çeviri, Tanıtım ve Değerlendirme)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman 2019.

Eda Çelik, “Haçlı Seferleri Sırasında Bâtını İlişkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2021.

Mustafa Mollaibrahimoğlu, “I. Haçlı Seferinden III. Haçlı Seferinin Sonuna Doğu Akdeniz’de Müslüman-Haçlı İttifakları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2021.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye’de tarihçilik başlangıçtan günümüze önemli değişimler ve gelişimler göstermiştir. Bunun akabinde Türk tarihçiliğinin gelişimi üzerine birçok araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışma, tarihçilerimizin Haçlı Tarihi yazımında ortaya çıkan sorunlar, bunların nedenleri ve çözüm önerileri düşüncesi üzerine doğmuştur.

Haçlı seferleri tarihçiliğinin Avrupadaki gelişim ve metodolojisine bakıldığında ciddi ilerlemeler sağlandığı görülmektedir. Fakat ülkemizde ne yazık ki bu konudaki araştırmaların istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Haçlı Seferleri tarihin gördüğü en kapsamlı kolonizasyon hareketiydi. Bu önemli olayın bilimsel araştırmalara konu olduğu dönem XIX. Yüzyıl ortaları olmuştur. Yüz elli yıldır yapılan bu çalışmalar Batıda büyük bir Haçlı seferleri külliyyatının oluşmasını sağladı. Avrupa’da Haçlı seferleri tarihi çalışmaları günümüzde hala tüm yoğunluğuyla devam etmekte ve konuyla ilgili birçok kitap yayınlanmaktadır.

İslam Dünyası’nın Haçlı seferleri tarihine bakışında, sadece Batıların araştırma sahası olarak oluşan bir algı bulunmaktaydı. Bu da Haçlı Seferleri ile ilgili araştırmaların Batı’nın çok gerisinde kalmasının en önemli sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Prof. Dr. Işın Demirkent’in yönlendirmeleriyle Türkiye’de Haçlı seferleri araştırmalarında bir Türk ekolü oluşturulmaya başlamıştır.

Türkler, Haçlı saldırılarına başından sonuna kadar karşı koymuşlardır. Millet olarak varlığımızı ve devlet olarak yurdumuzu bu önemli mücadeleye borçlu olduğumuz halde, Türk tarihini bu denli yakından ilgilendiren, Türk tarihinin bir parçası olan Haçlı seferleri ile ilgili bilimsel çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Türk İslam ve Dünya tarihleri bakımından önemini belirttiğimiz Haçlı seferleri tarihi hakkında ülkemizde yapılmış ciddi araştırmalar son zamanlara kadar hemen hemen yok gibiydi. Hatta o kadar ki bu devir tarihi bağımsız bir eser olarak ve bağımsız bir Türkçe eser olarak hanüz kaleme alınmamıştır denilebilir. Türk tarihinde böylesine önemli bir yer tutan Haçlı seferlerinin bütün ayrıntılarıyla araştırılması, edinilecek bilgilerle Türk tarihinin henüz açıklığa kavuşmamış noktalarını aydınlatmak mümkündür. Bu tezimizdeki aslı gayemiz Türkiye’de ki Haçlı literatürünü aydınlatmaya çalışmaktır.

Haçlı Seferleri ile ilgili araştırmaların az olmasının sorunlarından bir diğeri dil sorunudur denilebilir. Tarihçilerimizin bu alanda araştırma yapabilmeleri için oldukça zengin bir birikime sahip olmaları gerekmektedir. Haçlı Seferleri kaynakları Arap, Fars, İbrani, Süryani, Latin, Grek ve Ermeni dillerindedir. Görülüyor ki, günümüz tarihçileri bu dil donanımına sahip olmadıklarında özgün eserler ortaya çıkmayacak ve yapılan çalışmalar birbirinin tekrarı olmaktan öteye gitmeyecektir.

Haçlı Seferleri ile ilgili araştırma sorunlarından bir diğeri kaynaklara ulaşma zorluğudur. Ülkemizde Haçlı Seferi kaynaklarına ulaşımında kurum kütüphanesi bulunmamaktadır. Teknolojinin ilerlemesiyle, kaynakların dijital ortamda erişime açılmasıyla bu sorunun nispeten aşılma başlandığı görülmektedir.

Türkiye’de Haçlı Seferi çalışmalarına genel olarak bakıldığında kaynak tercümelerinin üzerinde durulduğu ve son zamanlarda yapılan araştırma ve tez çalışmalarının arttığını görmekteyiz. Bu olumlu bir sonuç olsa dahi henüz yeterli düzeyde gelişme gösterilememiştir. Türkiye’de bu alanda çalışan yapılan tarihçilerimizin azlığından çıkarımla, bu alana ilginin az olduğunu söyleyebiliriz. Yayınlanan popüler çalışmalara bakıldığında da yine Haçlı tarihine olan ilginin azlığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Geçmiş araştırmaların ve bugünkü çalışmaların incelenmesi, söz konusu alanın şimdiki ve yakın gelecekte alacağı konumun tespiti açısından önemli görülmektedir. Tezimde bir araya toplamaya çalıştığım bu tür Haçlı araştırmalarının dikkatlere sunulmasıyla bu alanla ilgilenmek isteyen tarihçilerin alanın eksik yönlerinden haberdar ve sorunlarının farkında olmalarının sağlanması açısından faydalı olacaktır. Biz bu çalışmamızda son araştırma usullerine göre Türk tarihçiliğinin bu alanda yarım asırdan fazla süren önemli bir safhasındaki yayınlarını bir araya toplayarak ortaya çıkan gelişmeleri gözler önüne sermeye çalıştık.

KAYNAKÇA

- ABÛ'L FARAC, Gregory, *Abû'l-Farac Tarihi*, Çev. Ömer Ziya Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- AGUILERS, R., *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Süleyman Genç, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.
- AKNERLİ, GRİGOR, *Okçu Milletini Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012.
- AKROPOLİTES, Georgios, *Vekayiname*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- AKROPOLİTES, Georgios, *Georgii Acropolitae Opera*, Ed. Augustus Heisenberg, Libseae In Aedibus B.G. Teubneri 1903.
- ALTAN, E., *Antakya Haçlı Prinkepliği Tarihi Kuruluş Dönemi (1098-1112)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.
- ALTAN, E., *II. Haçlı Seferi 1147-1148*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.
- ALTAN, E., "Birinci Haçlı Seferi Gördü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *Tarih Dergisi*, İstanbul 2002, S.37, s. 45-49.
- ALTAN, E., "Latin Doğulu Tarih Yazarı Willermus Tyrensis'in (1130-1185) Hıstoriası ve Zeyilleri", *Şarkiyat Mecmuası*, S. 2, s.85-94.
- ALTIKULAÇ, T., "Ebû Şâme el-Makdisi", *DİA*, İstanbul 1994, C. X, s. 233.
- ANDERASYAN, H., "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", *Tarih Dergisi*, C. 1, S. 1, Temmuz 2011.
- ANONİM, *Haçlı Tarihi*, Çev. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- ANONİM, *Süryani Kroniği (I. ve II. Haçlı Seferleri)*, Çev. İlhan Arslan, Ed. Fuat Hacısalihoğlu, Post Yayın Dağıtım, İstanbul 2019.
- ANONİM, *Süryani Kroniği I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul 2005.
- Anonim, *The Conguest of Lisbon*, Çev. Charles Wendel David, New York 1936.
- AURA, Ekkehard Von, *Die Chronik*, Pflüger, Leizig 1893.
- AVCI, C., "İbn Şeddâd, Abdülaziz", *DİA*, İstanbul 1999, C. XX.
- AVCI, C., "İbn Şeddâd, Bahâddin", *DİA*, İstanbul, 1999, C. XX.
- AVCI, C., "Yâkût el-Hamevî", *DİA*, İstanbul 2013, C. XLII.
- AYAN, E., *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1163)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.
- AYAN, E., "Clermont'tan Kudüs'e Haçlı Seferinin Kutsiyet ve Meşruiyet Motifleri, *Akademik Bakışla Haçlılar*, Dünya Eko Basımevi, İstanbul 2021.
- AYAN, E., *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.
- AYAN, E., *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018.

- AYÖNÜ, Y., *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- BAŞAR, F., “Prof. Dr. Işın Demirkent’in Hayatı ve Eserleri”, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Şubat 2008, s. 3-24.
- BEKKERİ, I., “*Ephraemius*”, *Corpus Scriptorum Historieae Byzantinae*, Bonnae 1811.
- BEKKERİ, I., “*Nicetae Choniatae Historia*”, *Corpus Scriptorum Historieae Byzantinae*, Bonnae 1835.
- CADOMENSİS, R. *Gesta Tancredi in expeditione Hierosolymitana Auctore Radulfo Cadomensi ejus familiari*, RHC Occ III, Paris 1866, s. 587-716.
- CAHEN, C., *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. M. Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010.
- CANCELLARIUS, G., *Galterii Cancellarii Antiocheni Bella Antiochena 1114-1119*, RHC. Occ. ,V, Paris 1895, s. 75-132.
- CARIM, F., *Tarihin Türk’e Yüklediği Çetin Görev Haçlı Seferleri Müslümanlığı ve Müslümanları Koruma*, Bahar Basımevi, İstanbul 1965.
- CARNOTENSİS, F., *Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi*, Çev. İ. B. Barlas, IQ. Yayınları, İstanbul 2009.
- CHİBNALL, M., *The Historia Pontificalis of John of Salisbury*, London 1986.
- ÇUBUKÇU, A., “Baybars”, *DİA*, İstanbul 1992, C. V.
- D’ANI, Samuel, *La Chronographie de Samuel D’ani, Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens*, Tome Premier, Imprimerie Imperiale, Paris, DCCC LXIX, s. 447-492.
- D’EDESSE, V., “Des Poir de Patite Armenie Chronique Rimee” *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens Tome Premier*, Imprimerie Imperiale, Paris, DCCC LXIX, s. 491-535.
- DEMİRKENT, I. , “Haçlı Seferlerinin Büyük Külliyyatı Bizanslı Tarihçiler II”, *Belleten*, C. 65, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001.
- DEMİRKENT, I., *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul 1997.
- DEMİRKENT, I., *Urfa Haçlı Kontluğu 1098-1118*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- DEMİRKENT, I., “Haçlı Düşüncesinin Doğuşu”, *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler Bildiriler İncelemeler*, Dünya Yayınları, İstanbul 2007.
- DEMİRKENT, I., “Haçlılar”, *DİA*, C.14, İstanbul 1996.
- DEMİRKENT, I., *Urfa Haçlı Kontluğu 1118-1146*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- DEMİRKENT, I., *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi 1098-1146*, 2 Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990.

- DEMİRKET, I., “Prof. Dr. Fikret Işıltan’ın Hayatı ve Eserleri”, *Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Anabilim Dalı, İstanbul 1995, s. 11-17.
- EBÛ ŞÂME EL-MAKDİSÎ, *Kitâbü’r-Ravzateyn fî ahbâri’d-devleteyn*, Matba’atu Vadi’n-Nîl, Kahire 1287.
- EBÛ’L –FEREC, *el-Muntazam fî Tarihi’l-Mulûk ve’l-Umem*, I-XIX, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut 1992.
- EBÛ’L-FİDÂ, *el-Muhtasar fî ahbâri’l-beşer târihu Ebi’l-Fidâ*, Dâru’l-Me’ârif, Beyrut.
- ECO, U., *Ortaçağ Barbarlar- Hristiyanlar- Müslümanlar*, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2014.
- EL- AZİMÎ, *Azimi Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538)*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- EL- AZİMÎ, *Târîh Halep*, Nşr. İbrahim Zarûr, Dimaşk 1984.
- EL-HEREVÎ, *İşârât ilâ Ma’rifeti’z-Ziyârât*, thk. Ali Ömer, Kahire 2002.
- ERKOÇOĞLU, Fatih, *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları*, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018.
- ERNOUL, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs’ün Fethi*, Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik Kitap, İstanbul 2020.
- ES’AD B. MEMMÂTÎ, *Kitâbu Kavânînu’d-devâvîn*, haz. Ömer Tûsûn, Cem’iyyeti’z-Zirâ’iyye el-Melekiyye el-Meşmûle bi Ri’âyeti Hazreti Sâhibi’l-Celâle el-Melik, Mısır 1943.
- Georgh Pachymeris de Michael et Andronico Palaelogis*, Cambridge University Press, I-II, Bonn 1835.
- GÖLGESİZ KARACA, S., “Birinci Haçlı Seferi’nin Türk-Haçlı İlişkileriyle İlgili Batılı Kaynakları”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1.
- GÜNALTAY, M. Ş., *İslam Tarihi Kaynakları Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1991.
- HARTMANN, Angelika, “İbn Nazîf”, *DİA*, İstanbul 1999, C. XX.
- HELBİG, Adolph H., *Al-Qâdi al-Fadil der Wezîr Şaladin’s*, Verlag von S. Calvary, Berlin 1909.
- HOLT, P. M., *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, Çev. T. Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.
- HOLT, P. M., *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakındoğu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- HUBERMAN, L., *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, Çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, H.A.R. Gibb’in notlarıyla, Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, 2005.
- Ioannes Kinnomos’un Historia’sı 1018-1176*, Çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Ankara, 2001.
- İBN BİBÎ, *el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferî er-Rugadî, el-Evamiru’l-Alâiyye Selçukname*, I-II, haz. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

- İBN CÜBEYR, *Rihletü İbn Cübeyr*, Dâru Beyrut li't-Tibâ'a ne'n-Neşr: Dâru Sâdır li't-Tibâ'a ne'n-Neşr, Beyrut 1964.
- İBN CÜBEYR, *Endülüs'ten Kutsal Topraklara, Seyahatname*, Arapça'dan Çev. İsmail Güler, İstanbul 2008.
- İBN HALDÛN, *Tarihu İbn Haldûn, Kitâbü'l-İber*, I-VIII, Haz. Halik Şehâde-Süheyl Zekkâr, Beyrut 2001.
- İBN HALLİKÂN, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâü ve Ebnâü'z-Zamân*, thk. Yusuf Ali Tavîl, Meryem Kasım Tavîl, Beyrut 1998.
- İBN KALÂNİSİ, *Şam Tarihine Zeyl-I Ve II. Haçlı Seferlerin Dönemi*, Çev. Onur Özatağ, İstanbul 2013.
- İBN ŞEDDÂD, *al-A'lâku'l-hatîre fî zikri ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezîre*, Menşârâtu Vezâreti's-Sekâfe ve'l-İrşâdi'l-Kavmî, Dimaşk 1978.
- İBN ŞEDDÂD, *Kitâb Sîretü Salâhuddîn el-Eyyûbi*, Matba'atü'l-Âdâb, Mısır 1317.
- İBN'ÛL-ADİM, *Biyografilerle Selçuklu Tarihi İbnü'l-Adim Bugetü't-Taleb fî Tarihi Haleb (Seçmeler)*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.
- İBNÜ'L-ADİM, *Bugetü't-Taleb fî Tarih-i Haleb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1408.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, *El-Muntazam fî Tarihi'l-Ümem'de Selçuklular*, haz. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- İBNÜ'L-ESÎR, *el-Kâmil fî't-târîh*, Matba'atü'l-ezheriyye el-Mısriyye, Mısır 1301.
- İBNÜ'L-ESÎR, *İslâm Tarihi: El-Kâmil fî't-Tarih Tercümesi*, Çev. Komisyon, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 422-436.
- İBNÜ'L-EZRAK, *Tarih-i Fariki*, Thk. Bedevi Abdüllatif Avz, Kahire 1959.
- İZGİ, C., “Harevi Ali b. Ebû Bekir”, *DİA*, İstanbul 2009, C. XVII.
- JOINVILLE, Jean de, *Bir Haçlının Hatıraları*, Çev. Cüneyt Kanat, Vadi Yayınları, İstanbul 1997.
- KALELİ, E., *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Geçe Kitaplığı, Ankara 2017.
- KANAT, C. -BURÇAK, D., *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınlar, İstanbul 2018.
- KAPAR, M. A., “Es'ad b. Memmâtî”, *DİA*, İstanbul 1995, C. XI.
- KARAASLAN, N. Ü., “İbn Cübeyr”, *DİA*, İstanbul 1999, C. XIX.
- KAYAPINAR, Levent, “Georg Pakhymeres”, *DİA*, İstanbul 1999, C. 34.
- KEÇİŞ, M., “Georgios Akropolites ve Tarih Adlı Eseri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXVIII, S.45.
- KHONİATES, N., *Historia (Ioannes ve Komnenos Devirleri)*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- KHONİATES, N., *Historia*, Çev. Işın Demirkent, Dünya Kitapları, İstanbul 2004.
- KIRPIK, G., *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

- KİNNAMOS, J., *Deeds of John and Manuel Comnenus*, Trc. Charles M. Brand, Columbia Universty Press, New York 1976.
- KİRAGOS, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar* Çev. Gürsoy Solmaz, Elips Kitap, Ankara 2009.
- KOMNENA, Anna, *Aleksiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996.
- KOMNENA, Anna, *The Alexiad*, İng Çev. Elizabeth A. S. Dawes, In parentheses Publications Byzantine Series Cambridge, Ontario 2000.
- KORUNUR, H., *Itineraium Peregrinorum Et Gesta Regis Ricarti Işığında III. Haçlı Seferi(1189-1192)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019.
- KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, B., “Birinci Haçlı Seferi’nin Bir Görgü Tanığı ”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Tarih Dergisi*, S.41, İstanbul 2005.
- LANGLOİS, V. *Extrait de la Charonique de Sembad, Seigneur de Babaron, Connetable d’Armenie, suivie de celle de son Continueur*, St. Petersburg 1862.
- Les Mongols d’Apres les Historiens Armeniens*, Çev. Ed. Dulaurier, Elibron Classics, Paris 1958.
- MAALOUF, A., *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.
- MAALOUF, A., *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Telos Yayınları, İstanbul 1997.
- MİCHOUD, J., *Historie des Croisades*, Paris 1849.
- MİCHOUD, J., *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, Çev. Güray Kırpık, Lotus Yayınevi, Ankara 2011.
- MİEROW, C., *The Two Cities: A Chronicle of Universal History to the Year 1146, A.D, BY Otto, Bishop of Freising*, Record of Civilization, New York 1966.
- MORAVCSİK, G., *Türk Tarihinin Bizans Kaynakları*, Çev. Hüseyin Namık Orkun, Sümer Basımevi, Ankara 1938.
- MORAVCSİK, G., “Die Byzantinischen Quellen der Gerschichte der Türkvölker” *Byzantinoturcica. I*, Budapeşte, 1942,
- MORGAN, M. R., *The Chranicle of Ernoul and the Continuations of William of Tyre*, Oxford University Press, London 1973.
- MORRİSSON, C., *Haçlılar*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2005.
- Niketas Khoniates’in Historia’sı 11595-1206 İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, Çev. Işın Demirkent, Dünya Yayınları, İstanbul 2004.
- NOMİKU, H.A., *Haçlı Seferleri*, Çev. K. Dinçmen, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, İng Ter. Harry J. Magolias, Detroit, Byzantine Texts in Translation, 1984.
- OCAK, A. Y., “Önemli Bir Tarihi Toplantının Ardından: 1095 Clermont Konsili’nin ve Haçlı Seferi Çağrısı’nın 900’üncü Yıldönümü Milletlerarası Kolokyumu”, *Toplumsal Tarih*, S.21, Eylül 1995.

- ODO OF DEUİL, *De Profectione Ludovici VII in Orientem*, New York 1948.
- ODO OF DEUİLLİ, *II. Haçlı Seferi VII. Louis'in Doğu'ya Seyahati*, Çev. Caner Togaç, Kronik Kitap, İstanbul 2021.
- OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015.
- ÖZAYDIN, A., "İbn Bibi", *DİA*, İstanbul 1999, C.XIX.
- ÖZAYDIN, A., "İbn Hallikan" *DİA*, İstanbul 1999, C. XX.
- ÖZAYDIN, A., "İbnü'l-Esîr, İzzedin, *DİA*, İstanbul 2000, C.XXI.
- ÖZAYDIN, A., "İbnü'l-İbrî, *DİA*, İstanbul,2000, C.21.
- ÖZAYDIN, A., "Tarihu Medineti Dimaşk", *DİA*, İstanbul 2001, C. XI.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, "İbnü'l- Kalânisi", *DİA*, İstanbul 2000, C. XXI, s. 99, 100.
- Patrologia Latina*, CLV, Ed. J-P Migne, Paris 1884-1855.
- POLAT, İbrahim Ethem, *Haçlılara Kalem ve Kılıç Çekenler*, Vadi Yayınları, Ankara 2006.
- Recueil des Historiens des Croisades*, Historiens OCC V, Paris 1895.
- Recueil des Historiens des Croisades*, Historiens OCC, III, Paris 1895.
- RUELLAND, J. G., *Kutsal Savaşlar Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- RUNCİMAN, S., *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, C.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2019.
- RUNCİMAN, S., *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, C.II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2019.
- RUNCİMAN, S., *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, C.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2019.
- SAVRAN, A., "İbnü'l- Ezrak el- Fârikî", *DİA*, İstanbul 2000, C. XXI, s. 35.
- SCHNORHALİ, S. N., "Elegie Sur La Prise D'edesse", *Recueil Des Historiens Des Croisades Documents Armeniens Tome Premier, Imprimerie Imperiale*, Paris DCCC LXIX.
- SEİGNOBOS, C. , *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Çev. Semih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 1960.
- SEVİM, A. , "Sıbt İbnü'l Cevzî", *DİA*, İstanbul 2009, C.XXXVII.
- SEVİM, A., "İbnü'l-Adîm", *DİA*, İstanbul 1999, C.XX.
- SEVİM, A., - YÜCEL, Y., *Türkiye Tarihi I (Fetihten Osmanlılara Kadar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.
- SEVİM, A., "Azimi", *DİA*, İstanbul, 1991, C. IV., s. 330, 331.
- SEVİM, A., "İbn Münkız", *DİA*, İstanbul, XX, s. 221,222;
- SIBT İBNÜ'L-CEVZİ, *Mir'atü-zaman fi tarihi'l-a'yan*, Meclis-i Dairetü'l-Maarifi'l-Osmaniyye, Haydarabat 1952.

- SIBT İBNÜ'L-CEVZÎ, *Mir'âtü'z-zamân fi târihi'l-âyân'da Selçuklular*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011.
- SMİTH, R. J., *Haçlılar Kimlerdi?*, Bileşim Yayınevi, İstanbul 2005.
- ŞEŞEN, R., *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İsar Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.
- TAYLOR, W. R., "A New Syriac Fragment Dealing with Incidents in the Second Crusade", *AASOR*, XI(1929-1930).
- The Historia Iherosolimitana of Robert the Monk*, Editör Marcus Bull, Boye, Nisan 2013.
- TOMAR, C., "İkdu'l-Cüman", *DİA*, İstanbul, 2000, C.XXII.
- TUDEBODUS, P., *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, Çev. Süleyman Genç, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.
- TUDELA'LI BENJAMİN-RATİSBON'LU PETACHİA, *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri Üç Kitada Sosyal, Siyasi, Ekonomik İlişkiler Azınlıklar, Dini Kurumlar ve Haçlı Seferleri*, Çev. Nuh Arslantaş, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001.
- ULUÇAY, M. Ç., *Haçlı Seferleri*, Özyürek Yayınları, Hikayelerle Tarih Serisi IV, İstanbul 1956.
- ULUDAĞ, S., "İbn Haldun", *DİA*, İstanbul 1999, C.XIX.
- Uluslararası Haçlı Seferi Sempozyumu*, 23-25 Haziran 1997, İstanbul, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- URFALI MATEOS, *Urfa'lı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000.
- USTA, A., *Haçlı Hikayeleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.
- USTA, A., *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.
- USTA, A., *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- USTA, A., *Müslüman Haçlı İttifakları Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.
- USTA, A., *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınevi İstanbul 2015.
- ÜSAME BİN MUNKİZ, *İbretler Kitabı El-İ'tibar*, Çev. Yusuf Ziya Cömert, Ses Yayınları, İstanbul 1992.
- ÜSAME BİN MUNKİZ, *İbaretler Kitabı (Kitab el-İ'tibâr)*, çev. Yusuf Ziya Cömert, İstanbul 2012.
- ÜSAME BİN MUNKİZ, *Kitabu'l-İtibâr*, haz. Philip K. Hitti, Beyrut 1999.
- VİLLEHARDOUİN, G.- VALENCIENNES, H., *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul 2008.
- VİTALİS, O., *Historia Ecclesiastica*, İng. terc. , (*The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*), M. Chibnall-VI, (Tekrar Basım), Oxford 2002-2004.
- Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği 1143-1163*, Çev. Ergin Aydın, Karadeniz Dergisi Yayınları, Ankara 2009.

YAKUT EL-HAMEVÎ, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (1397) 1977.

YAVUZ, Y. Ş. - Avcı, C., “İbnü'l-Cevzi”, *DİA*, İstanbul 1999, C. 2 , S. 544.

YAZICI, N., *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014.

YINANÇ, M. H., “Tanzimattan Meşruiyete Kadar Bizde Tarihçilik”, *Tanzimat I.*, Maarif Matbaası, İstanbul 1940.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı-Soyadı	Nazlı COŞKUN
Doğum Yeri-Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Ordu Üniversitesi-Tarih Bölümü
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi-Tarih Bölümü
Bildiği Yabancı Diller (varsa)	İngilizce
İş Deneyimi	
Stajlar	Ordu Zuver Kaya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	08.12.2021